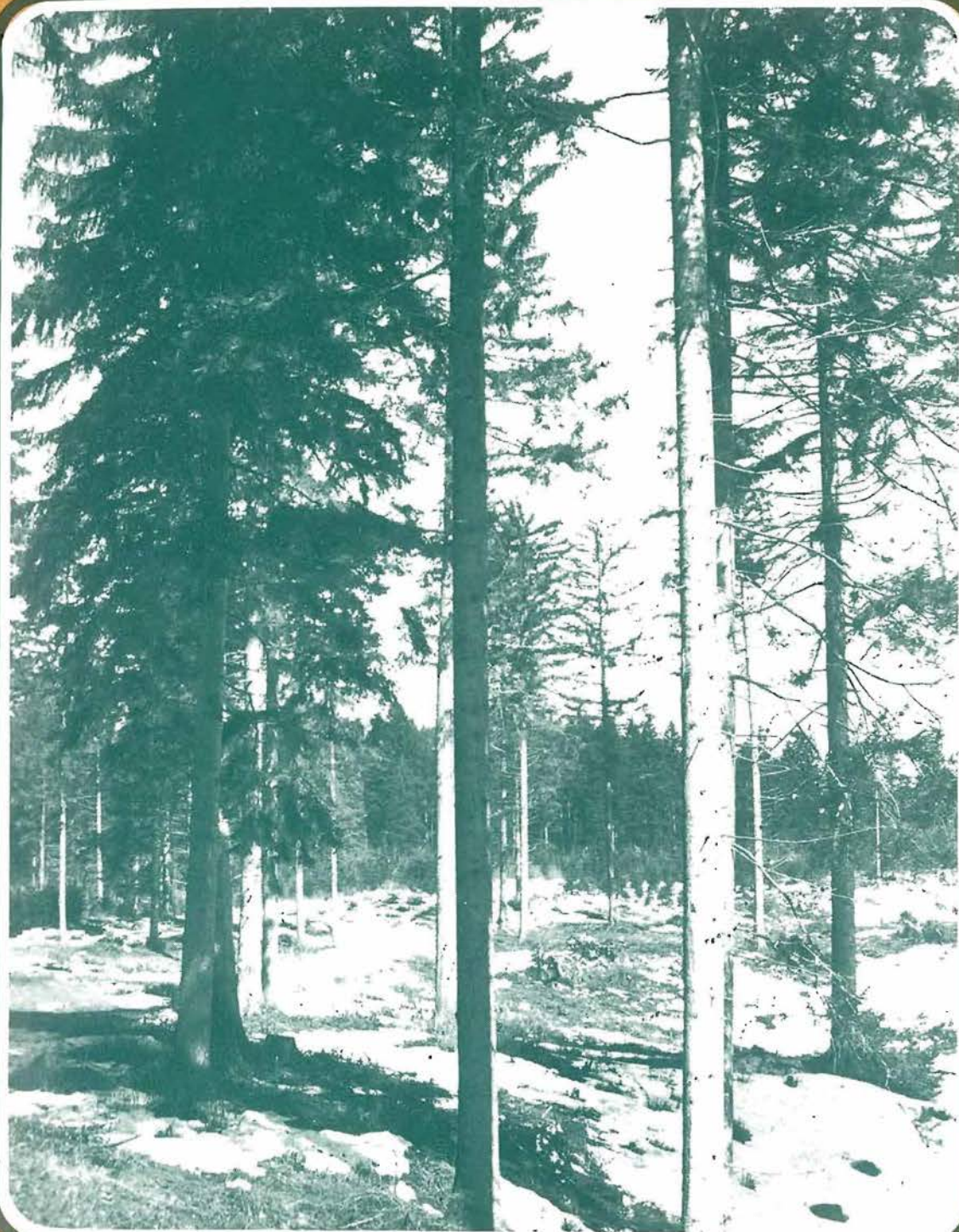

Gozdarski vestnik

1987

1

YU ISSN 0017-2723

STROKOVNA REVIIJA

Gozdarski vestnik

SLOWENISCHE FORSTZEITSCHRIFT
SLOVENIAN JOURNAL OF FORESTRY

LETO 1987 • LETNIK XLV • ŠTEVILKA 1

Ljubljana, januar 1987

VSEBINA - INHALT - CONTENTS

- 1 Zaključke in ugotovitve seminarja o sečno-spravnem načrtovanju v zasebnih gozdovih ter nekatere referate
- 4 *Dr. Iztok Winkler*: Specifičnost zasebnega sektorja gozdarstva in njihov vpliv na organizacijo proizvodnje v zasebnih gozdovih
- 12 *Dr. Edvard Rebula*: Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih
- 17 *Dipl. inž. gozd. Silvo Pritrznik*: Sečnja in spravilo lesa na TOK Gozdarstvo, Radlje
- 22 *Dr. Slavka Kavčič*: Kalkulacija storitev, opravljenih v gozdovih zasebnega sektorja v Sloveniji
- 30 *Dipl. inž. gozd. Cveto Velikonja*: Porazdelitev prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov zasebnih gozdov
- 39 *Dipl. inž. gozd. Ignacij Pišlar*: Prehrojena pot podružbljanja proizvodnje v zasebnih gozdovih SGG Tolmin
- 45 *Dipl. inž. gozd. Jože Papež*: Ekološka in sestojna predstavitev pogorja Mija.
- 50 *Dipl. inž. gozd. Vladimir Cenčič*: Specifičnost gospodarjenja in načrtovanja v zasebnih gozdovih OE Gorica
- 53 *Dipl. inž. gozd. Zdeno Otrin*: Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih
- 54 *Dipl. inž. gozd. Marko Janež*: Pristopi k blagovni proizvodnji v zasebnih gozdovih
- 59 Ugotovitve in sklepi republiškega seminarja »Gozdne učne poti v SR Sloveniji«

Slika na naslovni strani:

Jelka počasi, toda zanesljivo umira. Foto: F. Habe

Tisk: Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana

Gozdarski vestnik izdaja Zveza društev
inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva
Slovenije

Uredniški svet

mag. Zdenko Otrin, predsednik
dr. Janez Božič
Mitja Cimperšek
Jože Čermelj
Franc Furlan
Marko Krnec
Janez Košar
Boris Krasnov
Jože Kovačič
Tone Modic
Tone Šepec
Marjan Trebežnik

Uredniški odbor

dr. Boštjan Anko
dr. Janez Božič
Marko Krnec
dr. Dušan Minšek
dr. Marjan Lipoglavšek
mag. Zdenko Otrin

Odgovorni urednik

Editor in chief

Zmago Zakrajšek, dipl. inž. gozd.

Uredništvo in uprava
Editors' address
YU 61000 Ljubljana
Erjavčeva cesta 15

Žiro račun - Cur. acc.
ZDIT GL Slovenije
Ljubljana, Erjavčeva 15.
50101-678-48407

Letno izide 10 števkil
10 issues per year

Letna individualna naročnina 1800 din
za OZD in TOZD 7000 din
za dijake in študente 700 din
za inozemstvo 50 DM
posamezna številka 450 din

Ustanoviteljici revije sta Zveza društev inženirjev in
tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije ter
Samoupravna interesna skupnost za gozdarstvo
Slovenije

Poleg njiju denarno podpira izhajanje revije tudi
Raziskovalna skupnost Slovenije.

Po mnenju republiškega sekretariata za prosveto
in kulturo (št. 421-1/74 z dne 13. 3. 1974) za GV ni
treba plačati temeljnega davka od prometa
proizvodov

22. in 23. oktobra 1986 je bil v Kobaridu seminar o sečnospravnem načrtovanju v zasebnih gozdovih (SSN-ZG). Seminar so priredili Splošno združenje gozdarstva Slovenije, VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete, Zadruga zveza Slovenije in Soško gozdno gospodarstvo Tolmin.

Objavljamo: Zaključke in ugotovitve seminarja o sečnospravnem načrtovanju v zasebnih gozdovih ter nekatere referate:

Prvi dan seminarja so udeleženci iz vseh gozdnogospodarskih organizacij Slovenije poslušali referate:

Prof. dr. I. WINKLER: Specifičnosti zasebnega sektorja gozdarstva in njihov vpliv na organizacijo proizvodnje v zasebnih gozdovih.

I. PIŠLAR, dipl. inž.: Prehojena pot združbljanja proizvodnje v zasebnih gozdovih SGG Tolmin.

Mag. F. AVSEC: Varstvo pri delu kot kmetova pravica in obveznost.

Prof. dr. S. KAVČIČ: Kalkulacija storitev opravljenih v gozdovih zasebnega sektorja v Sloveniji.

C. VELIKONJA, dipl. inž.: Porazdelitev prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov zasebnih gozdov.

T. BOŽIČ, dipl. eoc.: Ugotavljanje stroškov gospodarjenja iz podatkov leta 1985.

Prof. dr. E. REBULA: Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih.

M. JANEŽ, dipl. inž.: Pristopi k blagovni proizvodnji v zasebnih gozdovih.

F. KOTNIK, dipl. inž.: Problematika, rešitve in rezultati pri izvajanju odkupa na panju v TOK Cerknica.

S. PRITRŽNIK, dipl. inž.: Sečnja in spravilo lesa na TOK gozdarstvo Radlje.

Mag. Z. OTRIN: Sečnospravilno načrtovanje pri GG Ljubljana.

V. CENCIČ, dipl. inž.: Specifičnost gospodarjenja in načrtovanja v zasebnih gozdovih OE Nova Gorica.

O vseh referatih in podani problematiki je bila živahna diskusija.

Drugi dan so strokovnjaki Soškega gozdnega gospodarstva Tolmin (mag. J. PAPEŽ, M. JANEŽ in R. PAGON) najprej podali problematiko revirja MIJE, obrazložili in prikazali stanje gozdov in gojitvena izhodišča ter gozdnogojitveno in sečnospravilno načrtovanje. Pokazali so izvajanje del oziroma realizacijo GGN in SSN ter uspehe 6 letnega dela, ki so posledica temeljitega dela gozdarjev in sodelovanja (sofinanciranja) lesne industrije.

V nadaljevanju so udeleženci seminarja izdelali sečnospravilni načrt za izločeno načrtovalno površino in izračunali vse potrebne prvine za sestavo letnih planov in sklenitev potrebnih dogovorov in pogodb z lastniki gozdov.

Iz referatov in diskusije, ki je zajela širošo problematiko gospodarjenja z zasebnimi gozdovi kot je bila tema seminarja, so udeleženci seminarja povzeli naslednje.

Zaključke in ugotovitve:

Seminar je bil namenjen spodbuditi sečnospravnega načrtovanja v zasebnih gozdovih. Ponudil je nove postopke za olajšanje strokovnega dela v zasebnem sektorju. Pri tem je ravno podrobno načrtovanje najpomembnejše strokovno udejstvovanje.

Pri gospodarjenju in organizaciji dela v zasebnem gozdu je treba upoštevati posebnosti zasebnega sektorja, celovi-

tost gospodarjenja na kmetiji in socialnoekonomske razmere lastnikov gozdov oziroma njihovo pestrost.

Razdrobljenost zasebnih gozdov v Sloveniji se je povečala. Podrobnejša analiza kaže, da se je število posestnikov povečalo v kategoriji najmanjše posesti (do 5 ha). Povečala pa se je posest v kategoriji srednje velike in velike gozdne posesti, kar je ugoden trend.

Zasebne lastnike gozdov je treba še naprej vključevati v delo pri gospodarjenju z gozdovi. Največje rezerve obstajajo pri srednji in veliki posesti ter pri čistih in deloma mešanih tipih kmetij. Treba je še naprej računati na prispevek posestnika v proizvodnji. Mora pa biti ustrezno organiziran. Pri tem je pomembna uveljavitev t. i. oddelčnega gospodarjenja tudi na tehnološkem področju na podlagi ekonomskih prednosti in interesov, ki se morajo pokazati tudi v večjem prihodku lastnika gozda.

Blagovna proizvodnja je odvisna tudi od proizvodnje v organizaciji TOK. Vključevanje TOK v organizirano delo v gozdu in prevzem lesa na panju je toliko bolj potrebno, kolikor bolj razdrobljena je posest in čim slabši (manj vredni) so sortimenti.

Način vključevanja TOK v pridobivanje sortimentov je različen in prilagojen okoliščinam. Dela lahko opravi TOK s svojimi delavci, delavci TOZD gozdarstva ali proizvodnimi kooperanti.

Delo proizvodnih kooperantov ima številne prednosti kot so: večanje gospodarske moči TOK in kooperantov, zaustavitev deagrarizacije, kar je v nekaterih območjih (mejni, višinski, odročni) zelo pomembno. Delo kooperantov zagotavlja njihovo socialno varnost, omogoča koristno izrabo njihovih sredstev (strojev) in prostega časa. Delo v gozdu se dopolnjuje z delom na kmetiji. Mrtva sezona na kmetiji se ujema z najugodnejšim časom dela v gozdu v pogledu škod na tleh in drevju (zima, drevje brez soka).

Zaradi teh prednosti kaže pospeševati delo kooperantov v drugih gozdovih. Tok pa mora zagotavljati njihovo učinko-

vitost s pomočjo pri nabavi opreme, skrbjo za ustrezno izobrazbo, dodatnim usposabljanjem in skrbjo za varnost pri delu.

Delovanje temeljnih organizacij mora biti gospodarno. K temu lahko prispevajo storitve s kooperanti za drugo TO. Pri temu pa ne sme zanemariti dejavnosti na svojem področju.

Spremenil se je zakon o varstvu pri delu. Večjo skrb je potrebno posvetiti varstvu kmeta pri delu v gozdu. Čeprav je kmet sam odgovoren za varstvo pri delu, bo treba s pogodbami opredeliti obveznosti kmeta in TOK. Ta bo moral prevzeti tudi več dolžnosti za varno delo. To naj bi bila v začetku skrb za izobraževanje, periodične preglede, opreme in njeno izboljšanje, za osebna varovalna sredstva ipd.

Vsi stroški gospodarjenja morajo pospeševati racionalno proizvodnjo v zasebnih gozdovih in zagotoviti zadosten dohodek oziroma ekonomski interes lastnika. Vse dejavnosti TOK naj prispevajo k pokrivanju splošnih stroškov in akumulacije. Zajemanje in prikazovanje stroškov pri posameznih TOK v Sloveniji je zelo pestro. Morali bi se dogovoriti za enotno metodiko zajemanja stroškov in enoten način prikazovanja, da bi bili med seboj primerljivi.

Precejšen del tako imenovanih stroškov gospodarjenja predstavljajo stroški zagotavljanja javne gozdarske službe in zagotavljanje funkcioniranja nelesnih (socialnih in kulturnih) funkcij gozda, ki jih krijejo lastniki gozdov. Danes nihče ne ve, kolikšni so ti stroški. Zato bi bilo potrebno izdelati ustrezno metodiko in ugotavljati te stroške.

SSN, ki izhaja iz GGN, je sredstvo za racionalno doseganje ciljev gozdnega gospodarstva med katerimi je tudi pridobivanje sortimentov in blagovna proizvodnja. Zato moramo izdelovati SSN za vse ukrepe v gozdu. Smotno izvedeno SSN-ZG lahko poveča blagovno proizvodnjo.

SSN-ZG ne more biti samo sebi namen. Zagotovljena mora biti tudi njegova

realizacija. Nanj pa vpliva vrsta dejavnikov, od povsem ekonomskih, do primarne in še zlasti sekundarne odprtosti gozda, sposobnosti in opremljenosti lastnikov, organiziranosti TOK in njegovih ciljev itd.

SSN-ZG se bistveno razlikuje od podobnih opravil v družbenih gozdovih. Razlike nastajajo zaradi upoštevanja lastništva ter pravic, potreb in želj lastnikov.

SSN-ZG mora poleg običajnih opravil načrtovanja v družbenih gozdovih v smislu priprave dela, dati še vse potrebne podatke za sklepanje dogovorov oz. pogodb o izvajanju del in medsebojni obračun.

SSN-ZG mora biti prilagojeno okoliščinam. Pri iskanju najboljših rešitev mora izhajati iz omejitev, ki jih predstavlja usposobljenost in opremljenost izvajalcev.

V zaostrenih pogojih mnogociljnega gospodarjenja in sušenja gozdov je pridobivanje sortimentov zahtevnejše. Zato je SSN toliko bolj nujno in strokovno zahtevno. Za to so potrebni kadri. Zlasti je to prisotno v ZG, kjer je načrtovanje zamudnejše zaradi sodelovanja lastnika. SSN-ZG mora tudi upoštevati določene pristojnosti in postopke, zato je to načrtovanje zahtevnejše kot v družbenih gozdovih.

Kakovost SSN se pokaže ob njegovem izvajanju. Pogoj za uspešno izvedbo je zaupanje in sodelovanje lastnikov gozdov. Zlasti je to pomembno ob oddelčnem (medparcelnem) gospodarjenju, ko je osnova za medsebojni obračun (delitev cene) površina. Tak način je lažje izvesti v homogenih sestojih. Najboljša rešitev je, če dela izvede lastnik sam. Ta je najbolj motiviran za kakovostno delo v vsakem pogledu. Edina pomanjkljivost takega dela je, da dinamiko dela odreja razpoložljivi čas lastnika. Najslabša rešitev je, če dela izvedejo neorganizirano lastniki gozdov v medsebojnem dogovoru.

Ena najpomembnejših nalog SSN-ZG je zagotavljanje primernih koncentracij lesne mase in trasiranje ter izgradnja sekundarnih prometnic (vlake, linije žičnih žerjavov).

Izgrajen sistem sekundarnih prometnic mora gozd odpirati dolgoročno. Izbiira sistema in njegovo trasiranje je zahtevno, odgovorno strokovno delo, njegova izgradnja pa draga. Zato ta opravila na morejo biti prepuščena izključno srednje strokovnemu kadru.

Pri SSN-ZG in izvedbi del se kaže vrsta odprtih vprašanj, ki vplivajo na obseg in kakovost SSN-ZG pa tudi na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi nasploh. Najpomembnejši so:

– Intenziviranje gospodarjenja v ZG je pogojeno z odprtostjo. Trenutno ni urejen sistem zbiranja sredstev za primarno in sekundarno odpiranje zasebnih gozdov.

– Posebno oteženo je gospodarjenje z malodonosnimi gozdovi. Tu je cena na panju največkrat negativna. Kljub temu lastnik mora dobiti nek znesek za svoj les. Trenutno je ta cena 1500 do 2000 din/m³.

– Odprto je vprašanje soudeležbe lastnikov gozdov v kritju neposrednih stroškov odpiranja gozdov in njihove obveze po odpiranju gozdov.

– Na kakovost SSN-ZG in izvajanju del v veliki meri vpliva organiziranost TOK, TOZD in njihovo sodelovanje.

– Načrtovanje v gozdu mora biti nujno dolgoročno. Zaradi gospodrske situacije so nekateri TOK prisiljeni iskati in se ravnati po kratkoročnih koristih.

– Opazna je težnja solidarnosti, ko zamenjamo razlike v pogojih gospodarjenja in pogojih dela v posameznih predelih. To se kaže v enakih cenah ob prevzemu na cesti in celo enakih cenah za prevzem na panju.

Stroške gospodarjenja in gozdnobio-loške reprodukcije pokrivajo sedaj le lastniki, ki sekajo, največkrat pa le blagovni proizvajalci. Teh pa je razmeroma malo. Stanje se dodatno zaostruje tudi zaradi gospodarskega stanja lesne industrije.

Specifičnost zasebnega sektorja gozdarstva in njihov vpliv na organizacijo proizvodnje v zasebnih gozdovih

Iztok Winkler*

Winkler, I.: Specifičnosti zasebnega sektorja gozdarstva in njihov vpliv na organizacijo proizvodnje v zasebnih gozdovih, *Gozdarski vestnik* 45, 1987, 1 str. 4. V slovenščini, lit. 11. Razdrobljenost zasebne gozdne posesti, različen socialnoekonomski položaj gozdnih posestnikov, različni deleži blagovne proizvodnje v skupni sečnji, različno vključevanje gozdnih posestnikov v gozdno proizvodnjo in druge posebnosti zasebnega sektorja gozdarstva pomembno vplivajo na organizacijo dela v zasebni gozdni proizvodnji ter spreminjajo vlogo in naloge organizatorja take proizvodnje. Vloga organizatorja postaja predvsem usmerjevalna in izobraževalna. Optimalne ekonomske in tehnološke rešitve pa tudi v zasebnem sektorju gozdarstva že zahtevajo združeno delo večjega števila proizvajalcev in primerno družbeno organizacijo proizvodnje.

Winkler, I.: Characteristics of private forestry sector and its influence on organization of production in privately owned forests, *Gozdarski vestnik*, 45, 1987, 1, pag. 4 in Slovene, ref. 11.

Dispersion of privately owned forests, different social-economical standing of forest owners, different part of timber production in collective cutting, different cooperation in forest production of forest owners and other specific characteristics of private forestry sector influence importantly on organization of timber production in private sector and change organizer's part and task. The organizer should mainly orientate and educate. Optimal economical and technological results in private forestry sector already require collective work of a number of foresters and proper social organization of timber production.

* Dr. I. W., redni profesor, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, YU

0. UVOD

Tudi v zasebnem sektorju gozdarstva moramo zagotoviti trajnost gozdov, donosov in vseh splošnokoristnih funkcij. Zato je treba optimalno izkoristiti vse proizvodne možnosti (postavljene etate) in omogočiti čimvečjo blagovno proizvodnjo gozdnih lesnih sortimentov.

Številne posebnosti zasebnega sektorja gozdarstva odločilno vplivajo na organizacijo proizvodnje v zasebnih gozdovih. Organizacija proizvodnje v zasebnih gozdovih mora biti tudi v funkciji družbenoekonomskega razvoja zasebnega sektorja gozdarstva. Gozdne posestnike moramo v čimvečji meri vključiti v gozdno delo v njihovem in drugem zasebnem gozdu. Naš organizacijski pristop pa mora upoštevati socialnoekonomski položaj (status) gozdnih posestnikov in velikost zasebne gozdne posesti.

1. RAZDROBLJENOST ZASEBNE GOZDNE POSESTI IN PESTRA SOCIALNOEKONOMSKA STRUKTURA GOZDNIH POSESTNIKOV

Zasebni gozdovi v SR Sloveniji so last 249.010 gozdnih posestnikov. Med njimi je 60 % kmetov in 40 % nekmetov. Zasebna gozdna posest je v Sloveniji zelo raz-

Tabela 1
STRUKTURA ZASEBNE GOZDNE POSESTI V SLOVENIJI

v %

Velikostna skupina v ha	Gozdni posestniki	Zasebna gozdna površina
do 0,5	34,7	3,6
0,5 do 1	16,1	4,4
1 do 3	25,4	17,4
3 do 5	9,2 85,4	13,2 38,6
5 do 10	8,9	22,6
10 do 15	2,8 11,7	12,3 34,9
15 do 20	1,3	8,0
20 do 30	1,0 2,3	8,3 16,3
30 do 50	0,5	7,2
nad 50	0,1 0,6	3,0 10,2
Skupaj	100,0	100,0

Tabela 2
SOCIALNOEKONOMSKE SKUPINE ZASEBNIH GOZDNIH POSESTNIKOV

Socialno- ekonomska skupina	Zasebna gozdna posest								
	skupaj	do 5 ha	5-15 ha	nad 15 ha					
	a) po številu posestnikov								
Vsi posestniki	100	100	85	100	12	100	3	100	
Kmetje	100	60	80	56	16	82	4	92	
- kooperanti	100	7	40	4	39	26	21	56	
- nekooperanti	100	53	85	52	13	56	2	36	
Nekmetje	100	40	94	44	5	18	1	8	
	b) po površini gozdov							$\bar{x}$ -posest v ha	
Skupaj	100		39		35		26	2,74	
Kmetje	78		25		29		24	3,57	
- kooperanti	28		3		10		15	10,14	
- nekooperanti	50		22		19		9	2,62	
Nekmetje	22		14		6		2	1,47	

drobljena. Povprečna velikost posesti je 2,74 ha, velikostna struktura pa je naslednja:

Gozdni posestniki imajo praviloma tudi več prostorsko ločenih parcel, kar še povečuje dejansko razdrobljenost. Povprečno imajo 3,8 gozdne parcele (kmetje 4,4; nekmetje 2,5) oziroma 2,4 zaokrožena gozdna kompleksa (kmetje 2,6; nekmetje 1,6).

Oblike zasebne gozdne posesti so mnogokrat neustrezne za sodobno vendar individualno gozdno proizvodnjo. Najbolj se proizvodni pogoji približujejo optimalnim na celkih, najbolj pa otežuje proizvodnjo posest v dolgih in ozkih progah. Dolge in ozke parcele otežujejo zlasti spravilo lesa.

Gozdni posestniki imajo različen socialnoekonomski položaj. Ta skupaj z ve-

likostjo posesti opredeljuje tudi stopnjo navezanosti na gozd in stvarne možnosti za bolj ali manj intenzivno gospodarjenje*.

Ta položaj lahko analiziramo že z grobo delitvijo gozdnih posestnikov na kmete in nekmete in znotraj kategorije kmetov še na kooperante in nekooperante. Te kategorije imajo zelo različen delež v skupnem številu zasebnih gozdnih posestnikov in v skupni zasebni gozdni površini.

* Družbenoekonomski položaj zasebnega sektorja gozdarstva je že vrsto let predmet naših raziskovanj (primerjaj WINKLER 1969, 1970, 1974, 1976, 1983). Kvantitativne odnose smo doslej podrobno analizirali zlasti na podlagi ankete o zasebnih gozdovih leta 1969; v letu 1984 smo anketo ponovili, da bi ugotovili novejša gibanja in trende. Zaradi počasnega odziva nekaterih gozdnogospodarskih organizacij smo anketo lahko zaključili zelo pozno.

SHEMATIČEN PRIKAZ SOCIOEKONOMSKEGA POLOŽAJA GOZDNIH POSESTNIKOV IN UKREPOV PRI GOSPODARJENJU Z GOZDOVI

TIPI KMETIJ	GOZDNA POSEST		
	MALA do 5 ha	SREDNJA 5-15 ha	VELIKA nad 15 ha
ČISTE	predvsem les za domačo porabo; skromna blagovna proizvodnja; možna vključitev v gozdno proizvodnjo v svojem in drugem gozdu; donosi iz gozda majhni, a nujni	pomembna tudi blagovna proizvodnja, možna tudi vključitev v gozdno proizvodnjo v drugem gozdu; delo v svojem gozdu opravi sam; donosi iz gozda, tudi denarni, so dopolnilni vir dohodka kmetije	pomemben tržni proizvajalec; delo v gozdu opravi sam; denarni donosi so pomemben ali prevladujoči vir dohodka
POTENCIALNO ČISTE			
PRAVE MEŠANE	predvsem les za domačo porabo; zanemarjena tržna proizvodnja; vključevanje v gozdno proizvodnjo le v svojem gozdu	rezerve v blagovni proizvodnji, potrebni spodbujevalni ukrepi za vključevanje v gozdno proizvodnjo in ustvarjanje pogojev za prehod na čisto kmetijo	
DOPOLNILNE	predvsem les za domačo uporabo; delo v gozdu le za les za domačo porabo; blagovna proizvodnja nepomembna	blagovna proizvodnja prepuščena pretežno TOK; vključevanje v gozdno proizvodnjo skromno in le občasno	
OSTARELE	gozdno proizvodnjo, tudi oskrbo za domačo porabo, prevzamejo v celoti TOK; v perspektivi odkup gozdov in zagotavljanje trajnih nadomestnih virov za življenje lastnikov		
NEKMETIJSKE	gozdno proizvodnjo prevzemajo v celoti TOK; odkup gozdov nad zemljiškim maksimumom		

Tabelarni prikaz opozarja zlasti, kje so še možnosti za intenzivnejšo gozdno proizvodnjo in hitrejšo preobrazbo zasebnega sektorja gozdarstva. Rezerve za razvoj in okrepitev kooperantskih odnosov so zlasti v vrstah kmetov – gozdnih posestnikov z gozdno posestjo nad 5 ha (28 % zasebne gozdne posesti in 8 % vseh zasebnih gozdnih posestnikov). Podatki opozarjajo tudi na še vedno nerešen status nekmetov – gozdnih posestnikov; njihov delež v srednji in veliki zasebni gozdni posesti je relativno velik, 17 oziroma 7 % zasebne gozdne površine te kategorije posesti.

Za opredelitev nadaljnjih ukrepov pri gospodarjenju z gozdovi je treba grobo delitev na socialnoekonomske kategorije še nekoliko razčleniti in na tej podlagi tudi diferencirati potrebne ukrepe (glej shematični prikaz).

2. PROIZVODNI POTENCIAL ZASEBNIH GOZDOV JE SLABŠE IZKORIŠČEN KOT DRUŽBENIH

Hektarska lesna zaloga lesnoproizvodnih gozdov je v zasebnem sektorju 172 m³, v družbenem pa 228 m³. Podobno je s prirastkom, ki znaša v zasebnih gozdovih 4,6 m³/ha, v družbenih pa 5,6 m³/ha. Skladno s tem je tudi načrtovani letni etat za obdobje 1981–1990 v zasebnih lesnoproizvodnih gozdovih znatno nižji (3,17 m³/ha) kot v družbenih (4,96 m³/ha).

Tudi struktura lesne zaloge je v zasebnih gozdovih neustrezna, saj preveč prevladujejo mladi in srednjedobni sestoji (razmerje med razširjenimi debelinskimi razredi 56 : 39 : 5). Posledica tega je tudi manjša koncentracija sečnje na enoto površine, ki je pogojena tudi z vsakoletnimi sečnjami lesa za domačo porabo.

Tabela 3
BLAGOVNA IN NEBLAGOVNA PROIZVODNJA GOZDNIH LESNIH
SORTIMENTOV

	Skupaj	Kmetje			Nekmetje
		skupaj	koop.	nekoop.	
Blagovna proizvodnja v m ³ /ha	1,56	1,71	2,77	1,11	0,98
Neblagovna proizvodnja v m ³ /ha	0,72	0,78	0,76	0,78	0,50
Gozdna proizvodnja v m ³ /ha	2,28	2,49	3,53	1,89	1,48
Blagovna proizvodnja v m ³ na posestnika	4,26	6,15	28,55	2,91	1,41
Neblagovna proizvodnja v m ³ na posestnika	1,96	2,79	7,88	2,05	0,71
Gozdna proizvodnja v m ³ na posestnika	6,22	8,94	36,43	4,96	2,12

3. POSEBNA NARAVA PROIZVODNJE V ZASEBNIH GOZDOVIH

Gozdni lesni sortimenti iz zasebnih gozdov so namenjeni za domačo porabo gozdnega posestnika in za trg (blagovna proizvodnja). Razmerja med obema se odvisna od mnogih dejavnikov, zlasti od socialnoekonomskega položaja posestnika in velikosti posesti.

Blagovna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov predstavlja povprečno 68 % celotne gozdne proizvodnje, večji je njen delež pri gozdnih posestnikih – kmetih, zlasti pri kooperantih, nekoliko nižji pa pri nekmetih.

Kmetje dajejo 85 % gozdné proizvodnje zasebnega sektorja (tako blagovne kot neblagovne), med njimi so pomembni zlasti kooperanti, ki dajejo kar 51 % celotne blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov zasebnega sektorja. Nekmetje niso pomembni gozdni proizvajalci.

Z vidika vključitve v gozdno proizvodnjo oziroma aktivnega sodelovanja v za-

sebni gozdni proizvodnji nastopa široka paleta možnosti:

- gozdni posestnik dela sam v svojem gozdu, vse faze ali samo nekatere,
- gozdno proizvodnjo opravljajo delavci TOK, vse faze ali samo nekatere,
- gozdni posestnik se vključuje tudi v delo v drugem zasebnem gozdu,
- proizvodnjo v zasebnem sektorju (vse faze ali samo nekatere) opravljajo delavci tozdov družbenega sektorja.

Stopnjo stvarne vključitve zasebnih gozdnih posestnikov kažejo naslednji podatki o prevzemu gozdnih lesnih sortimentov iz zasebnih gozdov.

Nekoliko se povečuje prevzem lesa na panju (leta 1971 – 4 %), hkrati pa močno raste tudi delež prevzema lesa na kamionski cesti (leta 1971 – 65 %). Zmanjšal pa se je prevzem lesa na skladiščih (leta 1971 – 30 %). To pomeni, da prihaja med gozdnimi posestniki glede dela v gozdu do nekakšne diferenciacije, ki bo sicer zmanjšala število gozdnih posestnikov – aktivnih delavcev v gozdu, vendar pa bo njihovo vključevanje v gozdno delo in-

Tabela 4
STRUKTURA PREVZEMA GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV IZ ZASEBNIH
GOZDOV

	Kraj prevzema					v %
	skupaj	na panju	ob panju	na kamionski cesti	na skladišču	
Vsi	100	8,6	1,4	80,1	9,9	
Kmetje	100	7,2	1,1	81,7	10,0	
– kooperanti	100	4,8	1,2	85,0	9,1	
– nekooperanti	100	10,7	0,9	77,1	11,3	
Nekmetje	100	18,4	3,4	69,2	9,1	

tenzivnejše. Glede na sodobno tehnologijo prevoza lesa je zmanjšanje prevzema lesa na skladiščih razumljivo in tudi v prihodnje ni pričakovati intenzivnejšega vključevanja gozdnih posestnikov v to fazo gozdne proizvodnje. Ta gibanja morajo jasno oblikovati tudi naš odnos do gozdnega posestnika kot gozdnega delavca. Izkoristiti in dopolniti moramo njegovo znanje in izkušnje ter ga intenzivneje vključiti v gozdno delo v njegovem ali drugem zasebnem gozdu.

Gozdno delo zaposluje gozdnega posestnika zelo malo, povprečno manj kot 4 dni na leto, izjema pri tem so le večji gozdni posestniki. Zato bi morali pričakovati, da bo rast števila zaposlenih v TOK oslabila in ne bo dosegla načrtovane v letu 1985.

Tabela 5
ŠTEVILO GOZDNIH DELAVCEV V TOK

Leto	Gozdni delavci	Traktoristi	Vozniki
1977	267	1	8
1979	472	11	17
1982	485	29	22
1985 plan	637	64	29

4. POSEBNOSTI PROIZVODNIH SREDSTEV V ZASEBNI GOZDNI PROIZVODNJI

Gozdni posestniki so sorazmerno primerno opremljeni za gozdno delo. O tem priča veliko število motornih žag (ok. 58.000) in traktorjev (ok. 34–35.000).

Gozdni posestniki praviloma uporabljajo delovna sredstva, ki so bila ob nabavi sodobna, zaradi dolge uporabe pa so tehnološko večinoma že zastarela. Slabo so opremljeni z dopolnilno (pomožno) opremo za sečnjo, traktorskimi priključki, vitli, zaščitnimi deskami, cepilniki za drva itd.

Izkoriščenost proizvodnih sredstev je razmeroma majhna. Nekatere stroje je na posesti sploh neracionalno uporabljati, ker so premalo izkoriščeni. Neproductivni čas teh strojev je večji od obratovalnega.

5. PRODUKTIVNOST DELA INDIVIDUALNEGA ZASEBNEGA PROIZVAJALCA

Produktivnost dela individualnega zasebnega gozdnega proizvajalca je praviloma nižja od produktivnosti delavcev družbenega sektorja. Nižja produktivnost je deloma posledica slabše tehnične opremljenosti, deloma pa slabše tehnike dela in neustrezne izrabe delovnega časa. Nižja produktivnost je tudi posledica tako imenovanih načetih dni. Načeti dnevi nastajajo na majhni gozdni posesti, ko kljub najboljšemu načrtovanju in delovni disciplini delavci opravijo določeno delo pred koncem delovnika ali pa, ko jim ostane za naslednji dan le še malenkost.

6. SPECIFIČNE NALOGE ORGANIZATORJA PROIZVODNJE V ZASEBNIH GOZDOVIH

Vloga organizatorja proizvodnje je v pogojih, ko delajo gozdni posestniki sami, predvsem usmerjevalna in izobraževalna. Organizator proizvodnje mora gozdnega posestnika seznaniti s pravilnim načinom proizvodnje in predvsem svojo pozornost usmeriti v izobraževanje gozdnih posestnikov. Proizvodno izobraževanje (o uporabi strojev, tehniki dela itd.) je treba povezati z drugim strokovnim in splošnim izobraževanjem gozdnih posestnikov. Izobraževanje gozdnih posestnikov naj bo enoten in celovit proces.

Delo organizatorja proizvodnje postane zahtevnejše in bolj zapleteno takrat, ko gozdno proizvodnjo v zasebnih gozdovih kombinirano opravljajo gozdni posestniki sami in delavci TOK ali takrat, ko je proizvodnja že v celoti prepuščena delavcem TOK.

Priprava dela v takih pogojih vključuje nekaj dodatnih opravil, med njimi:

- poprejšnji pogovor z gozdnim posestnikom, namen tega razgovora je dobiti informacije o nameravani sečnji, katera faze bo posestnik opravil sam, in opredeliti okvirne časovne roke,

– definitivni dogovor z gozdnim posestnikom in sklepanje pogodb o opravljanju dela. Ta dogovor sklepamo ko izdelamo načrt in v njem definitivno opredelimo obveznosti gozdnega posestnika glede obsega proizvodnje, faz dela in rokov. Vse to upoštevamo v sečno-transportnem elaboratu.

Največje težave pa nastajajo pri časovnem usklajevanju proizvodnje. Pri tem je treba čimveč časovnih rokov opredeliti z dogovori z gozdnimi posestniki, sicer pa načrtovati časovno elastično tj. z ustreznimi časovnimi rezervami med proizvodnimi fazami. To je še posebno pomembno za načrtovanje prevoza lesa.

Organizator proizvodnje v zasebnih gozdovih mora biti dodatno usposobljen za to delo. Potrebuje zlasti več znanja iz komuniciranja z ljudmi in psihologije.

7. PRESEGANJE SLABOSTI INDIVIDUALNE ZASEBNE GOZDNE PROIZVODNJE – PREHOD NA ODDELČNO GOSPODARJENJE

Optimalne ekonomske in tehnološke rešitve tudi v gozdarstvu že zahtevajo združeno delo večjega števila proizvajalcev in primerno družbeno organizacijo proizvodnje. Razvoj proizvajalnih sil je tudi drobno blagovno proizvodnjo v gozdarstvu pripeljal do stanja, ko sama ne more več obstajati in jo sili v povezovanje in združevanje.

V sedanjih fazi organiziranega gospodarjenja z zasebnimi gozdovi smo v zadnjih letih dosegli:

– strokovno in organizacijsko skladno gospodarjenje z družbenimi in zasebnimi gozdovi v okviru območne gozdno-gospodarske delovne organizacije,

– gozdni posestniki so obdržali status lastnika, kot aktivni delavci pa se lahko vključujejo v gozdno proizvodnjo v svojem in drugem gozdu,

– kmetje – lastniki gozdov sodelujejo polnopravno pri upravljanju gozdnogospodarskih organizacij, lahko pa so vključeni v toke,

– blagovni promet z gozdnimi proizvodi iz zasebnih gozdov opravlja gozdnogospodarska organizacija,

– vse gospodarjenje, obračun dohodka in izdatkov izhaja iz individualne lastnine na parcelnem principu.

V naslednji fazi podružbljanja zasebne gozdne proizvodnje bomo vse bolj uveljavili oddelčno gospodarjenje z gozdom.* Prehod na oddelčno gospodarjenje je prvi pogoj za poenostavitev in pocenitev vseh faz gozdne proizvodnje, saj je uporaba sodobnih tehničnih sredstev mogoča in gospodarna samo na zaokroženih površinah.

V pogojih oddelčnega izvrševanja posameznih faz gozdne proizvodnje mora gozdnogospodarska organizacija ves proizvodni proces načrtovati, organizirati in mehanizirati. V organizirani proizvodnji ni več mesta za zastarele proizvodne postopke in sredstva, ki jih sedaj gozdni posestniki še uporabljajo, zahteva pa tudi stalnega in kvalificiranega gozdnega delavca.

Z oddelčnim gospodarjenjem želimo:

– delovno – v gozdnogojitvenem in tehnološkem smislu – preseči lastninske meje, upoštevati pa jih še naprej v pravnem in ekonomskem smislu,

– omogočiti cenejše in strokovno bolj kvalitetno delo,

– uveljaviti proizvodno načrtovanje tudi v tokih,

– vključiti lastnike gozdov v organizirano gozdno proizvodnjo.

Namen tega povezovanja je uvajanje modernega procesa. Proizvodnja bo v tehnološkem smislu podružbljena, lastnina pa se bo čedalje bolj izkazovala neposredno v denarni renti. S tem bodo postopoma dozoreli pogoji za izenačitev gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi.

* Termin »oddelčno gospodarjenje« ni povsem ustrezen, saj v bistvu ne gre nujno za gospodarjenje z vsemi parcelami v oddelku, ampak zaenkrat le z zasebnimi. Pa tudi pri gospodarjenju z zasebnimi parcelami ne bi smeli vztrajati vedno na celotnem oddelku, pogosto bo mogoče povezati le skupino parcel. Zato je v tej fazi morda ustrežnejši naziv »medparcelno gospodarjenje«.

Prehod na oddelčno gospodarjenje mora biti diferenciran in mora upoštevati socialno-ekonomske razmere in navezanost gozdnih posestnikov na gozd. Velika gozna posest – npr. celek je sama po sebi dovolj velika enota in je ni treba posebej vključevati v oddelčno gospodarjenje. V oddelčno gospodarjenje vključujemo predvsem gozdne posestnike s podobno stopnjo materialne navezanosti na gozd.

V tem procesu je pomembno, da ne gledamo izolirano samo na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi, ampak upoštevamo in sodelujemo pri reševanju celote problemov kmečkega gospodarstva, posebej še tam, kjer je delež gozdarstva velik. Ta vidik je pomemben tudi pri presoji nekaterih ekonomsko-organizacijskih problemov v gozdni proizvodnji v zasebnih gozdovih kot npr. pri presoji gospodarske smotrnosti uporabe adaptirane kmetijske mehanizacije za delo v gozdu, ali pri taki časovni razporeditvi gozdne proizvodnje, ki ustreza vsem dejavnostim kmetije itd.

8. ZAKLJUČEK

V zasebnem sektorju gozdarstva so še znatne proizvodne rezerve. Razvoj zasebnega sektorja gozdarstva in njegovo družbeno-ekonomsko preobrazbo moramo v prvi vrsti graditi na nadaljnjem podružbljanju zasebne gozdne proizvodnje. Proces podružbljanja predpostavlja še naprej aktivni prispevek gozdnega posestnika kot delavca v svojem in drugem gozdu. Za to delo pa ga je treba boljše strokovno usposobiti. Treba je intenzivirati tudi napore za vključevanje gozdnih posestnikov kot kooperantov v TOK, na tehnološkem področju pa hitreje uveljaviti oddelčno gospodarjenje. Prehod na oddelčno gospodarjenje mora temeljiti na predloženju ekonomskih in tehnoloških prednosti takega načina gospodarjenja. Njegov sestavni del je tudi ustrezna priprava in načrtovanje proizvodnje.

Tehnična sredstva za delo v zasebni gozdni proizvodnji je treba še naprej razvijati v kombinaciji z delovnimi sredstvi za kmetijstvo, zagotoviti pa hkrati tudi več primernih priključkov za gozdno delo.

9. UPORABLJENI VIRI

1. Janež, M., Prispevek k proučevanju sečnje in spravila lesa s proizvodnimi kooperanti, *Gozdarski vestnik* 40, 1982, 5
2. Jeromec, J., *Kmetije v revirju Razbor in njihova opremljenost za delo v gozdu*, Ljubljana 1986, diplomsko delo
3. Kravanja, B., *Možnosti uvajanja kompleksnega gospodarjenja z zasebnimi gozdovi na primeru SGG Tolmin*, Ljubljana 1985, diplomsko delo
4. Remic, C., *Stanje mehanizacije v izkoriščanju gozdov SR Slovenije, ob koncu leta 1984*, Ljubljana 1985
5. Urleb, F., *Analiza stanja in potrebe po strokovnih kadrih v gozdarstvu Slovenije*, Ljubljana 1982
6. Winkler, I., *Ekonomski položaj kmečkih gozdnih posestnikov v Sloveniji*, Ljubljana 1969
7. Winkler, I., *Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot družbenoekonomski problem*, Ljubljana 1970
8. Winkler, I., *Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot ekonomska baza lastnikov gozdov in kot objekt gospodarske politike*, Ljubljana 1974, disertacija
9. Winkler, I., *Sedanje stanje in temeljni problemi gospodarjenja z zasebnimi gozdovi v SR Sloveniji*, *Zbornik gozdarstva in lesarstva* 14, 1976, 2
10. Winkler, I., *Temeljne značilnosti dosedanjega razvoja skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi v Sloveniji*, *Zbornik gozdarstva in lesarstva* 23, 1983
11. Winkler, I., *Organizacija dela v gozdni proizvodnji (repetitorij)*, Ljubljana 1983

SPECIFIČNOSTI ZASEBNEGA SEKTORJA GOZDARSTVA IN NJIHOV VPLIV NA ORGANIZACIJO PROIZVODNJE V ZASEBNIH GOZDOVIH (povzetek)

Razdrobljenost zasebne gozdne posesti, različen socialnoekonomski položaj gozdnih posestnikov, različen delež blagovne proizvodnje v skupni sečnji, različno vključevanje gozdnih posestnikov v gozdno proizvodnjo in druge posebnosti zasebnega sektorja gozdarstva, pomembno vplivajo na organizacijo dela v zasebni gozdni proizvodnji ter spreminjajo vlogo in naloge organizatorja take proizvodnje. Vloga organizatorja postaja predvsem usmerjevalna in izobraževalna.

Optimalne ekonomske in tehnološke rešitve tudi v zasebnem sektorju gozdarstva že zahtevajo zdru-

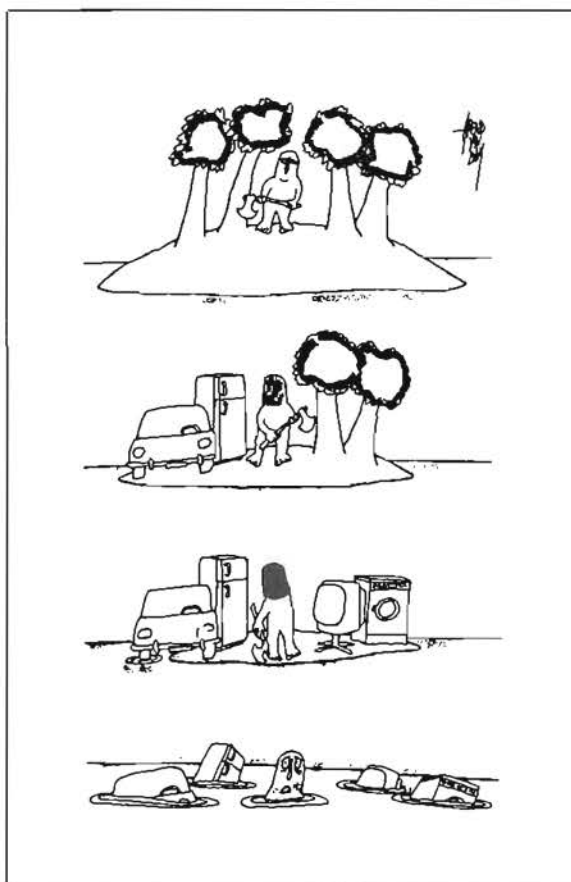
ženo delo večjega števila proizvajalcev in primer-
no družbeno organizacijo proizvodnje. Razvoj pro-
izvajalnih sil je tudi drobno gozdno blagovno pro-
izvodnjo pripeljal do stopnje, ko sama ne more več
obstajati in jo sila v povezovanje in združevanje. Na-
men tega povezovanja je tudi uvajanje modernega
proizvodnega procesa. Proizvodnja bo v tehnološ-
kem smislu podružbljena, lastnina pa se bo čedalje
bolj izkazovala neposredno v denarni renti.

Proces podružbljanje zasebne gozdne proizvod-
nje pa predpostavlja še naprej aktivni prispevek
gozdnega posestnika kot delavca v svojem in dru-
gem gozdu. Za to delo ga je treba bolje strokovno
usposobiti. Treba je intenzivirati tudi napore za
vključevanje gozdnih posestnikov kot članov v nji-

hovo združeno organizacijo – temeljno organizacijo
kooperantov, na tehnološkem področju pa hitreje
uveljaviti oddelčno gospodarjenje. Z oddelčnim
gospodarjenjem moramo tudi v tehnološkem smi-
slu preseči parcelne meje in omogočiti cenejše in
strokovno bolj kvalitetno delo. Prehod na oddelčno
gospodarjenje mora temeljiti na predočenju eko-
nomskih in tehnoloških prednosti takega načina
gospodarjenja. Njihov sestavni del je tudi ustrezna
priprava in načrtovanje proizvodnje.

Tehnična sredstva za delo v zasebni gozdni pro-
izvodnji je treba še naprej razvijati v kombinaciji z
delovnimi sredstvi za kmetijstvo, zagotoviti pa
hkrati tudi več primernih priključkov za gozdno
delo.

Plan tehnološkega razvoja

Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih

Edvard Rebula*

Rebula, E.: Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih, *Gozdarski vestnik* 45, 1987/1, str. 12. V slovenščini. Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih zajema vse postopke od zbiranja prijav za sečnjo do sklenitve dogovora o izvajanju del. Upoštevati mora pravice, obveznosti in možnosti lastnika gozda ter zagotoviti doseganje gozdno-gospodarskih ciljev na najbolj smotrni način.

Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih mora zagotoviti potrebne podatke za vse kalkulacije in izračune za izvajanje del in prevzem gozdnih lesnih sortimentov.

Rebula, E.: Cutting and logging of timber planning in privately owned forests, *Gozdarski vestnik* 45, 1987, 1, pag. 12 in Slovene. Cutting and logging of timber planning in privately owned forests includes all phases from collecting requests for cutting to conclusion of agreement about production. All of rights, obligations and possibility of forest owner should be considered. Reaching forest economic aims in proper manner should be also assured. Necessary data for calculations and calculations of production should be also assured by the cutting and logging of timber planning.

1. UVOD

Zasebni gozdovi zavzemajo 2/3 slovenskih gozdov. V njih posečemo preko polovice gozdnih lesnih sortimentov in prispevajo 45 % blagovne proizvodnje iz slovenskih gozdov. Zasebni gozdovi so, v primerjavi z družbenimi, v povprečju na boljših rastiščih, v ugodnejših legah in lažjemu svetu za izvajanje del v gozdu in transport lesa. Dajejo pa na enoti površine manjše pridelke, v njih težje dosega mo gozdnogospodarske cilje in povzročajo mnogo skrbi in dela pri gospodarjenju z njimi na vseh nivojih od revirja do republike.

Predpogoj uspešnega reševanja problematike v zasebnih gozdovih je solidno načrtovanje na vseh nivojih gozdnogospodarskega načrtovanja. Za doseganje gozdnogospodarskih ciljev pa je nujno gojitveno in sečnospravilno načrtovanje.

Gojitveno in zlasti še sečnospravilno načrtovanje je poleg drugega tudi neposredna priprava dela. To še prav posebej velja v zasebnih gozdovih, kjer mora načrtovanje poleg običajnih problemov priprave dela, rešiti še vrsto posebnih problemov. Ti izhajajo iz zasebne lastnine nad gozdovi in iz ustavne ter zakonske ureditve lastništva in gospodarjenja z zasebnimi gozdovi.

Obdelali bomo posebnosti in razčistili nejasnosti pri sečnospravilnem načrtovanju v zasebnih gozdovih in dejavnike, ki na to vplivajo. Določili bomo vse po-

* Dr. E. R., izredni profesor, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, YU

stopke tega načrtovanja in vse ustrezne pripomočke.

Cilj seminarja je olajšati in tako pospešiti gojitveno in sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih.

S sečnospravilnim načrtovanjem v zasebnih gozdovih (naprej SSN-ZG) mislimo vse postopke (samoupravne, pisarniške, terenske, dogovarjanje, sklenitev dogovora ipd.), ki so potrebni za izdelavo sečnospravnega načrta in njegovo izvedbo. Začetek postopka je običajno zbiranje prijav za sečnjo ali načrtovanje sečenj (ukrepov) v določenem predelu. Zaključek SSN-ZG pa je sklenitev dogovora (pogodbe) o izvedbi del z lastniki gozdov.

Cilj SSN-ZG je zagotoviti najbolj racionalno izvedbo sečnje in transporta lesa v okviru postavljenih gozdnogospodarskih ciljev.

Mislim, da je tukaj nepotrebno razpravljati o potrebi in namenu SSN-ZG. Izvajamo ga zaradi doseganja gozdnogospodarskih ciljev in to vseh, med katerimi je tudi blagovna proizvodnja. Iz tega, izhaja, da SSN-ZG ni vezano na prevzem lesa, zlasti ne le na panju. Res je, da smotrno SSN-ZG lahko poveča blagovno proizvodnjo, ni pa nujno. Zato moramo načrtovati povsod, tudi tam, kjer je le sečnja za domačo rabo.

S stališča organizacije dela je najzahtevnejše SSN-ZG tam kjer seče in spravlja sortimente TOK (prevzem na panju), zlasti še, če je to za več lastnikov skupaj (oddelčno, medparcelno gospodarjenje). Zato bomo na temu seminarju obdelali tak slučaj.

2. IZHODIŠČA

Za SSN-ZG veljajo isti principi in izhaja iz istih izhodišč kot v družbenih gozdovih in so poznani iz smernic za gojitveno in sečnospravilno načrtovanje. Če jih naštejemo:

1. Gozdnogojitveno in sečnospravilno načrtovanje sta sestavna dela ene celote.
2. Gozdnogojitveni in sečnospravilni

načrti so trajen pripomoček za sleherno delo v gozdu. Izdelani so na osnovi gozdnogospodarskih načrtov. Izdelamo jih na vsak poseg v gozd.

3. Gozdnogojitveni in SSN so podlaga za izdelavo letnih planov.

4. Postavljanje ciljev je v pristojnosti visoko usposobljenih kadrov.

5. Izhodišče za SSN je gozdnogojitveni načrt s svojimi cilji in ukrepi.

6. Izbrani način spravila ima trajno obeležje. Zato praviloma ni odvisen od razvojne stopnje sestoja.

7. Prometnice načrtujemo in gradimo v skladu z dolgoročnimi cilji gospodarjenja z gozdovi in v skladu s trajno izbranim načinom transporta.

8. Delovno polje je temeljna enota priprave delovišča. Služi predvsem organizaciji dela.

SSN-ZG pa mora upoštevati in vgraditi še nekaj posebnosti, ki so značilne za delo v zasebnih gozdovih. Od prilagoditve razmeram v zasebnih gozdovih je v veliki meri odvisen uspeh načrtovanja. Te posebnosti so:

- zasebna lastnina in posestne meje,
- tipi posesti, običaji, navezanost na gozd,
- stopnja podružbljanja gozdne proizvodnje v SRS in revirju,
- sposobnost lastnikov za delo v gozdu in njihova opremljenost za to delo,
- izvajalec del (lastnik, drugi kooperant, delavci TOK),
- predpisani postopki,
- odprtost zasebnih gozdov,

Zaradi tega je SSN-ZG bistveno drugačno, običajno zahtevnejše, od onega v družbenih gozdovih. Razlika je v:

- postopkih sestave SSN (načinu, obsegu in vrsti opravil),
- trajanju (rokih) SSN-ZG,
- izvajanju SSN-ZG.

3. IZVEDBA NAČRTOVANJA

Zasebna lastnina je zajamčena z ustavo. Pravice, ki izhajajo iz lastništva so urejene z zakonom. Odras vsega je po-

sestna, parcelna meja. Načrtovalec jo mora upoševati. Mora se s tem sprijazniti, podobno kot s skalo sredi predvidene vlake. Z določenimi postopki, (dogovarjanje, prepričevanje, samoupravni sklepi ipd.) lahko ublažimo vpliv lastnine in parcelnih mej. S stališča izvajanja del, tudi če ta dela izvajajo lastniki sami ali kooperanti, je najbolje, če vpliv meje čim bolj ublažimo. To je toliko bolj potrebno kolikor bolj razdrobljena je posest in kolikor bolj intenzivno je poseganje TOK-a v gozdno proizvodnjo.

SSN-ZG mora upoševati velikost posesti in s tem razmerje domača poraba – blagovna proizvodnja oziroma vsakoletna sečnja ali možne koncentracije v posameznih parcelah. Upoštevati mora običaje (sečnja drv »med mašarni«) sposobnost lastnika in njegovo opremo za izvajanje del. Poznati mora izvajalca in tehnologijo in temu ustrezno prilagoditi SSN-ZG. Zelo različno je odkazilo in odpiranje gozda ter napadli sortimenti, če npr. lastnik seka sam in vsako leto v svoji parceli in spravlja ročno ali pa če »odkupimo na panju« in z žičnim žerjavom spravimo za celo obhodnjico.

Zakon o gozdovih in razni sporazumi znotraj TOK-ov natančno opredeljujejo razmerja in razmeroma točno določajo razne postopke (roki, instance, pristojnosti ipd.). Vse to postavlja načrtovalca v zasebnih gozdovih v položaj, da mora poleg gozda in tehnologij poznati in upoštevati še lastnika in vse njegove želje, potrebe in pravice. To je drugačno področje dela. Nekoliko nam je tuje. Za tako delo smo premalo usposobljeni.

Za obvladovanje vseh teh vplivov je nujna postopnost in urejenost postopkov. Npr. ne moremo sklepati dogovora o prevzemu sortimentov brez posameznih stroškov in količine sortimentov. Teh pa ne poznamo, dokler ne poznamo pogojev dela (odkazila, tehnologije, izvajalca). Ta pa je odvisna od tega ali bomo npr. odkupili le v eni parceli ali cel kompleks (npr. pobočje, gravitacijo, oddelek). Določeni so postopki kdaj in kako lahko sečemo tudi brez soglasja lastnika.

Načrtovalec mora biti v nenehnem stiku z lastniki in poznati mora gozd. Tako je nekakšen povezovalac, ki usklajuje, usmerja ter po potrebi dopolnjuje želje lastnika s cilji gospodarjenja. SSN-ZG je tako najbolj učinkovit pripomoček za uspešno realizacijo določenih ciljev.

Upoštevanje in vgrajevanje vsega naštetega v SSN-ZG pa zahteva veliko poti in časa. Zato je SSN-ZG zamudnejše – traja dalj časa. Pravočasen, dovolj zgodni, začetek načrtovanja je predpogoj za njegovo uspešno izvedbo in doseganje ciljev.

Najpomembnejše opravilo SSN je izbira načina spravila in načrtovanje ter izgradnja prometnic za tako spravilo. V zasebnih gozdovih je to še pomembnejše. Pri temu izhajamo iz naslednjih dejstev:

- Večina kmetov seka vsako leto. To pogojuje majhne koncentracije in zahteva stalno odprtost. Temu najbolj ustreza primerno omrežje vlak.

- Kmetje imajo v Sloveniji že okoli 80.000 traktorjev. Večji kmetje imajo celo 2–3 traktorje. Traktorji so čedalje bolj opremljeni za delo v gozdu (kabine, vitli, kolesne verige). V takih razmerah je sekundarno odpiranje (izgradnja vlak) in s tem omogočanje pristopa v gozd, za kmeta (pa tudi sicer) zanimivejše, mu pomeni več, mu bolj olajša delo, kot pa majhno skrajševanje pravilne razdalje z gostitvijo omrežja cest.

- Zaradi slabše usposobljenosti kmetov in slabše opremljenosti traktorjev morajo biti vlake boljše. Biti morajo manj strme in z boljšim voziščem kot v družbenih gozdovih.

- Omrežje vlak je običajno (zlasti v težjih terenskih razmerah, ko vlake gradimo) trajno. Zato je njihovo trasiranje in gradnja zahtevno in odgovorno delo. Osnova zanj je razčiščen (točno strokovno utemeljen) koncept transporta lesa in s tem primarno odpiranje gozda. Trasanje vlak ne more biti v celoti prepuščeno revirnemu gozdarju.

- Z vlakami odpiramo površino (predel, pobočje, gravitacijo). Le redko se to ujema s posestnimi mejami. Zato je

predpogoj solidnemu sekundarnemu odpiranju izločitev (omejitev) vpliva posestne meje.

- V Sloveniji sta se izoblikovala dva tipa omrežja vlak:

a) Kraški - vlake so gostejše (110 do 130 m/ha) in po potrebi strmejše - do zmogljivosti strojev. Z vitli spravljamo od panja.

b) Alpski - vlake so redkejše (do 100 m/ha) in položnejše (do največ 20 % vzponov). Spravilo je kombinacija kratkega predspravila (ročno spravilo) in spravila s traktorji.

Tipa vlak nista vezana na kras ali Alpe. Bolj označujeta značilnosti površine. Kraški tip ustreza kraškemu (apnenčastemu) svetu z veliko površinsko kamnitostjo in skalovitostjo, z razmeroma kratkimi in poličastimi pobočji. Tu je ročno (pred)spravilo skoraj nemogoče. Površinska erozija je majhna.

Alpski tip ustreza gladkim pobočjem. Ročno spravilo je tu tradicionalno. Običajno je tu velika nevarnost erozije vlak. Ta tip ustreza tudi flišnemu terenu in gričevju vzhodne Slovenije.

- Za enak učinek rabimo najmanj vlak na enoti površine, če so vzporedne. Študij terena in karte nam omogoča pravilno izbiro, usmeritev in položaj tipa omrežja vlak in vsake vlake posebej. Prihranki so tu lahko ogromni (prek 50 %). Poleg v stroških gradnje vlak, se ti prihranki kažejo v izgledu gozda in škodah v gozdu.

- Spravilo z žičnicami je v zasebnih gozdovi manj primerno. Izvedljivo je pri večjih posestih in kjer ne seka vsako leto.

- Kmetje že imajo preproste žične naprave in so ob ustrezni pomoči (nasveti, trasiranje, oprema) sposobni izvesti žično spravilo.

- Izračuni kažejo, da je ob upoštevanju vseh stroškov (vlake, škode) na kratkih razdaljah najcenejše spravilo s konji. To še posebej velja za spravilo v zasebnih gozdovih.

SSN-ZG izvajamo za načrtovalno površino. To je praviloma oddelek. Obdelamo vso površino brez ozira na čas in na

čin izvedbe posameznih opravil. Na površini oblikujemo delovna polja. Največji vpliv na njihovo oblikovanje ima izvajalec del. Če so izvajalci sami lastniki, je vsaka parcela svoje delovno polje. Če pa izvajajo dela delavci TOK (proizvodni kooperanti) pa lahko združujemo v delovno polje več parcel, podobno kot v družbenih gozdovih. Poleg posestne meje so v teh primerih dejavniki, ki vplivajo na izločevanje delovnih polj še gravitacija in vrsta spravila ter čas sečnje. V vsakem slučaju je odločilni dejavnik za oblikovanje delovnih polj način obračuna z lastniki. Od tega je odvisen tudi prevzem in izmera sortimentov (npr. na panju, ob panju, na cesti). S stališča organizacije (priprave) dela je tudi odkazilo v bistvu del priprave dela, zato mora biti prilagojeno izvajanju del. Opravljeno mora biti pravočasno in dati mora take podatke kot jih rabimo za sklenitev dogovora o delu, izvedbo del in medsebojni obračun. Če opravi vsa dela lastnik sam in gre obračun na osnovi prevzema sortimentov, zadostuje, če pri odkazilu zberemo le običajne podatke za evidenco sečenj. Če pa je odkazilo osnova za sestavo kalkulacij in medsebojni obračun moramo pri odkazilu zbrati za to ustrezne podatke.

Zaključek SSN-ZG so ustrezni dogovori o izvedbi del z lastniki gozdov. So lahko pismeni ali ustni, individualni ali skupinski. Dogovori se razlikujejo po izvajalcih del in intenzivnosti sodelovanja ter mestu in načinu, kjer in kako TOK prevzame sortimente od lastnikov.

4. ZAKLJUČEK

SSN-ZG se bistveno razlikuje od podobnih opravil v družbenih gozdovih. Razlike nastajajo zaradi upoštevanja lastništva ter želja, potreb in pravic lastnika.

SSN-ZG mora poleg običajnih opravil načrtovanja, v smislu priprave dela za njegovo uspešno izvedbo, dati še vse potrebne podatke za sklepanje dogovorov in pogodb o izvajanju dela in medsebojnem obračunu.

SEČNOSPRAVILNO NAČRTOVANJE V ZASEBNIH GOZDOVIH (povzetek)

Zasebni gozdovi v Sloveniji predstavljajo pomemben delež na vseh področjih gospodarjenja z gozdovi. V njih težje dosegamo gozdnogospodarske cilje kot v družbenih gozdovih.

Predpogoj uspešnega doseganja ciljev gospodarjenja z gozdovi je solidno načrtovanje na vseh nivojih gozdarskega načrtovanja. Gozdnogojitveno in sečnospravilno načrtovanje konkretizira gozdnogospodarske cilje in predvsem določa ukrepe za njihovo realizacijo. Tako je gozdnogojitveno in še zlasti sečnospravilno načrtovanje v bistvu tudi priprava dela in tako sestavni del organizacije dela.

Zasebno lastnino določa ustava. Pravice in obveze lastnikov gozdov so urejene z zakonom o gozdovih in z drugimi internimi akti (dogovori) v temelj-

nih organizacijah kooperantov (TOK). To mora upoštevati sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih. Poleg tega mora upoštevati navade, želje in možnosti lastnika, njegovo usposobljenost in oprtniljenost za delo. Zato je to načrtovanje zahtevnejše kot v družbenih gozdovih.

Najpomembnejši del sečnospravilnega načrtovanja je izbira načina spravila in trasiranje ter izgradnja prometnic. To je ukrep z dolgoročnimi posledicami in mora biti usklajen z dolgoročnimi cilji gozdnega gospodarstva ter izveden strokovno.

Zaključek sečnospravilnega načrtovanja v zasebnih gozdovih je dogovor z lastniki gozda o izvedbi del. Vsa dela lahko izvede lastnik sam ali pa jih za račun lastnika izvede TOK s svojimi delavci ali kooperanti. Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih mora zagotoviti vse potrebne podatke za potrebne kalkulacije in izračune za sklenitev dogovorov oziroma pogodb o izvajanju del in prevzemu gozdnih lesnih sortimentov.

Sečnja in spravilo lesa na TOK Gozdarstvo Radlje

Silvo Prižrnik*

Prižrnik, S.: Sečnja in spravilo lesa na TOK Gozdarstvo Radlje, Gozdarski vestnik 45, 1987, 1, str. v slovenščini. Lit. 4. Sestavek prikazuje razmere pri sečnji in spravilu na območju, kjer gospodarji z gozdovi TOK Gozdarstvo Radlje, in vpliv gozdarjev na izvajanje teh faz proizvodnega procesa pridobivanja lesa.

Prižrnik, S.: Cutting and logging of timber o TOK Forestry Radlje, Gozdarski vestnik, 45, 1987, 1, pag 17 in Slovene, ref. 4. Conditions of cutting and logging of timber on the area where TOK (basical cooperant organization) Forestry Radlje manages with the forest are described in this article. The influence of foresters on execution of cutting and logging of timber is also mentioned here.

1. UVOD

Gozd je na območju Pohorja in Kozjaka pomemben nosilec napredka in obstoja kmečkih gospodarstev. Zaokrožena kmečka posest v povprečju z relativno precej veliko gozdno površino omogoča, da se kmetijska in gozdarska proizvodnja dopolnjujeta. Na območju, kjer deluje TOK Gozdarstvo Radlje, lahko kmečka posestva razdelimo v dva različna predela:

- nižinske kmetije v ožjem območju Dravske doline,
- hribovske kmetije - celki Pohorja in Kozjaka.

Za kmetijo v nižinskem predelu je značilna gospodarska razgibanost (industrija, obrt, trgovina), avtarkičnost kmetij ni jasno izražena, pogoji za kmetovanje so ugodnejši v primerjavi s hribovitimi kmetijami, kjer so naravne značilnosti pogojevale, da bi nastalo strnjeno naselje, temveč med seboj ločene kmetije, obdane z večjimi gozdnimi kompleksi, ki tvorijo zaokrožene celote - celke. Gozd je na teh kmetijah dominanten nosilec razvoja in napredka kmečkega gospodarstva.

2. PREDSTAVITEV OBMOČJA

2.1 Površina gozdov

S katerimi gospodarji TOK Gozdarstvo Radlje (deluje v okviru »LESNE« Slovenj Gradec), znaša 7760 ha. Med drevesnimi

* S. P., dipl. inž. LESNA Slovenj Gradec, TOK Gozdarstvo Radlje

vrstami prevladujejo: smreka (51 %), jelka (21 %) in bukev (13 %). Razmerje med iglavci in listavci je 81 : 19. Povprečna lesna zaloga je 260 m³/ha. Letna proizvodnja znaša 34.000 m³ lesa, od tega je 30.000 m³ tržne proizvodnje, preostalih 4000 m³ pa uporabljajo lastniki gozdov za lastne potrebe.

2.2 Odprtost področja s prometnicami

Na področju TOK je zgrajenih 390 km gozdnih cest, ki so last TOK in TOZD Gozdarstvo Radlje. Gostota cestnega omrežja je 32 m/ha. Večina gozdnih cest ni zgrajena le za potrebe gozdarstva, temveč imajo še vrsto drugih funkcij. Posebno pomembno vlogo imajo pri povezovanju kmetij z dolino ter tako omogočajo obstoj in napredek kmetij v hribovitih predelih.

V letih 1960–1980 je bila intenziteta gradenj na območju največja. Sredstva za gradnjo so večinoma prispevali kmetje s samoprispevki od posekanega lesa. Danes so vse kmetije cestno povezane z dolino. Velika intenziteta gradenj je hkrati onemogočala kvalitetno gradnjo. Vzdrževanje gozdnih cest je ob tej gostoti in nekakovostni gradnji omrežja zelo zahtevno in drago. Ob intenzivnem razvijanju cestnega omrežja je bila zapostavljena gradnja vlak. Njihova gostota znaša od 20 do 35 m/ha (različno po revirjih).

Pri odpiranju področja s prometnicami je naš cilj izboljšati kvaliteto obstoječih gozdnih cest z večjim poudarkom na vzdrževanju in izvajanju rekonstrukcij ter načrtno odpirati gozdove s primarnimi traktorskimi vlakami.

3. TOK GOZDARSTVO RADLJE

Površina gozdov, s katero gospodarimo, je razdeljena na šest revirjev s povprečno velikostjo 1300 ha. Revirni gozdar je člen, ki povezuje relacijo gozd – gozdni posestnik, pozna razmere na terenu, ter je v najtesnejšem stiku s kmetom.

Vodenje TOK je organizirano »team-sko«. Referent za gojenje deluje na gozdno-biološkem področju, referent za pridobivanje na tehničnem področju, za ekonomsko plat gospodarjenja in koordinacijo skrbi vodja TOK. Referenta koordinirata ter neposredno vodita vsa dela na gozdnogojitvenem oziroma tehničnem področju. S takšno organiziranostjo smo dosegli realni pregled nad stanjem na celotnem področju delovanja TOK, koordinacijo del med posameznimi revirji, zato so tudi dela, ki jih izvajamo za doseganje gozdno-gospodarskih ciljev, realnejša in pravičnejše usmerjena.

Osnovna načela in usmeritve TOK so:

- nega gozda,
- nega krajine,
- nega človeka.

Vsa tri načela so med seboj tesno povezana, se dopolnjujejo in jih razvijamo hkrati. Gozdar deluje kot strokovnjak na gozdarskem področju, je oblikovalec krajine ter vzgaja gozdnega posestnika-kmeta, z njim sodeluje ter mu pomaga reševati različne probleme.

Naša osnovna naloga je negovati gozd, to pomeni spremljati razvoj gozda ter s strokovnimi ukrepi uravnavati njegove razvojne silnice v trajno splošno korist družbe.

Gozdovi zavzemajo na našem področju 65 % vsega prostora, zato imamo gozdarji odločujoči vpliv na videz krajine. Stremimo za čim bolj uravnoteženo krajino, prirodnimi gozdovi, za pestrost kmetijskih površin in skladnost med odnosom človek – narava.

Izvajanje načel nege gozda in nege krajine ni mogoče, oziroma ni uspešno brez sodelovanja človeka, ki živi sredi te hribovite pokrajine, zato si prizadevamo pridobiti njegovo zaupanje. Pomagamo mu širiti obzorje, želimo ga izobraziti v najširšem smislu. Tako bomo z njim tudi lažje sodelovali na strokovnem področju. Naše delovanje je razširjeno tudi na področja zunaj gozdarstva:

- organiziramo predavanja, tečaje, ekskurzije s področja kmetijstva, ureje-

SHEMA ORGANIZIRANOSTI DELA NA TOK

vanja okolja in hiš, o negi krajine, o gozpodinjskih delih . . . ;

- načrtujemo in organiziramo gradnjo prometnic na celotnem kmečkem posestvu;

- sodelujemo pri gradnji vodovodnih in električnih napeljav, pri izgradnji telefonskega omrežja;

- nudimo pomoč pri gradnji stanovanjskih in gospodarskih kmečkih poslopj;

- gozdnega posestnika-kmeta tudi vključujemo na kulturnem in rekreativnem področju.

S temi dejavnostmi pomagamo osvestiti ljudi v hribovitih predelih, pridobivamo pa tudi kmetovo zaupanje.

4. SEČNJA IN SPRAVILO LESA

Značilnost zasebnega sektorja je, da del proizvodnega procesa pridobivanja lesa - posek in spravilo - večinoma opravljajo lastniki gozdov sami, medtem ko sta prevoz in predelava lesa v glavnem domena družbene proizvodnje.

Kmetje sami posekajo na našem področju 80 % lesa (25.000 m³ blagovne proizvodnje), TOK pa z lastnimi delavci le 2,5 % (800 m³ blagovne proizvodnje se odkupi na panju), ostalih 17,5 % (5000 m³) posekajo kmetje s pomočjo privatno uslužnostne dejavnosti. Podobno razmerje velja tudi za spravilo.

Temu primerna je tudi opremljenost

za delo v gozdu. Z motornimi žagami je opremljenih 93 % gozdnih posestnikov. Prevladujejo znamke Husquarna (80 %), Stihl (12 %), Jonsereds (4 %). Opremljenost z ostalo opremo za sečnjo in izdelavo ter osebnimi varovalnimi sredstvi je še dokaj slaba. Tako je le 8 % gozdnih posestnikov dobro opremljenih z osnovno opremo za sečnjo in spravilo ter le 5 % izvajalcev sečnje uporablja osnovna zaščitna sredstva za delo v gozdu.

Traktorje, ki jih uporabljajo tudi za spravilo lesa, ima 72 % gozdnih posestnikov. Prevladujejo manjši in srednje težki traktorji znamke IMT 33 %, FIAT 19 %, ZETOR 9 %, DEUTZ 8 %. Z vitlom je opremljenih 34 % traktorjev. Najpogostejši so enobenski vitli, ki se namestijo na tritočkovni sistem hidravlike in jih je možno hitro ter enostavno montirati in demontirati. Konje za spravilo lesa uporablja 30 % gozdnih posestnikov.

Na področju TOK sicer prevladuje mehanizirano spravilo, je pa še vedno visok odstotek ročnega spravila.

Tabela 2
NAČIN SPRAVILA PO POVRŠINAH
GOZDOV

Način spravila	Odstotek površine %
mehanizirano (traktorsko)	46
ročno	44
animalno	10

Največje probleme imamo pri nadomeščanju ročnega spravila z mehaniziranim

ranim, predvsem z uvajanjem spravila z večbobenskimi motornimi vitli. Tak način spravila je za gozdnega posestnika težko sprejemljiv, predvsem zaradi visokih stroškov. Poleg tega pri tem načinu spravila odpremo gozd le začasno, medtem ko gozdni posestnik zaradi potreb po stranskih gozdnih proizvodih teži k prometnicam, ki so stalnega značaja. Gradnja vlak je na teh terenih navadno neprimerna, težavna in draga.

Na TOK si prizadevamo, da vključimo čim več gozdnih posestnikov v izvajanje sečnje in spravila. Menimo, da je lastnik gozda – kmet v svojem gozdu najprimernejši izvajalec del in ima prednosti pred drugimi izvajalci zato, ker:

- a) sodeluje z gozdarjem pri
  - gozdnogojitvenem načrtovanju,
  - načrtovanju, trasiranju in izgradnji prometnic,
  - odkazilu.

V vseh teh fazah se gozdni posestnik pripravljaja na izvajanje sečnje in spravila lesa;

b) dobro pozna svoj gozd tako v biološkem pogledu kot z vidika spravnih možnosti. Za področje je značilna tradicija dela v gozdu. Izkušnje se prenašajo iz roda v rod podobno kot v kmetijski proizvodnji;

c) je zainteresiran, da dela čim bolj racionalno in ima pri tem minimalne stroške;

d) gozd je njegova lastnina. Zaveda se, da se bo vanj vračal vsako leto, zato je dolgoročno usmerjen in zainteresiran, da ohranja trajnost vseh funkcij gozda;

e) opravlja obe fazi – sečnjo in spravilo (usmerjeno podiranje);

f) je zainteresiran, da maksimalno ovrednoti posekano drevje.

Da sta sečnja in spravilo čim bolj strokovno in kvalitetno opravljena, si prizadevamo, da gozdnega posestnika pri delu v gozdu usmerjamo, usposobimo in mu nudimo strokovno pomoč. Zato organiziramo in izvajamo naslednje dejavnosti:

- a) organiziramo in pripravljamo raz-

lične oblike izobraževanja (predavanja, pogovori, demonstracije) iz:

- varstva pri delu,
- poteka in tehnike dela pri sečnji in izdelavi ter spravilu,
- krojenja gozdnih lesnih proizvodov,
- uporabe in vzdrževanja orodij, naprav in strojev za sečnjo in spravilo,
- demonstracij različnih načinov spravila;

b) izdelujemo načrte spravila lesa. Gozdna posestva združujemo v načrtovalne enote, v njih predvidimo najprimernejši način spravila in izločimo spravnih polja. Vrišemo obstoječo in optimalno mrežo primarnih in sekundarnih prometnic. Cilj izdelave načrtov je:

- načrtno in sistematično odpiranje gozdov,
- usmerjati gozdnega posestnika k najprimernejšemu načinu spravila lesa,
- gozdnemu posestniku nakazati, kako naj se opremi za spravilo lesa,
- da skupaj z gozdnogojitvenim načrtom dobimo celosten pregled nad gozdom posameznega posestnika (stanje in cilji). Na osnovi teh načrtov lociramo proizvodnjo in tam izvedemo odkazilo ter določimo prioriteto odpiranja gozdov;

c) vključujemo gozdnega posestnika pri gozdnogojitvenem načrtovanju, pri načrtovanju spravnih možnosti in trasiranju ter gradnjah gozdnih prometnic in odkazilu. Sodelovanje je nujno, ker se gozdni posestnik s svojimi izkušnjami in poznavanjem terena ter gozdar s strokovnim znanjem dopolnjujeta pri iskanju optimalnih rešitev;

d) gozdnim posestnikom nudimo pomoč pri nabavi delovnih naprav in strojev za delo v gozdu (nabava motornih žag, traktorjev, vitlov);

e) imamo organizirano servisno dejavnost za motorne žage in traktorje;

f) nudimo jim opremo za sečnjo in izdelavo ter spravilo (klini, avtomatski merilni trakovi, vzvodi za naganjanje, vrvi, verige, drsniki, škripci);

g) gozdnim posestnikom, ki imajo manjše površine gozdov in nabava priključkov in opreme za spravilo lesa iz

ekonomskega vidika ni opravičljiva, nudimo:

- izposajo traktorskega vitla in
- izposajo prenosnega vitla;

i) izdelujemo detaljne sečno-spravlilne načrte v primerih, ko lastnik gozda prepusti sečnjo in spravilo TOK.

Na drugi strani pa želimo, da v primerih, ko lastnik gozda ne izvaja sečnje in spravila sam (20 % blagovne proizvodnje), ta dela prevzame TOK. Privatno uslužnostno dejavnost največkrat spremlja nestrokovno delo, stremljenje za zaslužkom in pomanjkanje občutka za gozd, zato v gozdni proizvodnji ni zaželeno. Ta dela želimo opraviti z gozdnimi posestniki-kmeti, ki so pripravljeni v skupni proizvodnji trajneje sodelovati. V ta namen jih bomo ustrezno izobrazili in opremili za delo v gozdu podobno kot delavce TOK.

5. ZAKLJUČEK

Kmetje so v hribovskih predelih močno navezani na gozd. Tradicija dela v gozdu se prenaša iz roda v rod. Gozdni posestnik v svojem gozdu vsakokrat opravlja dela v istem delovišču, si pridobiva izkušnje in spoznava svoj gozd, je usmerjen k racionalnemu delu, stremi k čim večjemu ovrednotenju posekanega drevja in je zainteresiran za trajne dohodke iz gozda. Delo v gozdu si prostorsko in časovno sam organizira in ga dopolnjuje z ostalimi deli na kmetiji, kar se odraža v letni proizvodni dinamiki odkupa lesa na TOK. Iz teh razlogov smo zainteresirani, da je gozdni posestnik vključen v izvajanje gozdno-gojitvenih in sečno-spravljalnih del v svojem gozdu.

Gozdarji si prizadevamo, da z gozdnim posestnikom sodelujemo pri izdelavi gozdnogojitvenih načrtov, pri odpiranju gozdov in odkazilu. Naša naloga je usmerjati gozdnega posestnika pri delu v gozdu, uvajati novo tehnologijo in tehnična sredstva ter najprimernejšo opremo za sečnje in spravilo, da strokovno odpiramo gozdove in da organiziramo sečnjo

in spravilo za tiste gozdne posestnike, ki tega ne zmorejo sami.

Pomembno je, da vsako novost, ki jo poskušamo vpeljati v proizvodni proces, dobro premislimo in pripravimo ter da smo pri uvajanju dosledni in vztrajni. Vsako noviteto je dobro prej preizkusiti v praksi na manjšem področju in šele kasneje, ko je uspeh že viden, razširiti na celotno območje. S tem se bomo izognili zmedbi na terenu in nezaupanju v naše ideje, ker so kmetje pri uvajanju katerihkoli sprememb dokaj previdni, navadno jih zelo realno ocenijo ter proučijo posledice. Stare navade so v njih globoko zakoreninjene in ne smemo pričakovati, da bomo od danes do jutri dosegli svoje cilje.

6. LITERATURA

1. KRIVEC A.: Organizacija dela v gozdni proizvodnji, Ljubljana 1974
2. MODIC T.: Oblikovanje krajine kot področje dela gozdarstva, Radlje 1976
3. KRAJNC Z.: Gospodarjenje na TOK Radlje ob Dravi po načelih nege (strokovna naloga), Radlje 1986
4. PRITRŽNIK S.: Stanje in perspektivni razvoj pridobivanja lesa na TOK Gozdarstvo Radlje (strokovna naloga), Radlje 1984.

Kalkulacija storitev, opravljenih v gozdovih zasebnega sektorja v Sloveniji

Slavka Kavčič*

Kavčič, S.: Kalkulacija storitev opravljenih v gozdovih zasebnega sektorja v Sloveniji, *Gozdarski vestnik* 45, 1987, 1, str. 22. cit. lit. 10. Avtorica pokaže v sestavku omejitve, ki jih je treba upoštevati pri oblikovanju cen storitev v gozdovih zasebnega sektorja pri proizvodnji gozdnih lesnih sortimentov (določene cene lesa do kupca in določena najnižja cena lesa za kmeta). Meni, da je treba pri določanju cen upoštevati cilje, ki jih ima TOK pri gospodarjenju z gozdovi zasebnega sektorja. Med cilje sodi tudi realizacija blagovne proizvodnje, na kar vpliva med drugim tudi cena, ki jo gozdnogospodarski TOK zaračunajo kmetom za opravljene storitve. Da bi zagotovili čim večjo racionalnost, predlaga, da se v kalkulaciji upoštevajo realni standardni stroški in da se kalkulacija pripravi po metodi neposrednih stroškov. Za odločitev o tem, ali je za TOK storitev ekonomsko zanimiva, predlaga zoženo in razširjeno prodajno ceno storitve. Storitve je za TOK ekonomsko zanimiva, če je dosežena prodajna cena večja od planirane zožene prodajne cene.

Kavčič, S.: Calculation of production completed in privately owned forest in Slovenia, *Gozdarski vestnik*, 45, 1987, 1, pag. 22 in Slovene, ref. 10. Limitations in formation of production prices in private forests are explained in this article (determined final price of timber and determined the lowest price of timber bought by peasant). It is of opinion that aims of the TOK (basical cooperant organization) in forest management with private forest should be considered in formation of production prices. One of the aims is also the production realization influenced also by price which forest enterprise TCKs put to account for production costs. Considering real standard costs and direct costs calculation method in tendency of better rationality is suggested. Restricted and unrestricted selling production price is suggested because of easier decision whether the production is economically interesting for the TOK or not. If the reached selling price is higher than the planned restricted selling price the production is interesting for the TOK.

* Dr. S. K., dipl. oec., izredna profesorica, Biotehniške fakultete, VTOZD za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, YU

I. OPREDELITEV IN UTEMELJITEV PROBLEMA

Gozdovi, ki so v zasebni lasti, zavzemajo v celotnih gozdovih Slovenije pomemben delež pa naj ga prikazujemo s površino, zalogo lesa ali z blagovno proizvodnjo. Kateremu podatku o vplivnosti gozdov zasebnega sektorja na gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji dajemo prednost, je odvisno od namena proučevanja. Naš namen je analizirati nekatere dejavnike, ki vplivajo na realizacijo blagovne proizvodnje v gozdovih zasebnega sektorja lastništva, zato ocenjujemo pomembnost teh gozdov z vidika blagovne proizvodnje. Pri tem se omejujemo na tiste dejavnike, ki jih lahko reguliramo s politiko cen, in sicer tako imenovanih »odkupnih« cen lesa in cen storitev v primeru, ko lastniki gozdov ne opravijo vseh faz dela sami. To pomeni, da ne odajo lesa na skladišču, ampak v drugih proizvodnih fazah, to je na panju, pri panju in na kamionski cesti.

Iz podatkov, ki jih imamo na razpolago je mogoče razbrati, da se proizvodnja v zasebnem sektorju že dalj časa ne odvija v zelenih mejah. Tako je v zaključnem poročilu o območnih gozdnogospodarskih načrtih v Sloveniji napisano, da je v preteklem desetletnem obdobju (1970–1980) v zasebnih gozdovih, absolutno gledano, razmeroma dobro uresničen etat iglavcev, zelo slabo pa etat listavcev.¹ Iz istega vira tudi lahko povzamemo, da je predpisan etat za obdobje 1981–1990 skupaj v gozdovih zasebnega

sektorja 19.827.900 kubičnih metrov lesa (od tega iglavcev 10.644.985 in listavcev 9.182.915). V obdobju 1981–1985 je bilo realizirano le 9.656.876 kubičnih metrov lesa ali 48 odstotkov desetletnega etata. Negativni trend realizacije listavcev v zasebnem sektorju iz prejšnjega desetletnega obdobja se nadaljuje tudi v to obdobje. V prvih petih letih, to je v obdobju 1981–1985, je bilo realiziranega le 46,4 odstotka desetletnega etata listavcev. Iz tega izhaja, da bo treba v naslednjih petih letih (1986–1990), če bomo hoteli doseči zastavljen cilj in blagovno proizvodnjo realizirati v planiranem obsegu in načrtovani strukturi, podzvzeti vrsto ukrepov, ki bodo spodbudili zasebne lastnike za večji posek lesa v njihovem gozdu. Zavedamo se, da vzroka za neustrezno realizacijo blagovne proizvodnje v zasebnem sektorju ni mogoče iskati samo v neustreznih cenah lesa, saj na njo vplivajo tudi drugi dejavniki. Vendar menimo, da bi ravnali hudo napak, če bi pri obravnavanju vzrokov za nezadosten obseg blagovne proizvodnje zanemarili dohodkovni vidik.

Pri dohodkovnem vidiku je najpomembnejše rešiti vprašanje, koliko naj bo kmet udeležen v prodajni ceni lesa, če tega odda na skladišču. Torej bi morali primarno obravnavati kalkulacijo tistih stroškov, ki pomenijo odbitno postavko prodajne cene, da dobimo »odkupno ceno« za kmeta na fazi skladišče. Med te stroške sodijo:

1. Prispevki za biološka vlaganja, ki so tem večji, čim večji obseg gozdnogojitvenih del je potreben v gozdovih zasebnega sektorja in čim višja je cena za gojitvena dela;

2. Prispevki za delovanje delovne skupnosti skupnih služb ter za splošne stroške in akumulacijo toka.

Mimogrede bi opozorila na napačno razlago nekaterih, da v zasebnem sektorju lastništva omogoča zadostna vlaganja v gozdove le nizka prodajna cena gojitvenih del. Pri določenih prispevkih je sicer res, da njihova nizka cena, to je tista, ki ne vsebuje poleg neposrednih stro-

škov tudi alikvotni del splošnih stroškov in akumulacije, omogoča večji količinski obseg vlaganja v gozdove. Vendar pa ne upoštevajo, da je treba splošne stroške v zasebnem sektorju v celoti pokriti. Če cena gojitvenih del ni oblikovana ustrezno, je treba več splošnih stroškov poračunati iz dejavnosti proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov. Zaradi podcenjenosti gojitvenih del, kmetje ne dobijo večjega nadomestila za les, saj se tisti del splošnih stroškov, ki bi jih sicer pokrili iz dejavnosti vlaganj v gozdove (sredstva za biološko reprodukcijo gozdov), pokrije iz prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov. Torej je celoten delež, ki ga iz prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov kmetje plačajo gozdnogospodarskemu TOK, enak. Struktura porabe pa je odvisna od politike oblikovanja prodajnih cen gojitvenih del. Kmet, lastnik gozda želi za svoj les dobiti čimveč, zato so mu bolj pomembni ukrepi za racionalizacijo proizvodnje, kot pa to, kako se prikazujejo potrebni stroški. Tako je v odnosu do kmeta.

Drugače pa je v odnosu do posameznih temeljnih organizacij kooperantov. Te imajo v strukturi prihodkov različen delež prihodkov posameznih dejavnosti. Ene imajo več gojitvenih del, druge pa več proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov. Če so gojitvena dela podcenenjena, imajo vse tiste organizacije, pri katerih je v celotni dejavnosti večji delež gojitvenih del, manjše možnosti za pridobivanje dohodka. Možnosti za pridobivanje dohodka pa so eden izmed bistvenih dejavnikov takrat, ko se organizacije odločajo o tem, kateri dejavnosti bodo dale prednost. Prednost bodo dale tisti, ki je dohodkovno zanimivejša, zlasti če za pokrivanje izpadlega dohodka nimajo drugih virov, obseg osebnih dohodkov in skladov pa je odvisen le od dohodka. Menim, da je ta vidik pri kalkulaciji prodajnih cen gojitvenih del in drugih storitev v gozdnogospodarskih organizacijah (zlasti nekaterih) premalo prisoten.

To so tudi vzroki, da bi morali primarno obravnavati kalkulacijo gojitvenih del

in natančno analizirati vrste stroškov, ki jih kmetje prispevajo gozdnogospodarskemu toku. Vendar ta naloga presega okvir našega sestavka. To problematiko bo treba analizirati posebej v okviru znanstveno raziskovalnega dela. Treba je namreč skrbno in posebej analizirati stroške, ki nastopajo v gozdnogospodarskih tokih zaradi gozda kot gospodarskega objekta, posebej tiste, ki nastopajo zato, ker ima gozd tudi splošno koristne funkcije, in posebej tiste, ki nastanejo zato, da bo imel kmet lastnik gozda cenejšo proizvodnjo v prihodnje (npr. gradnja gozdnih cest, itd.).

Delež kmeta v prodajni ceni gozdnih lesnih sortimentov ugotovimo tako, da odštejemo dogovorjene prispevke za vlaganja v gozdove (sredstva za gozдно biološko reprodukcijo po novem zakonu o gozdovih) in stroške gospodarjenja toka. Iz tega izhaja, da je nadomestilo kmetom (delež kmeta v prodajni ceni) izhodiščno določeno na fazi skladišče. Dejansko pa kmetje oddajajo les v različnih proizvodnih fazah. Podatki kažejo, da je največji delež lesa prevzetega na kamionski cesti (podatki v sestavku dr. Winklerja), povečuje pa se tudi delež prevzema na panju, medtem ko se delež prevzema na skladišču zmanjšuje. Vzrok za zmanjšanje prevzema na skladišču in povečanje prevzema na kamionski cesti je treba med drugim iskati tudi v politiki prevzema lesa od kmetov v posameznih gozdnogospodarskih organizacijah. Čeprav je bila svojčas faza skladišče tista proizvodna faza, v kateri je bila evidentirana in tudi določena odkupna cena, je danes precej gozdnogospodarskih organizacij, ki prevzema na skladišču nimajo več. Odkupno ceno določajo in evidentirajo le na kamionski cesti. V tej fazi je za sortiment enake kvalitete enaka odkupna cena ne glede na to, da so dejanske prevozne razdalje različne. Torej imajo pri zadnji proizvodni fazi v nekaterih gozdnih gospodarstvih že vgrajeno za kmete medsebojno solidarnost. Vsi kmetje plačajo za prevoz lesa enako ce-

no ne glede na to, kolikšna je prevozna razdalja.

Ker se delež prevzema lesa na skladišču v celotnem prevzemu lesa iz gozdov v zasebni lasti zmanjšuje, bo treba bolj pozorno določati cene storitve, ki jo toki opravijo in zaračunajo kmetom. Namen tega sestavka je analizirati:

1. možne politike oblikovanja prodajnih cen storitev opravljenih lastnikom gozdov, če ti ne oddajo lesa v zadnji proizvodni fazi,

2. kalkulacijo prodajne cene storitve, v okviru tega zlasti metodo kalkuliranja, vrste stroškov, ki jih bomo upoštevali pri kalkulaciji in druge pomembne dejavnike, ki jih je treba upoštevati pri kalkulacijah cen proizvodov oziroma storitev, kjer poleg maksimizacije dobička zasledujemo tudi druge cilje.

II. OMEJITVE PRI DOLOČANJU PRODAJNE CENE STORITVE

Pri določanju prodajnih cen storitev, ki jih gozdnogospodarski toki opravljajo pri proizvodnji gozdnih lesnih sortimentov v gozdovih, ki so v privatni lasti, se pojavljajo nekatere omejitve. Te izhajajo iz naslednjega:

1. Večina gozdnih lesnih sortimentov sodi med tiste proizvode, ki so pod družbeno kontrolo cen. Za prodajno ceno morajo dati soglasje ustrezni zvezni organi. V zadnjem času srno priča izjemno restriktivnemu obravnavanju povečevanja prodajnih cen. To je tudi vzrok, da se cene gozdnim lesnim sortimentom dalj časa niso povečale in so relativno nizke. Tudi sicer se cene gozdnim lesnim sortimentom iz zasebnega sektorja ne oblikujejo »po načelu zidanja cen« (ki je na splošno ocenjen kot inflacijski), to je tako, da bi se v naprej določeni prodajni ceni lesa na panju, ki jo mora dobiti kmet, prištevali stroški naslednjih proizvodnih faz. Tak način oblikovanja cen bi imel za kmeta in za gozdnogospodarski tok pozitivne posledice. Pri oblikovanju cen storitev ne bi bili omejeni na eni strani z mi-

nimalno ceno lesa na panju, ki jo za kmeta oziroma lastnika gozda določa zakon, na drugi strani pa s prodajno ceno lesa, ki jo določajo zvezni organi. Tako pa cene storitev za posamezne proizvodne faze, splošni stroški in akumulacija lahko znašajo največ toliko, da z minimalno ceno lesa na panju vred ne presežejo vnaprej določene prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov. Če seštevek stroškov to preseže, odloči o proizvodnji ali gozdnogospodarska organizacija ali kmet. Kmet odloči ali bo prodal les po nižji ceni, gozdnogospodarska organizacija pa ali bo prevzela les, s katerim ne bo pridobila ustreznega dohodka.

2. Temeljne organizacije kooperantov morajo zato, da lahko oblikujejo (pridobijo) zadosten obseg dohodka pri določenih prodajnih cenah, realizirati določen obseg proizvodnje. V teoriji namreč poznamo dvoje vrst stroškov, na katere bistveno vpliva obseg proizvodnje. To so tako imenovani spremenljivi stroški, ki so ponavadi stalni (fiksni) po enoti proizvoda in spremenljivi v masi, ter stalne stroške (fiksne), ki so stalni v masi in spremenljivi po enoti proizvoda. Čeprav je definicija stalnih in spremenljivih stroškov odvisna od dolžine časovnega obdobja, v katerem stroške obravnavamo, pa vendar uvrščamo med stalne stroške stroške skupnih služb in stroške, ki v posamezni TOZD ali TOK ne nastajajo neposredno v proizvodnji. Ob začetku leta, ko planiramo proizvodnjo, tudi ugotovimo, kolikšen bo pri posameznih proizvodih prispevek za stalne stroške in sklade. Oziroma obratno, ugotovimo kolikšen mora biti obseg proizvodnje, da bo ob danih prodajnih cenah in danih neposrednih stroških celotni prihodek zadostal za pokrivanje stalnih stroškov in programiranih skladov. Če je pri drugih nespremenjenih pogojih obseg proizvodnje večji od načrtovanega, oblikujemo več dobička kot smo načrtovali. Če je obseg proizvodnje manjši kot smo načrtovali, lahko prigospodarimo celo izgubo. Dejstvo, da moramo v gozdarstvu realizirati planirano proizvodnjo, nare-

kuje v pogojih, ko vedno več proizvodnih faz namesto kmeta opravijo delavci gozdnega gospodarstva, oblikovanje prodajnih cen storitev kmetom tako, da bo cena lesa na panju ali na drugih proizvodnih fazah za kmeta stimulatívna. Sicer lesa ne bo oddal gozdnemu gospodarstvu na nobeni proizvodni fazi, ampak pustil rasti v gozdu, ali pa prodal na črno.

Če kmet ne bo gozdnogospodarski organizaciji oddal planirane proizvodnje, ta ne bo dosegla planiranega celotnega prihodka in tudi ne ustreznega dohodka. Žal smo v zadnjem času priča zaostajanju proizvodnje v gozdovih zasebnega sektorja, kar je gotovo tudi posledica neustrezne politike določanja prodajnih cen gozdnim lesnim sortimentom, zlasti tistega njenega dela, ki pripada lastni- kom gozdov.

III. KALKULACIJE PRODAJNE CENE STORITVE

Kadar govorimo o kalkulaciji, mislimo predvsem »na proces zbiranja urejanja začetnega obdelovanja in prikazovanja podatkov o stroških in drugih elementih, ki v svoji celoti in medsebojni povezanosti opredeljujejo ceno določenega poslovnega dogodka ali poslovnega procesa oziroma rezultata omenjenega procesa. V vsakem primeru pa je predmet kalkulacije cena določenega poslovnega dogodka ali poslovnega procesa«. ² Glede na poslovni dogodek, ki ga imamo v mislih, lahko rečemo, da je to kalkulacija prodajne cene storitve po času, v katerem oblikujemo kalkulacijo, glede na poslovni proces pa lahko rečemo, da je to planska kalkulacija. Sestavljanje kalkulacij pa ni samo sebi namen. Nobena organizacija, torej tudi TOK, se ne more pojaviti na trgu, ne more oblikovati primerne prodajne cene niti zase niti za kupca, če ne pozna stroškov, ki se pojavljajo hkrati z nastajanjem poslovnega učinka kot predmeta prodaje. Kljub pomembnosti kalkulacij in pomembnosti

analize stroškov pa v gozdarstvu te nimajo prevelike domovinske pravice. Vzrok je verjetno v tem, da v preteklosti ni bilo toliko pomembno, po čem se proizvaja, ampak koliko se proizvaja. Prav tako organizacije niso (kot morajo sedaj) povečanja prodajnih cen gozdnim lesnim sortimentom utemeljevale s kalkulacijami. Sedanje zaostrene gospodarske razmere in omejitveni ukrepi na vseh področjih pa vedno bolj vnašajo tudi v gozdnogospodarske organizacije tiste prvine analize, ki jim drugod po svetu pa tudi v drugih dejavnostih pri nas posvečajo izjemno pozornost.

Če hočemo napraviti kalkulacije cene storitev, moramo najprej opredeliti:

1. ali želimo s ceno storitve pokriti le neposredne stroške, ki nastajajo v zvezi z opravljanjem storitve, ali tudi glede na izbrano osnovo alikvotni del splošnih stroškov in programiranih skladov;

2. katere vrste stroškov bomo v kalkulaciji upoštevali: dejanske, ocenjene ali standardne stroške,

3. kakšno metodo kalkuliranja bomo uporabili in kakšna bo shema kalkulacije.

Odgovor na prvo vprašanje je odvisen od tega, kakšen je smoter poslovnega procesa: ali le pridobiti čim večji dobiček ali doseči tudi druge cilje. Za delovanje poslovnega procesa potrebujemo prvine poslovnega procesa. Gre za delovna sredstva, predmete dela, storitve in delovno silo. V poslovnem procesu se te trošijo oziroma prehajajo v nov učinek, v našem primeru v storitev. Če potrošene dobrine pomnožimo z njihovimi cenami, dobimo stroškovno vrednost oziroma tako imenovano lastno ceno proizvođa ali storitve. Vendar smoter poslovnega procesa v večini primerov ni dosežen, če lahko iz prihodka, ki ga dobimo s prodajo poslovnega učinka, pokrijemo zgolj porabljene prvine poslovnega procesa. Zato tudi pravimo, da je organizacija poslovala uspešno le, če je mogoče iz prihodkov nadomestiti vse stroške, ki izhajajo iz prenesene vrednosti, in doseči tudi tolikšen dohodek, da z njim lahko po-

krijemo vse družbeno dogovorjene obveznosti, družbeno dogovorjene osebne dohodke in oblikujemo določeno akumulacijo. Prodajna cena mora biti za to postavljena primerno visoko, »kajti nihče ne more dolgoročno prodajati blaga po nižji ceni kot njega stane«. ³ Če ugotovitev o primerni velikosti prodajne cene prevedemo na stroške obravnavane z vidika njihove reagibilnosti, je praviloma treba prodajno ceno oblikovati tako, da bo iz nje poleg spremenljivih stroškov mogoče pokriti tudi del fiksnih stroškov, ali kot temu pravimo v računovodski teoriji tako, da bo vsebovala tudi prispevek za stalne stroške in sklade.

Kaj je pri opravljanju storitev v gozdovih zasebnega sektorja gozdnogospodarski organizaciji kooperantov glavni smoter: oblikovanje dobička ali zagotavljanje planirane blagovne proizvodnje.

Če TOK planira pokrivanje vseh splošnih stroškov in tudi skladov z razliko med prodajno ceno lesa, doseženo pri kupcu in ceno lesa za kmeta na skladišču, je primarni vzrok za opravljanje storitve v privatnih gozdovih realiziranje planirane proizvodnje. S prodajno ceno gozdnih lesnih sortimentov ustvari toliko celotnega prihodka, da lahko pokrije vse stroške, ki izhajajo iz prenesene vrednosti, in zadosten obseg dohodka za osebne dohodke, obveznosti iz dohodka in akumulacijo. V tem primeru ina tok pokrite vse stalne stroške in programirane sklade, zato lahko prodajno ceno storitve določa po mejnih stroških (mimogrede povedano: mejni stroški so tisti stroški, ki jih povzroči dodatna enota proizvodnje, ponavadi so to le spremenljivi stroški). Vsaka prodajna cena, ki bo višja od mejnih stroškov, bo organizaciji prinašala dodatni dobiček, pod pogojem seveda, da višja prodajna cena ne bo ogrozila doseganja planirane proizvodnje izkoriščanja gozdov v zasebnem sektorju.

Drugače pa je takrat, ko gozdarski tok planira pridobivanje dohodka tako, da vse dejavnosti glede na dogovorjeno osnovo enako prispevajo za stalne stroške

in sklade. Oblikovanje prodajne cene storitev tedaj ne more temeljiti na mejnih stroških, saj te cene ne prinašajo zadostnega dohodka. Zadosten dohodek prinašajo le prodajne cene, iz katerih je mogoče kriti mejne stroške in alikvotni del splošnih stroškov in skladov.

Da bomo našli ustrezen odgovor na vprašanje, katere stroške upoštevati v kalkulaciji, moramo analizirati značilnosti posamezne vrste stroškov, njihov vpliv na racionalnost poslovanja in realno prikazovanje potroškov prvin poslovnega procesa, ki nastopajo zaradi nastajanja novega učinka. Po splošni opredelitvi so stroški zmnožki med potroški prvin poslovnega procesa in ustreznimi cenami teh potroškov. Pomeni, da je manjše stroške mogoče doseči z zmanjšanjem količine potroškov njihove cene, ali obojega. Pri kalkulaciji prodajne cene storitev je treba stroške obravnavati v najširšem smislu, zato zajemamo med nje poleg materialnih in amortizacijskih stroškov tudi prvine dohodka tako tistega, ki ga bomo ob predvidenem uspehu porabili za kritje splošnih in družbenih potreb, kot tudi čistega dohodka. Po takšni opredelitvi sodi med (kalkulativne) stroške tudi pričakovana akumulacija.

Stroški pa so lahko dejanski, ocenjeni ali standardni. Dejanski stroški so tisti in tolikšni, ki in kolikršni so v proučevanem obdobju v resnici nastali. Ocenjene stroške imenujemo tiste stroške, ki jih lahko pričakujemo glede na dejanske stroške v preteklosti in glede na razmere v prihodnosti. Za obe vrsti stroškov je značilno, da so odsev resničnosti. Drugače pa je s standardnimi stroški, »ki so rezultat znanstvenih raziskav o potrebnosti potroškov in utemeljenosti cen. Standardni stroški so tisti stroški, ki so v prikazani višini znanstveno utemeljeni«. ⁴ V teoriji razlikujemo:

- temeljne standardne stroške,
- tekoče standardne stroške,
- idealne standardne stroške,
- normalne standardne stroške,
- realne standardne stroške.

Temeljni standardni stroški so postavljeni za daljše časovno obdobje ne glede na konkretne razmere, v katerih dela organizacija v krajšem obdobju. Tekoči standardni stroški so postavljeni skladno s konkretnimi razmerami, zato so tudi sproti dosegljivi. Idealni standardni stroški so opredeljeni na podlagi idealnih razmer, ne da bi upoštevali tudi negativne pojave in ovire, ki se v posameznem obdobju pojavljajo. Značilnost normalnih standardnih stroškov je, da so ti postavljeni na podlagi realnih razmer, ki jih je mogoče obravnavati kot normalne. Ponavadi se normalne razmere ugotavljajo iz razmer v preteklosti, zato jih lahko primerjamo z ocenjenimi stroški, čeprav je med njimi tudi razlika (pri ocenjenih izhajamo iz podatkov v preteklosti, pri standardih pa iz razmer v preteklosti). Realni standardni stroški so tisti, pri opredeljevanju katerih upoštevamo v obdobju, za katero so veljavni, tudi negativne pojave in ovire, ki jih lahko pričakujemo. Razmere v preteklosti popravljamo z okoliščinami v prihodnosti v takšni meri, da so resnično objektivni.

Zaradi značilnosti, ki jih imajo realni standardni stroški, menimo, da je treba izdelati kalkulacijo cene storitve na podlagi realnih standardnih stroškov. Le vključevanje teh v obračun, pomeni vzpostavljanje tudi objektivnega sodila, ki je nujno pri načrtovanju, analizi in nadzoru poslovanja. V dejanskih stroških in ocenjenih stroških se utegnejo skrivati razne nesmotnosti, ki so lahko resna ovira za doseganje postavljenih ciljev. Čeprav je odločitev o uvajanju standardnih stroškov v kalkulacije storitev razmeroma enostavna, pa določanje teh ni enostavno. Menimo pa, da je v sedanjih gospodarskih razmerah treba težiti k racionalni proizvodnji. To pa bomo dosegli le, če bomo za posamezne poslovne učinke zelene kvalitete porabili toliko prvin poslovnega procesa, kot je objektivno nujno. To pa omogočajo realni standardni stroški.

Med pomembnimi vprašanji, ki jih moramo rešiti, preden lahko določimo pro-

dajno ceno storitve, je tudi metoda kalkuliranja in shema kalkulacije. Iz teorije poznamo, da je mogoče lastno ceno posameznega proizvoda in tudi prodajno ceno ugotoviti z različnimi metodami kalkuliranja. Izbira posamezne metode je odvisna od organizacije proizvodnje, tehnološkega procesa, števila raznovrstnih proizvodov, medsebojne odvisnosti proizvodov v proizvodnem procesu, itd.

V gozdarski praksi je najbolj poznana dodatna kalkulacija, in sicer ponekod sumarna dodatna kalkulacija, ponekod pa diferencialna dodatna kalkulacija. Glede na to, kar smo povedali v drugem poglavju tega sestavka, menimo, da je za kalkulacijo storitev, ki jih opravljajo gozdnogospodarski toki, v zasebnih gozdovih najprimernejša kalkulacija po spremenljivih stroških (direct costing). Pri tej metodi stalne stroške ne porazdelujemo na posamezne poslovne učinke, ampak jih zajamemo v pokritju.

Za organizacijo je najbolj donosen tisti proizvod, ki ima največjo stopnjo pokritja. Ker se ta metoda uporablja predvsem takrat, kadar imamo dane prodajne cene in se odločamo o proizvodnji posameznega proizvoda, izračunamo stopnjo pokritja tako, da razliko med prodajno ceno in neposrednimi stroški primerjamo s prodajno ceno. V našem konkretnem primeru pa iščemo prodajno ceno. Zato bomo kalkulacijo po neposrednih stroških upoštevali tako, da bomo ugotavljali, koliko prispevka za stalne stroške in sklade lahko zaračunamo v ceni storitve, da bomo dosegli postavljen gospodarski smoter. To metodo predlagamo, da se izognemo neobjektivnosti, ki jo velikokrat vnašajo osnove za razporejanje stalnih stroškov na stroškovne nosilce v presojanje o tem, kateri proizvod se izplača proizvajati in katerega ne, oziroma kateri proizvod je najrentabilnejši.

Shema kalkulacije, ki je naslednja pomembna prvina za odločitev o primerni prodajni ceni storitve, bi ob upoštevanju vsega dosedaj povedanega lahko izgledala takole:

Kalkulacija prodajne cene storitve

1. Neposredni stroški:
  - a) materialni stroški,
  - b) amortizacija,
  - c) drugi poslovni stroški,
  - d) osebni dohodki,
  - e) prispevki in davki vezani na postavko d.
2. Prodajna cena I ($a+b+c+d+e$)
3. Pokritje (prispevek za stalne stroške in sklade)
4. Prodajna cena II.

Prodajna cena I je tista prodajna cena, pri kateri organizacija nima niti izgube niti dobička. Vendar je sprejemljiva samo v primeru, če so vsi stalni stroški in skladi pokriti iz drugih dejavnosti. Ta cena torej ni sprejemljiva, če v organizaciji obravnavajo vse dejavnosti enako, kar pomeni, da morajo učinki vsake dejavnosti prispevati s svojo prodajno ceno tudi za pokrivanje stalnih stroškov in skladov.

Kolikšna je prodajna cena II, pa je odvisno od tega, pri kolikšni prodajni ceni dosežemo postavljeni smoter poslovnega procesa.

Verjetno pa je opravljanje storitev v zasebnem sektorju lastništva s stališča temeljne organizacije kooperantov smiselno vedno, kadar je dejanska prodajna cena storitve večja od prodajne cene I.

IV. ZAKLJUČEK

V sestavku smo poskušali na kratko prikazati, kakšna naj bo politika določanja prodajnih cen storitvam, opravljenim v gozdovih zasebnega sektorja na področju proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov. V opredelitvah smo izhajali iz dejstva, da so tisti stroški poslovanja toka, ki se pokrivajo na tak ali drugačen način iz prodajne cene lesa, analizirani in objektivno utemeljeni, kar sicer v praksi zmeraj ne drži.

Analiza kaže, da nastopa pri oblikovanju cen storitvam v zasebnih gozdovih več omejitev, med katerimi sta najpomembnejši določena prodajna cena lesa do kupca in minimalna cena lesa na pa-

nju za kmeta, če ne sodeluje tudi v proizvodnem procesu.

Prav tako smo ugotovili, da je oblikovanje prodajnih cen mogoče zasnovati samo na realnih standardnih stroških, saj v nasprotnem primeru lahko skriva ta tudi določene neracionalnosti.

Prav tako menimo, da bi bilo zaradi primerljivosti stroškov med posameznimi gozdnogospodarskimi organizacijami smotno povsod uporabljati enotno shemo kalkulacije in enoten način oblikovanja prodajnih cen.

Ali bodo predlogi sprejeti in tako dosežena enotnost v vseh gozdnogospodarskih organizacijah tudi na tem področju pa ni odvisno le od tega, koliko so predlagane rešitve sprejemljive za večino gozdnogospodarskih organizacij, ampak tudi od subjektivne pripravljenosti odgovornih delavcev.

V tekstu je večkrat uporabljen pojem odkupna cena. Vendar ne zato, ker bi s tem hoteli izničiti družbenoekonomski odnos, ki je z novo zakonodajo vzpostavljen med temeljno organizacijo kooperantov in lastnikom gozda oziroma združenim kmetom. Uporabili smo ga zato, da bi lažje razumeli, do katerega dela prodajne cene je upravičen kmet in kolikšen delež si zato, ker z gozdovi gospodari, »vzame« gozdnogospodarski tok.

OPOMBE:

¹ Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: Zaključno poročilo o območnih gozdnogospodarskih načrtih Slovenije, Ljubljana 1986

² Turk, I.: Kalkulacija zbirni obračun proizvodnje in zbirni obračun realizacije v dohodkovnem sistemu, Ekonomski zbornik, VII. letnik, Ljubljana 1965

³ Černe, F.: Obračun stroškov in cene, Ekonomska revija št. 3-4/1965, Ljubljana

⁴ Turk, I.: Sodobne metode v stroškovnem računovodstvu in kalkulacija v dohodkovnem sistemu, Ekonomska revija 3-4/1965, Ljubljana

LITERATURA:

1. Černe, F.: Obračun stroškov in cene, Ekonomska revija št. 3-4/1965, Ljubljana

2. Kavčič, S.: Standardizacija osebnih dohodkov v naših razmerah, Zbornik XIII. simpozija o sodob-

nih metodah v računovodstvu in poslovnih finan-
cah, ZES ZFRDS, Ljubljana 1981

3. Kavčič, S.: Metode razporejanja vračunanega dohodka na stroškovne nosilce, Zbornik XIV. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih finan-
cah, ZES in ZFRDS, Ljubljana 1982

4. Kavčič, S.: Dohodek iz izjemnih ugodnosti, Zveza društev finančnih in računovodskih delav-
cev, Ljubljana 1984

5. Melavc, D.: Upravljalna ekonomika, Univerza v Mariboru, Maribor 1977

6. Turk, I.: Kalkulacija zbirni obračun proizvodnje in zbirni obračun realizacije v dohodkovnem sistemu, Ekonomski zbornik, VII. letnik, Ljubljana 1965

7. Turk, I.: Sodobne metode v stroškovnem računovodstvu in kalkulacija v dohodkovnem sistemu, Ekonomska revija 3-4/1965, Ljubljana

8. Turk, I.: Temelji kalkulacije stroškov v dohodkovnem sistemu, Center za samoupravno normativno dejavnost, Ljubljana 1982

9. Turk, I.: Uvod v ekonomiko temeljne organizacije združenega dela, Moderna organizacija, Kranj 1982

10. Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: Zaključno poročilo o območnih gozdnogospodarskih načrtih Slovenije, Ljubljana 1986

Porazdelitev prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov zasebnih gozdov

Cveto Velikonja*

1. UVOD

Skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo je v SR Sloveniji sistemsko urejeno. Zato moramo pri delitvi prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov poleg postavk, ki jih predpisuje zakon o gozdovih, upoštevati tudi vse komponente, ki nastopajo tako pri pridobivanju lesa kot pri vseh vlaganjih v gozdove, ki iz tega sledijo in so med seboj povezane. Poleg tega moramo v zasebnih gozdovih upoštevati še pravice lastnikov gozdov do dela prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov (renta) in pravice do plačila vloženega osebnega dela ter vloženih delovnih sredstev.

Temeljne organizacije kooperantov, ki gospodarijo z zasebnimi gozdovi, pridobivajo dohodek od prodaje lesnih gozdnih sortimentov, od izvajanja gozdnogojitvenih del in drugih virov. Pretežni del celotnega prihodka predstavlja prodajna vrednost lesnih gozdnih sortimentov. Pomemben pa je tudi prihodek od prodaje storitev iz gozdnogojitvenih del, manj pomembni pa so drugi prihodki, izjemoma v nekaterih primerih, kjer imajo večje storitve drugim in jih knjižijo pod to postavko.

V tem sestavku bomo razčlenili tisti

del celotnega prihodka, ki ga predstavlja prodajna vrednost lesnih gozdnih sortimentov. To je tistega dela celotnega prihodka, na katerem so v temeljnih organizacijah kooperantov udeleženi tudi blagovni proizvajalci – lastniki gozdov.

2. STRUKTURA PRODAJNE VREDNOSTI GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV ZASEBNIH GOZDOV

Strukturo prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov postavimo že s sprejemom proizvodno-finančnih planov. Osnovni parametri pri sestavi letnih proizvodno-finančnih planov so po eni strani planirani dotok sredstev od prodaje gozdnih lesnih sortimentov, od storitev gozdnogojitvenih del in drugih prihodkov, po drugi strani pa delitev oziroma poraba teh sredstev. To so predvsem:

- sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo,
- sredstva za izgradnjo gozdnih cest,
- stroški gospodarjenja in
- nadomestilo lastnikom gozdov za oddane gozdne lesne sortimente – odkupne cene.

V letu 1986 so gozdnogospodarske organizacije v SR Sloveniji za zasebne gozdove planirale naslednjo porazdelitev prodajne vrednosti lesnih gozdnih sortimentov:

* C. V., dipl. inž. gozd., Zadrúžna zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 4 YU

Tabela 1

Gozdno-gospodarska organizacija	Prodajna vrednost gozdnih lesnih sortimentov %	Sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo %	Sredstva za izgradnjo gozdnih cest %	Stroški gošpodarjenja %	Odkupna cena %
1. Tolmin	100	16	6	13	65
2. Bled	100	15	6	9	70
3. Kranj	100	18	6	9	67
4. Ljubljana	100	14	2	15	69
5. Postojna	100	13	8	12,5	66,5
6. Kočevje	100	14	8	11	67
7. Novo mesto	100	17	2	11	70
8. Brežice	100	18	2	14	66
9. Celje	100	16	4,5	11,5	68
10. Nazarje	100	16	6	12	66
11. Slov. Gradec	100	17	7,3	10,3	65,4
12. Maribor	100	16	5	14	65
13. GLG M. Sobota	100	15	2,5	13	69,5
C. Radgona	100	13	5	9	73
14. Sežana	100	13	2	8	77

2.1. Prodajna vrednost gozdnih lesnih sortimentov

Obseg vrednosti od prodanih gozdnih lesnih sortimentov je odvisen od prodane količine, kvalitete in od iztržene cene za posamezni sortiment.

Količine so okvirno določene z letnimi proizvodnimi plani, le-ti pa izhajajo iz predpisanih etatov, sprejetih z gozdno-gospodarskimi načrti. Kvaliteta gozdnih lesnih sortimentov je odvisna predvsem od kvalitete gozdnega drevja (tehnični, prostorninski les – prirodne danosti), ki je po posameznih gozdnogospodarskih območjih različna, pa tudi od same izdelave le-teh. V glavnem so bile glede na to tudi v letu 1985 dosežene različne prodajne cene, in sicer od 8622 do 12.414 din za m³ povprečno za ves les. Ker so cene gozdnih lesnih sortimentov pod družbeno kontrolo cen, se iztržene cene za posamezni sortiment v letu 1985 po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah razlikujejo le v manjši meri. Relativno velike razlike doseženih povprečnih cen izhajajo predvsem iz razmerja med obsegom tehničnega in prostorninskega lesa, pridobljenega v posameznem gozdnogospodarskem območju, in njune finančne realizacije.

2.2. Sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo

Po zakonu o gozdovih se za opravljanje dejavnosti posebnega družbenega pomena obvezno oblikujejo sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo. Obseg teh sredstev mora biti tolikšen, da se trajno zagotavlja izvajanje vseh dejavnosti posebnega družbernega pomena v obsegu in dinamiki, kot je to določeno s planskimi akti, vendar obseg teh sredstev ne sme biti manjši od 13 % prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov.

Del sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo v višini, ki ne sme biti manjša od 10 % od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov v posameznem letu, se uporablja na gozdnogospodarskem območju za varstvo, gojenje in urejanje gozdov v skladu s planskimi akti gozdnogospodarske delovne organizacije ter območne skupnosti. Ta del sredstev združujejo delavci in združeni kmetje pri gozdnogospodarski delovni organizaciji na podlagi samoupravnega sporazuma o združitvi v gozdnogospodarsko delovno organizacijo. Torej se sredstva za te namene združujejo iz družbenih gozdov in iz gozdov, na katerih je lastninska pravica, porabljajo pa na osnovi planskih ak-

tov ne glede na lastništvo gozdov, za razliko od prejšnjega zakona, ko so se ta sredstva ločeno zbirala in tudi ločeno vlagala nazaj v gozdove.

Del sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo se uporablja za izvajanje skupnega programa melioracij in pogozdovanja v SR Sloveniji ter za sofinanciranje izvajanja dejavnosti posebnega družbenega pomena na kraškem gozdnogospodarskem območju. Obseg tega dela sredstev ne sme biti manjši od 3 % prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov v gozdnogospodarskem območju v posameznem letu, določi pa se v samoupravnem sporazumu o temeljnih plana republiške skupnosti. Ta del sredstev združujejo gozdnogospodarske organizacije pri republiški skupnosti.

Postavlja pa se vprašanje, ali bo teh 13 z zakonom določenih odstotkov zadostovalo za vse zakonsko predpisane obveznosti ob dejstvu, da imamo že 50 % registriranih umirajočih gozdov, glede na to je pričakovati, da bodo sečnje predvsem kvalitetnega lesa vse manjše.

Zakon tudi namreč izrecno določa, da temeljne organizacije kooperantov zagotavljajo sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo v ceni gozdnih lesnih sortimentov in se obračunavajo v breme celotnega prihodka temeljne organizacije kooperantov v višini najmanj 13 % od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov, pridobljenih v posameznem letu v gozdnogospodarskem območju. Prav tako obračunavajo tudi sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo od lesa za neposredno domačo porabo in od lesa, ki ga lastnik ni pridobil v skladu z zakonom.

Sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo, ki so jih planirale gozdnogospodarske organizacije za leto 1986, so razvidna iz tabele 1 o delitvi dela skupnega prihodka od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Iz navedene tabele je razvidno, da sta le dve organizaciji planirali minimalni predpisani obseg sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo, dočim so ostale organizacije proporcio-

nalno planirale bistveno večje obsege, nekatere celo 17 in 18 % od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Iz tega lahko sklepamo, da so posamezne gozdnogospodarske organizacije z gozdnogospodarskimi načrti, ki so strokovna podlaga za izdelavo planskih aktov, ugotovile, da so pač take potrebe za zagotavljanje izvajanja vseh dejavnosti posebnega družbenega pomena v gozdovih.

Povečevanje sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo s strani gozdnogospodarskih organizacij si lahko razlagamo iz dveh vidikov, in sicer, po eni strani vedno večje potrebe po teh sredstvih zaradi umiranja gozdov. Statistični podatki namreč kažejo, da v zadnjih letih zelo naraščajo postavke za varstvo gozdov. Po drugi strani pa umikanje drugih virov sredstev. V preteklem planskem obdobju so del sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo prispevali tudi porabniki lesa na osnovi prejšnjega zakona o gozdovih. Po določilih sedanjega zakona o gozdovih pa teh sredstev po sili zakona ne bo več. Njihova višina bo predvsem odvisna od dogovorov med porabniki lesa in gozdnogospodarskimi organizacijami v posameznem območju. Glede na težave lesnopredelovalne industrije pa je težko pričakovati dosedanje višino njihovih sredstev za te namene, nikakor pa ne gre pričakovati večjih sredstev. Prav tako je novi zakon o gozdovih del obveznosti za sofinanciranje izvajanja dejavnosti splošnega družbenega pomena na kraškem gozdnogospodarskem območju prenesel iz proračuna republike in občin na tem območju na gozdnogospodarske organizacije in s tem za zasebne gozdove posredno tudi na lastnike gozdov. Zato so gozdnogospodarske organizacije že za leto 1986 planirale višja lastna sredstva.

Novi zakon o gozdovih sicer močno – za razliko od prejšnjega – poudarja splošno koristne funkcije gozdov, hkrati pa zožuje krog tistih, ki bi morali zagotavljati materialno osnovo »za trajno zagotavljanje izvajanja vseh dejavnosti po-

sebnega družbenega pomena v gozdovih«. Zožuje jih torej na organizacije, ki gospodarijo z gozdovi, in na lastnike gozdov, medtem ko je delež porabnikov odvisen zgolj od njihovega komercialnega interesa.

2.3 Sredstva za izgradnjo gozdnih cest

Za hitrejšo odpiranje gozdov z gozdnimi cestami združujejo gozdnogospodarske organizacije združenega dela iz dela dohodka, gozdnogospodarske temeljne organizacije kooperantov iz dela prodajne cene za gozdne lesne sortimente, ki gre prav tako iz dohodka, in porabniki gozdnih lesnih sortimentov.

Sredstva za izgradnjo gozdnih cest se združujejo na podlagi samoupravnega sporazuma o temeljih plana območne skupnosti v območju. Del teh sredstev pa območne skupnosti na osnovi samoupravnega sporazuma o temeljih plana republiške skupnosti združujejo pri republiški skupnosti za odpiranje gozdov z gozdnimi cestami.

Prav tako kakor za sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo zavezuje zakon o gozdovih lastnike gozdov, da poravnajo stroške za plačilo sredstev za odpiranje gozdov z gozdnimi cestami tudi od gozdnih lesnih sortimentov, ki so jih dobili za neposredno domačo porabo in od sortimentov, ki jih niso pridobili v skladu z zakonom.

Poleg lastnih sredstev za izgradnjo gozdnih cest temeljnih organizacij kooperantov se na podlagi zakona na osnovi samoupravnega sporazuma združujejo tudi sredstva porabnikov lesa. V preteklem obdobju so porabniki lesa združevali sredstva za vlaganja v gozdove na osnovi zakona, poleg tega pa še na podlagi samoupravnih sporazumov. Ta sredstva so predstavljala pomemben delež. V obdobju 1987-1985 so porabniki lesa prispevali 19 % od vseh vloženi sredstev v gozdove. Zaradi slabšanja ekonomskega položaja lesnopredelovalne industrije pa v prihodnje ni priča-

kovati teh sredstev v takem obsegu.

Del sredstev za izgradnjo gozdnih cest se zbira tudi od tako imenovanega bencinskega dinarja. Na osnovi zakona o gozdovih se republiški skupnosti plačuje povračilo za uporabo cest, vsebovano v ceni goriva, ki je bilo porabljeno z vozili gozdnogospodarskih organizacij na njihovih cestah oziroma je bilo porabljeno z drugo njihovo mehanizacijo. Obseg sredstev se določi sporazumno med republiško skupnostjo in samoupravnimi interesnimi skupnostmi za ceste.

Za izgradnjo gozdnih cest se oblikujejo sredstva tudi iz amortizacije osnovnih sredstev in akumulacije temeljnih organizacij kooperantov.

Zakon o gozdovih sicer uporablja termin gozdne ceste za odpiranje gozdov, vendar se vzporedno z gozdnimi cestami gradijo tudi gozdne vlake, ki se financirajo v glavnem iz istih virov sredstev in predstavljajo okrog eno tretjino vseh sredstev. Po podatkih republiške skupnosti so gozdnogospodarske temeljne organizacije kooperantov v letu 1985 vložile v izgradnjo in rekonstrukcijo gozdnih vlak 32 % od vseh vloženi sredstev za odpiranje gozdov. V manjši meri pa se gradijo, zlasti rekonstruirajo, vlake tudi na račun stroškov proizvodnje in se prikazujejo le materialni stroški. Prejšnji zakon o gozdovih je namreč varstvo, gojenje in urejanje gozdov opredeljeval kot dejavnosti posebnega družbenega pomena, dočim je gradnjo in vzdrževanje gozdnih prometnic štel k pridobivanju gozdnih sortimentov. Zato so gozdnogospodarske organizacije v preteklem obdobju sredstva za gradnjo in vzdrževanje gozdnih cest obravnavale kot strošek gospodarjenja. Novi zakon o gozdovih pa je poleg varstva, gojenja in urejanja gozdov opredelil tudi odpiranje gozdov z gozdnimi cestami kot dejavnost splošnega družbenega pomena. Določil je tudi, da se sredstva za izgradnjo gozdnih cest oblikujejo iz prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov, ki pa se knjigovodsko ne štejejo kot porabljena sredstva. Izkazujejo se v dohodku in nato v akumulaciji, iz

katere se uporabljajo za izgradnjo gozdnih cest. Obseg teh sredstev določajo gozdnogospodarske organizacije s svojimi planskimi akti. Iz tega sledi, da sredstva za izgradnjo cest dejansko spadajo k stroškom gospodarjenja, čeprav jih izkazujemo ločeno.

V letu 1986 so posamezne gozdnogospodarske organizacije za zasebne gozdove planirale za izgradnjo gozdnih cest od 2 do 8 % sredstev od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Različen obseg planiranih sredstev za te namene si lahko razlagamo predvsem iz dveh vidikov. Po eni strani gre za odraz potreb, ki so povezane s stopnjo odprtosti gozdov v posameznem območju, po drugi strani pa odraz možnosti oblikovanja potrebnih sredstev. Značilno je, da tista območja, ki imajo že sedaj gozdove dokaj odprte, planirajo večji delež sredstev za izgradnjo gozdnih cest, to so ekonomsko močnejša območja in obratno, ekonomsko šibkejša planirajo manjši delež od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. To velja za vse gozdove. V zasebnih gozdovih pa se tu pridružuje še vpliv združenih kmetov lastnikov gozdov. V ekonomsko močnejših območjih je običajno gozdna posest večja, lastniki gozdov so pretežno kmetje in tam tudi živijo. Stopnja navezanosti le-teh je na stalen vir dohodka iz gozda sorazmerno velika. Zaradi tega je na teh območjih velika zainteresiranost lastnikov gozdov za vsa vlaganja v gozdove, zlasti pa v gozdne ceste in gozdne vlake, ker se z gradnjo gozdnih cest v zasebnih gozdovih odpirajo in tudi povezujejo posamezne kmetije in zaselki, je zainteresiranost za gradnjo gozdnih cest tu še večja. Vse to vpliva na politiko delitve prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov in s tem tudi na politiko odkupnih cen. Tu se združeni kmetje zavestno odločajo za večja sredstva za izgradnjo gozdnih cest, čeprav gre to na račun odkupnih cen. Ravno obratno pa je na ekonomsko šibkejših območjih, kjer je običajno razparceliranost sorazmerno velika, velik delež lastnikov gozdov je nekmetov, nave-

zanost na gozd je mala. Lastniki gozdov vidijo v gozdu le trenutne koristi. Posledica tega so veliki pritiski za čim večje odkupne cene gozdnih lesnih sortimentov, s tem pa se znižujejo sredstva za vlaganja v gozdove zgolj na predpisano minimalno mejo, občutno pa se skrčijo sredstva za gradnjo gozdnih cest. Razkorak odprtosti gozdov se med nekaterimi gozdnogospodarskimi območji prav zaradi teh dejstev vedno bolj povečuje.

2.4 Stroški gospodarjenja

K stroškom gospodarjenja štejemo tiste stroške, ki jih gozdnogospodarske organizacije poleg sredstev za biološko gozdnobiološko reprodukcijo, sredstev za izgradnjo gozdnih cest in nadomestila lastnikom gozdov za oddane lesne gozdne sortimente krijejo iz prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. To je zbir vseh stroškov, ki nastajajo pri opravljanju vseh del pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi, vključno s splošnimi stroški gozdnogospodarske organizacije. Višina stroškov gospodarjenja je specifična za vsako gozdnogospodarsko organizacijo in je odvisna od številnih dejavnikov, predvsem pa od deleža zasebnih gozdov, deleža blagovne proizvodnje in poslovne ter samoupravne organiziranosti.

Vse nastale stroške gospodarjenja gozdnogospodarske organizacije razdelijo proporcionalno na posamezne dejavnosti, ki so z realizacijo opravljenih del prispevale k skupnemu prihodku, in sicer: na del prihodka od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov in na del prihodka od storitev območnim skupnostim za opravljena dela, ki se krijejo iz sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo. Del skupnega prihodka, ki je knjižen pod drugimi prihodki, je v večjem delu organizacij neznan, zato ga tudi zanamarijo. V tistih organizacijah, ki pa opravljajo večji obseg del kot storitve drugim v okviru gozdnogospodarske organizacije ali pa celo izven gozdnogospo-

darske organizacije, ta dela tudi planirajo, finančno realizacijo v skupnem prihodku pa izkazujejo pod drugimi prihodki. V teh primerih porazdelijo del stroškov gospodarjenja proporcionalno tudi na ta del skupnega prihodka.

V tabeli 2 je prikazana struktura prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov, v tabeli 3 pa struktura stroškov gospodarjenja, ki odpadejo na ta del skupnega prihodka. Iz navedenih tabel je razvidno, da so stroški gospodarjenja pri gozdnem gospodarstvu Ljubljana v letu 1985 znašali 14,8 % od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Po posameznih gozdnih gospodarstvih se ti stroški gibljejo od 8 do 15 %. Tako različen odstotek teh stroškov ne izhaja samo iz specifičnosti pogojev gospodarjenja po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah, ampak tudi zaradi različnega, včasih tudi napačnega knjiženja in prikazovanja posameznih postavk. Zaradi tega je vsaka primerjava med posameznimi gozdnogospodarskimi organizacijami nemogoča.

STRUKTURA PRODAJNE VREDNOSTI GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV IN STRUKTURA STROŠKOV GOSPODARJENJA PRI GOZDNEM GOSPODARSTVU V LETU 1985

Tabela 2
STRUKTURA PRODAJNE VREDNOSTI GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV

	v 000 din	%
Prodajna vrednost gozdnih lesnih sortimentov	2.501.959	100
- sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo	314.694	12,5
- sredstva za izgradnjo gozdnih cest	72.011	2,9
- stroški gospodarjenja	370.065	14,8
- nadomestilo za oddane gozdne lesne sortimente (odkupna cena)	1.745.189	69,8

Obravnavane stroške gospodarjenja, prikazane v tabeli 3, lahko v grobem razvrstimo na tri dele, in sicer:

- na del stroškov, ki se nanašajo na vlaganja v gozdove, to je del materialnih

Tabela 3
STRUKTURA STROŠKOV GOSPODARJENJA

	v 000 din	%
Stroški gospodarjenja skupaj	370.065	14,80
- materialni stroški	34.677	1,39
- amortizacija od osnovnih sredstev	12.321	0,49
- za DSSS	34.310	1,37
- obveznosti iz dohodka	50.191	2,01
- za kritje sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo za domačo porabo kmetov	38.021	1,52
- OD delavcev v TOK	113.352	4,53
- skupna poraba delavcev TOK	17.886	0,71
- skupna poraba kmetov	13.400	0,54
- akumulacija	55.906	2,23

stroškov, cestni delež amortizacije od osnovnih sredstev in pretežni del akumulacije, ki se uporabljajo kot sredstva za izgradnjo in vzdrževanje gozdnih cest;

- na del za kritje splošnih stroškov gozdnogospodarske organizacije. Če bi podrobneje razčlenjevali splošne stroške, bi lahko ugotovili, da so tu zajeti določeni stroški, ki ne spadajo k tem stroškom. Tako imajo nekatere gozdnogospodarske organizacije v okviru skupnih služb oddelek za projektiranje gozdnih cest. Stroške projektiranja bi morali pokrивati ali vsaj prikazovati v sredstvih za izgradnjo gozdnih cest, če jih že ločeno prikazujemo. Verjetno bi še marsikaj odkrili, če bi podrobneje analizirali splošne stroške po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah. Predvsem vprašljivo pa je, ali stroški, ki nastajajo za opravljanje javne službe izven okvira gozdnogospodarske organizacije, sploh spadajo v stroške gozdnogospodarskih organizacij in s tem v stroške gospodarjenja;

- na del, ki je namenjen združenim kmetom lastnikom gozdov za kritje skupnih potreb. Obseg teh sredstev je po posameznih delovnih gozdnogospodarskih organizacijah in pa tudi po posameznih temeljnih organizacijah kooperantov dokaj različen. Odvisen je predvsem od možnosti in potreb ter stopnje družbe-

noekonomskih odnosov med združenimi kmeti in delavci v gozdnogospodarskih organizacijah. V glavnem v vseh temeljnih organizacijah kooperantov oblikujejo sklad skupne porabe kmetov lastnikov gozdov. Sredstva, ki so namenjena kmetom lastnikom gozdov iz stroškov gospodarjenja, se uporabljajo zlasti za izobraževanje (skupni izleti, razni tečajji), za pokrivanje dela prispevka za pokojninsko in invalidsko zavarovanje združenih kmetov (117. člen zakona SPIZ), za oblikovanje rizičnih skladov, ki jih ponavadi oblikujejo skupaj s kmetijskimi zadrugami, za oblikovanje skladov za stanovanjska posojila združenim kmetom in za druge skupne namene.

Stroški gospodarjenja so sicer navidezno visoki, vendar z ugotovitvijo, v kakšne namene se uporabljajo, so tudi utemeljeni. Iz grobe razvrstitve stroškov, ki nastajajo pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi in jih opredeljujemo kot stroške gospodarjenja, ne predstavljajo samo tako imenovanih režijskih stroškov, kot jih nekateri nepoučeni poimenujejo ali pa celo enačijo z maržami v trgovskem smislu.

2.5 Nadomestilo lastnikom gozdov za oddane gozdne lesne sortimente – odkupne cene

Udeležba lastnikov gozdov na deležu dosežene prodajne vrednosti (cene) gozdnih lesnih sortimentov se izkazuje v dveh oblikah, in sicer neposredno v obliki odkupnih cen, posredno pa iz skupnega dohodka oziroma iz stroškov gospodarjenja za skupne namene združenih kmetov.

Po določilih zakona o gozdovih je nadomestilo lastnikom gozdov za oddan les oziroma odkupna cena gozdnih lesnih sortimentov sestavljena iz dveh delov, in sicer:

- iz dela, ki izvira iz lastništva gozdov (renta),
- iz dela, ki izhaja iz osebnega dela in vloženi delovnih sredstev.

Odkupne cene za gozdne lesne sortimente iz zasebnih gozdov so odvisne od:

- doseženih prodajnih cen za gozdne lesne sortimente iz zasebnih gozdov,
- obsega sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo (biološka amortizacija),
- obsega sredstev za izgradnjo gozdnih cest,
- stroškov gospodarjenja gozdnogospodarske organizacije,
- stopnje vključitve lastnikov gozdov v gozdno proizvodnjo pri pridobivanju lesa.

Vključevanje lastnikov gozdov v gozdno proizvodnjo pri pridobivanju lesa je dokaj različno. Vključujejo se predvsem v posek in izdelavo ter spravilo do kamionske ceste. Transport do končnega potrošnika pa v glavnem opravljajo gozdnogospodarske organizacije. Del te proizvodnje pa lastniki gozdov v celoti prepuščajo gozdnogospodarskim organizacijam. V letu 1985 so lastniki gozdov vključno z oddajo lesa na kamionski cesti in franko skladišče po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah realizirali od 54 do 99 % blagovne proizvodnje, v povprečju po 84 %. Ostalih 16 % blagovne proizvodnje pa so izvršile gozdnogospodarske organizacije v lastni proizvodnji s prevzemom lesa na panju in ob panju.

Odkupne cene so vsekakor odvisne od doseženih prodajnih cen gozdnih lesnih sortimentov. Medtem ko so v doseženi prodajni ceni med posameznimi gozdnogospodarskimi organizacijami občutno velike razlike, predvsem zaradi različne kvalitete lesa, so razlike odkupnih cen bistveno manjše na račun drugih postavk (vlaganja) pri delitvi prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Razlike odkupnih cen nastanejo tudi zaradi tega, ker gozdnogospodarske organizacije pri prikazovanju le-teh v celoti ne upoštevajo stopnje vključevanja lastnikov gozdov v proizvodnjo, delno pa tudi zaradi različnega izračunavanja posameznih faz proizvodnje.

Lastniki gozdov oddajajo les v naslednjih fazah proizvodnje: na panju, ob pa-

nju, na kamionski cesti in na skladišču. Pri določanju odkupnih cen gozdnih lesnih sortimentov se upoštevajo vse faze proizvodnje. Kolikor lastnik gozda odda les na skladišču, se mu pri odkupni ceni upoštevajo stroški vseh faz proizvodnje. Če pa katerokoli od teh faz prevzame gozdnogospodarska organizacija, se strošek te faze šteje kot odbitna postavka. Stroški posamezne faze proizvodnje (poseki, izdelava, spravilo) se obračunavajo po sprejetih normativih, ki se po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah bistveno ne razlikujejo. Razlikujejo pa se stroški kamionskih prevozov zaradi različnega obravnavanja le-teh v posameznih gozdnogospodarskih organizacijah. Nekatere namreč obračunavajo povprečno ceno prevozov ne glede na različne razdalje (solidarno pokrivanje stroškov), druge pa po dejanskih stroških, ki izhajajo iz različnih razdalj. Tako pridemo do različnih odkupnih cen. V nekaterih gozdnogospodarskih organizacijah (običajno ekonomsko revnejše območje) se dogovorijo še za solidarno prelitvanje odkupnih cen med posameznimi gozdnimi lesnimi sortimenti. Tako prihaja do tega, da so v istem kraju na mejah območij za enake sortimente enakih kvalitete različne odkupne cene.

Pri prikazovanju in primerjanju deleža od prodajne cene lesa, ki pripada lastnikom gozdov (odkupne cene) z drugimi deleži (sredstva za biološko reprodukcijo, sredstva za ceste in stroški gospodarjenja) gozdnogospodarske organizacije običajno izkazujejo v skupnem znesku, in to kot prevzem lesa na kamionski cesti, kljub temu, da dejansko nastopajo različne faze prevzema lesa. Po oceni se po posameznih gozdnogospodarskih organizacijah realizira od 50 do 90 % blagovne proizvodnje s prevzemom lesa na kamionski cesti, ostale količine pa v drugih fazah proizvodnje. Tako je v primeru Gozdnega gospodarstva Ljubljana (tabela 2) prikazan delež od prodajne vrednosti lesa, ki so ga prejeli lastniki gozdov v fazi prevzema na kamionski cesti, čeprav drugi podatki kažejo, da je

bilo 11 % od celotne blagovne proizvodnje realizirane v fazi prevzema lesa na panju.

Pretežni delež blagovne proizvodnje predstavlja prevzem lesa na kamionski cesti, prevzemi oziroma oddaja na skladišču in ob panju pa ne predstavljata večjih količin, zato bi jih eventualno lahko zanemarili. Ne moremo pa zanemariti prevzema lesa na panju, ker predstavlja pomemben delež od celotne blagovne proizvodnje in je v posameznih gozdnogospodarskih organizacijah dokaj različen (v letu 1985 od 1 do 46 %). Pomembno je tudi to, da z oddajo lesa na panju lastniki gozdov v proizvodnji sploh ne sodelujejo in jim pripada le del prodajne cene lesa, ki izvira iz lastništva (renta). Po oceni znaša ta del od 5 do 20 %. Kolikor so lastniki gozdov udeleženi v vseh fazah proizvodnje, pa prejmejo 65 do 70 % od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Prikazovanje povprečnih vrednosti nam zato sliko popolnoma zamegli. Primerjava med posameznimi gozdnogospodarskimi organizacijami pa je sploh nemogoča, še zlasti zato, ker se pojavljajo različni obsegi prevzema lesa na panju.

Primerjava deleža stroškov gospodarjenja z deležem odkupne cene lesa od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov je zaradi različnega zajemanja in izračunavanja tako odkupnih cen kot tudi stroškov gospodarjenja že v sami organizaciji ne daje prave slike. Primerjava med posameznimi organizacijami pa je sploh nemogoča. Zato bi bilo nujno pomenenje zajemanja in spremljanja ter prikazovanja podatkov tako za stroške gospodarjenja kot tudi za odkupne cene gozdnih lesnih sortimentov.

3. ZAKLJUČEK

Namen tega prispevka je bil prikazati delitev tistega dela celotnega prihodka v TOK, ki ga predstavlja prodajna vrednost gozdnih lesnih sortimentov zasebnih gozdov. Zbrali smo podatke za nekaj

gozdnogospodarskih organizacij, da bi jih medsebojno primerjali. Ker pa zaradi različne metodologije zajemanja in prikazovanja posameznih vrst stroškov tako o višini sredstev za gozdnogospodarsko reprodukcijo, sredstev za odpiranje gozdov in stroškov gospodarjenja kot posledica le-teh tudi nadomestilo lastnikom gozdov za oddan les med gozdnogospodarskimi organizacijami niso primerljivi, je v tem sestavku prikazana in analizirana le planirana porazdelitev navedenih postavk po gozdnogospodarskih organizacijah za leto 1987. Dejanska porazdelitev ustvarjenega dela prihodka od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov v letu 1985 pa samo za eno gozdno gospodarstvo (GG Ljubljana). Porazdelitev in primerjava vseh stroškov je prikazana v smislu zakona o gozdovih in ne po predpisanih knjigovodskih določilih.

Predpostavljamo, da raznolikosti in posebnosti, ki obstajajo zlasti pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi, prav gotovo vplivajo kot posledica za neenotno zajemanje in prikazovanje posameznih podatkov. Kljub temu predlagamo, da bi za zasebni del gozdarstva v SR Sloveniji sprejeli enotno metodologijo spremljanja stroškov. Ta metodologija naj bi bila podlaga za dogovor za enotno shemo kalkulacije in enako vsebino posameznih postavk kalkulacije.

Predlagamo tudi, da bi zaradi primerljivosti strukture prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov, dosežene pri kupcu, med gozdnogospodarskimi organizacijami zajemali naslednje postavke:

- sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo (biološka amortizacija),
- sredstva za odpiranje gozdov,
- stroški gospodarjenja,
- nadomestilo lastnikom gozdov za oddan les (odkupna cena),
- faza skladišča,
- faza prevzema lesa na panju.

4. VIRI

1. Zakon o gozdovih, Ur. list SRS, št. 61-810/74.
2. Zakon o gozdovih, Ur. list SRS, št. 18-870/85.
3. Winkler, I.: Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot družbenoekonomski problem, Ljubljana 1970.
4. Anketa gozdnogospodarskih organizacij SR Slovenije 1986.
5. Gozdno gospodarstvo Ljubljana, Poslovno poročilo za leto 1985.
6. Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije: Dosežene prodajne cene franko predelovalni obrat za obdobje od 1. 1. do 31. 12. 1985 (računalniška obdelava)
7. Poročilo o uresničevanju samoupravnega sporazuma o temeljih plana Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo SR Slovenije za obdobje 1981-1985, v letu 1985 in za celotno plansko obdobje 1981-1985, Ljubljana 1986
8. Zadrružna zveza Slovenije, XIV. redni občni zbor, Ljubljana 1986: Letno poročilo 1985

Prehojena pot podružbljanja proizvodnje v zasebnih gozdovih SGG Tolmin

Ignacij Pišlar*

Več blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov v organizaciji TOK Gozdarstvo pomeni višjo stopnjo podružbljanja proizvodnje v zasebnih gozdovih.

Pod pojmom »v organizaciji TOK gozdarstva« razumemo:

- pripravo dela,
- izvedbe dela.

Pregled odstotnega deleža odkupa na panju za 10 let nazaj je pri TOK Gozdarstvo Idrija naslednji:

1976	19,6 %
1977	28,2 %
1978	31,5 %
1979	42,7 %
1980	45,6 %
1981	51,0 %
1982	39,7 %
1983	43,7 %
1984	49,4 %
1985	43,9 %

V letu 1986 pričakujemo okrog 50 % proizvodnje v organizaciji TOK. Od leta 1978, še bolj pa od leta 1979, je viden porast deleža proizvodnje v odkupu na panju, saj je pri razmeroma konstantnem odkupu lesa na kamionski cesti močnejše porastle proizvodnja TOK in je od skupne proizvodnje leta 1976

(62.934 m³) prišla v letu 1979 že na 82.000 m³.

Manjša nihanja 1980–1985 so deloma posledica vremenskih razmer, ekonomike in deloma tudi prehodnih zalog. Prav tako niha odkup na kamionski cesti med 50.000 m³ leta 1976 in 1983 ter 40.000 m³ leta 1981. Vsekakor pa se zadnja leta nikakor ne povečuje odkup na kamionski cesti in nikakor ne prispeva k dvigu blagovne proizvodnje TOK v zadnjem desetletju. Ravno narobe, čutiti je upadanje, ki bo posebno izrazito letos, in to zlasti v enotah z razdrobljeno posestjo in slabim sortimentnim sestavom.

Brez proizvodnje v organizaciji TOK bi potemtakem proizvodnja v letošnjem letu znašala komaj polovico načrtovane. Da bi zadovoljevali družbene potrebe po lesu vsaj približno v skladu s proizvodnimi možnostmi naših gozdov v zasebni lasti, je torej vključevanje TOK v podružbljanje gozdne proizvodnje v zasebnih gozdovih več kot nujno.

Kakšno pot smo torej prehodili na TOK od leta 1980, ko je bil na našem območju, v Nemškem Rutu republiški seminar o isti temi.

Za lažje razumevanje navajam le nekaj osnovnih podatkov za TOK Idrija za leto 1985, povzetih po poslovnem poročilu. Podatki so razčlenjeni na štiri organizacijske enote TOK po občinah Idrija, Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.

OE	Povr. gozdov v ha	Štev. lastnikov gozdov	Štev. gozdnih parc.	Povpr. velik. poses. ha	Povpr. velik. parc. ha	Odkup na kamionski cesti	Odkup na panju	Skupaj
Idrija	17.446	3.690	16.230	4,73	1,08	18.277	9.953	28.230
Ajdovščina	11.219	9.264	24.495	1,21	0,46	8.961	4.231	13.192
Gorica	16.375	16.366	44.707	1,00	0,37	7.572	9.380	16.952
Tolmin	20.571	8.024	29.227	2,56	0,70	12.253	13.203	25.456
Skupaj TOK	65.611	37.344	114.659	1,76	0,57	47.063	36.767	83.830

* I. P., dipl. inž. gozd., TOK Gozdarstvo Idrija, 65280 Idrija, Trg svobode 2, YU

Struktura blagovne proizvodnje TOK za leto 1985 nam še pove, da je od 37.344 lastnikov gozdov sodelovalo v blagovni proizvodnji le 2714 ali komaj

7,3 %, ostali pa niso sodelovali in jim pravimo »gluhi« lastniki gozdov.

V odkupu na panju 36.767 m³ so delavci TOK posekali 11,6 %, kooperanti pa 88,4 % lesa.

Pri spravilu so delavci TOK sodelovali z 11 %, kooperanti s 85 % ter obrtniki s 4 %.

Težak traktor je spravil 10 % lesa, srednji in lahek 78 %, motorni vitež 3 %, ročno spravilo 5 %, nošnja in vlačenje s konji 4 %.

Domača poraba lesa je znašala neto 25.400 m³, to je slaba tretjina blagovne proizvodnje. Od tega je bilo 80 % drv za kurjavo.

Odkup iz negozdnih površin je znašal okrog 8000 m³ in se iz leta v leto giblje okrog 10 % blagovne proizvodnje TOK.

V TOK je včlanjenih 751 lastnikov gozdov, od tega jih je 137 zavarovanih zdravstveno, pokojninsko in invalidsko. Delavcev ima TOK 90, od tega jih 44 dela v neposredni proizvodnji, drugi pa so predvsem tehnično strokovni kader.

I. SAMOUPRAVNA IN FUNKCIONALNA ORGANIZIRANOST TOK

Samoupravljanje in osveščeno sodelovanje v TOK se je dalo doseči pri večini članov, torej pri večini tistih, ki jim gozd pomeni pomemben vir za preživljanje. Prek samoupravnih organov, združenega sveta in odborov teče del odločanja. Zelo pa so obiskani zbori članov TOK, kjer se obravnava dve bistveni zadevi: zaključni račun in plan za naslednje leto. Tudi obveščanje je dokaj urejeno zlasti za tiste, ki so člani odborov in združenega sveta ter za IPZ zavarovane kmete. Pomembno pri tem je tudi konkretno sodelovanje s krajevnimi skupnostmi na podeželju pri izboljševanju življenjskih razmer. Velikanska večina lastnikov gozdov pa zaradi nepomembnosti dohodka iz gozda in nezanimanja ni včlanjena v TOK. Pri tem pa je zlasti pri mestnem prebivalstvu opazen spekulativen odnos do svojega gozda, kar povzroča kar precej težav. S širjenjem osveščenosti, pridobivanjem zaupanja in širjenjem vsebinske misli samoupravljanja si torej upamo zagotoviti primeren razvoj tudi vnaprej, kot smo si ga zagotavljali do danes. Brez zaupanja pri kmetu, lastniku gozda, pač ne gre.

Operativna organiziranost TOK je po našem mnenju primerna. TOK ima 4 operativne centre, organizacijske enote, ki uspešno operativno pokrivajo teren. Nadalje se deli v revirje, ki so glede na intenzivnost gospodarjenja lahko različno veliki. Prejšnjo organizacijo dveh tehnikov v enem revirju, enega, ki načrtuje, in drugega, ki to izvaja, ki smo jo delno imeli, smo spremenili in zdaj imamo manjše revirje, kjer en revirni gozdar prevzema celokupno skrb in odgovornost nad revirjem glede proizvodnje in nege gozdov ter tudi drobnih opravil v revirju. Tako ima boljši pregled nad dogajanjem v revirju in tudi poti se ne podvajajo toliko.

Tak je bil naš razvoj v operativni organizaciji, zdaj pa stremimo k temu, da pridobimo nekaj grad-

benih tehnikov, ki bi razbremenili v tem pogledu naše revirne, saj le-ti vsekakor premalo mislijo na gozd, na pravo delo gozdarja v gozdu, vse preveč pa na buldožer, miniranje itd. Od tega si obetamo, da bomo pridobili nekaj na kvaliteti dela v gozdu, ki smo jo morda malo preveč zanemarili.

II. PORAST ŠTEVILA PROIZVODNIH KOOPERANTOV

Število tako imenovanih proizvodnih kooperantov, zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanih, torej kmetov, katerih pretežni del dohodka izvira iz dela v gozdu, se je stalno povečevalo.

Leto	Število
1977	4
1978	51
1979	61
1980	74
1981	97
1982	106
1983	125
1984	131
1985	137

Ti kooperanti poleg del v kmetijstvu opravijo še vse delo v svojem gozdu ter precej tudi v gozdu drugega. To je človeški, kadrovski potencial TOK, ki je s tem, da se je številčno toliko okreplil, tudi omogočil, da so se dela v takem obsegu tudi izvrševala. Od minulega seminarja v Rutu se je to število skoraj podvojilo, predvsem se je povečalo število kooperantov na Idrijskem. S sprejemom predpisov o zavarovanju združenih kmetov v začetku leta 1984 se k TOK ni prijavilo veliko novih zavarovancev, saj smo vse potencialne kmete, lastnike gozdov, bili že prej zavarovali. Večina novih se je tedaj zavarovala pri kmetijskih združenjih.

Obseg odkupov na panju se seveda ni proporcionalno povečal s porastom števila proizvodnih kooperantov, delno zaradi storitev v letih 1983, 1984 posebno veliko, delno pa zato, ker so vsi večinoma veliki kmetje in imajo sami doma zelo veliko dela.

Dogaja se tudi to, da nekateri premalo naredijo v gozdu. Z novim letom bomo začeli sklepati letne pogodbe, kjer bodo kooperanti prejeli letne obveze za delo v gozdu, ki bodo seveda odvisne od obsega kmetijskih del. Kolikor obveze ne bodo izpolnjene in zato ne bo objektivnih razlogov, bo prenehala zanje biti zavarovan pri TOK gozdarstvo.

Kooperant, ki je pravi kooperant, ima doma tudi kmetijo. Kot kmet ima največ dela prav poleti. Poleti, ko je čas za sečno najmanj primeren, ga torej ni v gozdu. To je v pogledu sezonskega dela v gozdu zelo ugodno.

Kot orientacijo navajam povprečni zaslužek proizvodnega kooperanta v letu 1985. Ta je znašal

404.955 din, povprečno izplačano nadomestilo za delovna sredstva in prihod na delo pa 368.972 din, skupaj torej 766.600 din. Toliko denarja je torej prišlo v povprečju na kooperanta v lanskem letu, kar je bil vsekakor pomemben prispevek za socialno varnost kmečkih družin.

Z gotovostjo lahko rečemo, da so tako imenovani proizvodni kooperanti udarna sila TOK, ki je prek ostalih v nadaljevanju referata naštetih vzvodov sposobna vsak hip izvršiti svoje delovne naloge.

III. INVESTIRANJE TOK V ODPIRANJE GOZDOV S CESTAMI IN VLAKAMI IN ZA OPREMO

Brez investiranja v izgradnjo cest in vlak je po naših izkušnjah nemogoče vzdržati s tako proizvodnjo vnaprej. Če bi prenehali z vlaganji v odpiranje gozdov, bi morali vsekakor drastično znižati blagovno proizvodnjo. Obseg vlaganj v odpiranje gozdov je v letu 1985 bil zelo velik, najbrž realno največji v zadnjem desetletju. V celoti je TOK investiral v letu 1985 sledeča sredstva:

a) Investicije v izgradnjo cest	81.102.442 din
b) Oprema	11.380.211 din
c) Anuitete	3.863.563 din
d) Za vlake iz dohodka	40.998.930 din
e) iz 6 %	59.293.216 din
Skupaj	196.638.362 din

Pri prodajni vrednosti lesa skupaj 737.950.000 din znašajo vložena sredstva kar celih 26,6 %, torej več kot četrtino. Za ta denar smo na novo zgradili ali primerno rekonstruirali 19,6 km gozdnih cest, 16,7 km mehkih cest, 83,0 km primarnih viak in 14,4 km sekundarnih viak, skupaj torej 134 km novih in rekonstruiranih gozdnih prometnic.

V letu 1984 je odnos investiranih sredstev v odpiranje gozdov nasproti celotni vrednosti lesa znašal 21,8 %, leta 1983 pa je bil tudi zelo visok in je znašal 26,3 %.

V omenjenih ugodnih letih, ko je TOK po dolgem času, predvsem po zaslugi sporazuma z območno lesno industrijo, lahko resnično veliko vlagal v odpiranje gozdov, se je tudi proizvodnja TOK povzpela zelo visoko in se je na teh relativno visokih številkah nekaj let tudi zadrževala.

Slaba odprtost gozdov na Tolminskem, še zlasti pa gozdov v zasebni lasti (tolminski zasebni gozd ima odprtost komaj 8,3 m ceste na 1 ha) bo še nadalje terjala nadaljnje pospešeno odpiranje gozdov. Če temu ne bo tako, se bo proizvodnja lesa prav gotovo morala zmanjšati.

V strukturi sredstev za odpiranje gozdov je na primer v letu 1985 bilo polovico, natančneje 49 % namenjenih za investicije in opremo, 51 % pa za izgradnjo kapilar (vlak), ki so kratkoročno za proizvodnjo odločilnega pomena. Sem spadajo tudi še nujna vzdrževalna dela, ki so prav tako zelo pomembna. Slabo polovico sredstev (49 %) pa smo to-

rej vlagali dolgoročneje v izgradnjo gozdnih cest. Kljub vsem naporom pa nam na primer ostajajo še neodprti oziroma povsem nedostopni tako veliki gozdni kompleksi, kot je Porezen v Baški grapi.

Poudarjam, da je odpiranje gozdov med najpomembnejšimi vzvodi, ki zagotavljajo realizacijo blagovne proizvodnje v zasebnih gozdovih pri nas in najbrž tudi drugod.

IV. KREDITIRANJE NABAVE OPREME ZA DELO V GOZDU PROIZVODNIM KOOPERANTOM IN DRUGIM ČLANOM TOK

Da bi proizvodnja mogla teči pri tako visoki udeležbi kooperantov v delovnem procesu poseka in spravila lesa, je bilo predvsem nujno tega kooperanta za delo tudi primerno opremiti. Zanimanje je pokazal predvsem on sam. Le v nekaj primerih smo ga morali pregovarjati. Tu gre predvsem za nabavo primernega traktorja in vitla za spravilo lesa ter varnostne kabine. Le izjemoma in v zadnjem času so kooperanti nabavili nekaj naprav za spravilo lesa po žici. Čuti se tendenco, da pri novih nabavah želijo kupiti nekoliko močnejše stroje, kot so jih imeli doslej. Ker nov traktor, opremljen z vitlom, stane veliko, je bilo logično treba poiskati viro za najem posojila. Glavni vir so pri nas HKS, katerih soustanovitelj je tudi TOK, saj ves odkup lesa teče prek njihovega računa. HKS kreditirajo kooperante same ali pa dajo kredit TOK, katerega gospodarski odbor po lastni uvidevnosti dodeljuje posojila potencialnim blagovnim proizvajalcem lesa. Tu ne delamo razlik, ali je to tako imenovani proizvodni kooperant ali ne. Merilo nam je le bodoča blagovna proizvodnja. Posojila so pri različnih HKS z nekoliko različnimi pogoji, kar nekoliko moti. Najugodnejše pogoje ta trenutek nudi HKS Tolmin, ki posoja sredstva na 4 leta po 35 % obrestni meri. Zaradi močnih podražitev traktorjev in vitlov v zadnjih nekaj letih, ko se, kot pravijo, les draži počasneje od železa, smo pričakovali nekaj manj interesa za nakup. Vendar interes ne poneha, kar je vsekakor dobro. Letos smo na primer že najeli in oddali naprej 4 stare milijarde posojil. Do konca leta bomo najbrž razdelili vsaj še eno staro milijardo. Nekaj posojil je bilo danih na naše priporočilo tudi naravnost prek HKS, ki ima enake vračilne pogoje, kot so pri nas. Pri najemanju in dajanju posojil v proizvodne namene ne iščemo nikakršnega zaslužka, imamo pa s tem sorazmerno veliko dela. V letu 1985 je bilo skupaj razdaljeno 4,8 stare milijarde posojil, okrog 200 starih milijonov pa je po posebno ugodnih pogojih dala Zavarovalna skupnost za nakup in montažo varnostnih kabin. Čeprav imamo za vsak primer odprta vrata za posojila tudi pri ljubljanski banki, zadnjih nekaj let nismo koristili njihovih sredstev, ker nam zaenkrat povsem zadostujejo sredstva HKS. Denimo, da bodo ta sredstva znašala letos okrog 7 starih milijard (direktno in prek TOK), to pomeni 35 traktorjev s po 200 milijonov posojil, kar je za naše razmere dokaj v redu.

Opaziti je močnejši pritisk na cene spravila pri novo nabavljeni opremi, kar je posledica inflacije. Z vračanjem posojil v glavnem ni težav. Več dela pomeni spremljanje posojil ob neprestanem spreminjanju obrestnih mer.

Zavedamo pa se globoko, da brez tega pač ne bi imeli prave osnove za delo in kreditna politika bo še nadalje pomemben vzvod za pospeševanje blagovne proizvodnje v zasebnih gozdovih.

V. IZOBRAŽEVANJE KOOPERANTOV

Če bi pogledali v poslovno poročilo za leto 1985, bi videli, da smo v tem letu imeeli naslednja izobraževanja:

a) 10-dnevni tečaj za delo z motorno žago (4 delavci)

b) 6-dnevni tečaj za delo z motorno žago (11 kooperantov)

c) 14-dnevni tečaj za delo z žičnim žerjavom (8 delavcev in kooperantov)

d) 1-dnevni tečaj za varno delo pri spravilu lesa s traktorjem, tehniko dela pri spravilu s traktorjem in osnove vzdrževanja traktorja (165 članov TOK)

e) 2 ekskurziji, Radgona in Krško-Gorjanci, Zagrebški velesejem (100 udeležencev).

Iz naštetega se da razbrati, da je skrb za izobraževanje kooperantov precejšnja. Sodimo, da naj ne bi noben mlajši kmečki sin, ki ima gozd, smel manjkati na tečaju za motorno žago. Tam dobi osnove za varno delo, pa tudi tehniko dela spozna, kar je vsekakor velikega pomena.

Ker se zdi, da je izobraževanje gozdnih delavcev-gozdarjev nekoliko v krizi, bo tukaj na razpolago vsaj deloma izšolana in deloma priučena delovna sila, ki je avtohtona, ima korenine na našem podeželju in je voljna delati. To je rezerva, ki jo je vsekakor vredno upoštevati. Poleg tega pa je izobraževanje nasploh vsekakor neka višja kvaliteta odnosov v TOK, saj bi samo odkup lesa na kamionski cesti pomenil skrajni minimum vsakršnih odnosov v TOK.

V izobraževanju kmetov lastnikov gozdov s podarkom na varnem delu vidimo torej v našem TOK pomembno torišče dela, ki se bo prej ali slej obrestovalo. Tudi ekskurzije, ogledi sejmov in podobno delujejo izredno pozitivno, saj se novosti od drugod hitreje uveljavijo v naših hribovskih in nekoliko odmaknjenih krajih. V času od leta 1980 do danes se je zvrstilo veliko število raznih tečajev. V zadnjem času več izobražujemo tudi za delo na žičnih žerjavih, ker vidimo v tem neko perspektivo tehnološkega razvoja.

VI. SKRIB ZA VARNO DELO

Zadnje čase se ob pripravi novih predpisov okrog varstva pri delu veliko govori tudi o varovanju člana TOPK pri delu v gozdu. Opazni sta dve skrajnosti, ena, ki hoče slehernega kooperanta v gozdu

tako zavarovati kot delavca, kar je seveda zelo drago in vprašljivo, ali je to sploh moč izpeljati ali ne. Druga skrajnost je seveda prepustiti varstvo pri delu stihaji in nič poskrbeti za varno delo kmeta v gozdu.

Resnica je verjetno nekje na sredini. TOK Idrija že leta skrbi za varno delo v gozdu. Posebno skrb pošveča proizvodnim kooperantom. Ti vsekakor delajo v gozdu največ. Le-ti imajo pravico do brezplačnih osebnih zaščitnih sredstev, po delovnem nalogu so jih dolžni tudi uporabljati. Ta osebna varstvena sredstva imajo rok trajanja izražen v norma urah. Proizvodni kooperanti opravljajo redno tudi teoretični in praktični preizkus znanja. Še prej pa so seveda opravili tečaj za delo pri poseku lesa. Tukaj seveda manjka prav tečaj za delo s traktorjem, kar pa mislimo v bodoče nadoknaditi v dogovoru s centrom v Postojni, kjer bi se dogovorili za skrajšan program.

Ostali člani TOK dobijo čelade in poduk o varnem delu. Kadar pride do kalamitet – ledoloma, na primer organiziramo priložnostne tečaje, kjer lastnike posebej opozorimo na prežede nevarnosti.

Vpeljano imamo tudi kolektivno zavarovanje pri zavarovalni skupnosti za primere invalidnosti ali nezgodne smrti. Za proizvodne kooperante je tako zavarovanje obvezno. Polovico letne premije krije sklad skupne porabe, polovico pa zavarovanec sam. Veliko delamo tudi na varnostnih kabinah. Proizvodni kooperant ne sme delati, če nima varnostne kabine. Zelo ugodno tudi kreditiramo nabavo in montaže varnostnih kabin v naši delavnici na Poljubinu.

Pri delih, kjer je več izvajalcev, sestavljamo varnosten elaborat.

Sodimo, da je varstvo pri delu pomemben element v odnosu do našega članstva. Mislimo, da je relativno malo nesreč v gozdu do neke mere tudi zasluga takšne usmeritve. Smo za povečanje skrbi za varno delo članov TOK v gozdu, vendar vse v okviru naših ekonomskih zmogljivosti.

VII. STORITVE ZNOTRAJ DELOVNE ORGANIZACIJE IN ZUNAJ NJE

Analiza, narejena pod strokovnim vodstvom Tatjane Božič, ki odpira vprašanje, ali je odstotek od cene lesa, v našem primeru 12,79 %, dovolj za pokrivanje stroškov gospodarjenja TOK, je pokazala, da nam usluge prinesejo toliko, za kolikor bi sicer moral biti procent večji, da bi pokrili stroške gospodarjenja. Pobiranje tako visokega odstotka za stroške gospodarjenja bi nam vsekakor prineslo rekord med slovenskimi gozdnogospodarskimi organizacijami in tudi rekord v najnižji odkupni ceni.

Ta drugod prisluzeni odstotek je torej zelo dragocen in je v letu 1985 znašal 4,1 %.

Lani je bila vrednost vseh storitev TOK 87.287.156 din. Ta je v primerjavi z vrednostjo blagovne proizvodnje lesa 737.950.233 din 11,8 %. Ta znesek je seveda še toliko pomembnejši, ker vse-

buje manj stroškov kot redna proizvodnja lesa. Zanimive so predvsem zadnje čase interne storitve za TOZD gozdarstva družbenega sektorja. Tu se realizirajo interno dogovorjene cene, ki veliko prispevajo h kritju režije TOK.

Po zakonu o gozdovih mora znotraj gozdnogospodarskega območja biti organizirano gospodarjenje z družbenimi gozdovi in tudi gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Oba torej morata obstajati in zato morata imeti tudi pozitivne zaključne račune. Kadar TOK zaradi silno razdrobljene posesti, predvsem pa zaradi zelo slabega sortimentnega sestava pride na rob obstoja, je po našem prepričanju najbolj prav, da si manjkajoči dohodek prisluži sam, z delom svojih članov, tudi v storitvah. Kadar se storitve realizirajo v družbenem sektorju gozdarstva, se del njegovega prihodka prenese na TOK, tako da TOK lahko preživi. Kadar pa so storitve eksterne (Soške elektrarne, drugi GG), pa se ustvarja realizacija zunaj podjetja. V zadnjem času draga delavčeva ura predstavlja oviro pri iskanju dela drugod, vendar se kljub temu uspevamo angažirati marsikje, saj smo poznani kot delovna organizacija, ki svoje delovne zadolžitve jemlje dovolj resno.

Nenadno prenehanje opravljanja storitev bi TOK prizadejalo hude ekonomske preglavice. Po drugi strani pa bi premočno angažiranje TOK za storitve v TOK ne koristilo. Njegova prva in pglavitna naloga je gospodarjenje z zasebnimi gozdovi v območju. Če bi TOK v to prisilila ekonomska nuja, bi bilo povsem jasno, da gre za sistemsko napako pri financiranju TOK. Pravzaprav že danes lahko o tem razmišljamo. Samo ob svoji redni dejavnosti, izključno znotraj svoje delovne organizacije, pri takih naravnih in socialnih razmerah, kakršne imamo pri nas, TOK Idrinja že danes ne bi mogel več pozitivno poslovati.

Vsi našti vzvodi: organiziranost TOK, proizvodni kooperanti, investiranje v odpiranje gozdov, kreditiranje nabave opreme, izobraževanje, skrb za varno delo ter iskanje dodatnega zasluzka drugod so več ali manj zadeva notranjega razvoja TOK, ki se skuša obdržati na površju kljub zaostrenim razmeram gospodarjenja, seveda v danih okvirih, ki jih narekuje naša zakonodaja.

Mislim, da je bil na tem področju dosežen nek napredek, ki je deloma zgrajen na temeljih prizadevanj pionirjev tako imenovane proizvodne kooperacije ter na nekih širših pogledih na pomen TOK.

Pri razmišljanju o razvoju TOK pa ne moremo mimo tega, da ne bi omenili nekaterih zunanjih vplivov, ki so vsekakor odločujoči, pravzaprav bolj za nadaljnji razvoj TOK kot pa za dosedanja razvoj TOK.

1. Spremembe predpisov

Omenjam predvsem nov zakon o gozdovih, ki ne jamči v dovoljni meri združevanje sredstev za iz-

gradnjo gozdnih cest. TOK brez izdatnih vlaganj v odpiranje gozdov ne bo zmozel dosegati dosedanje proizvodnje. Moral jo bo zmanjšati. To pa bo pognilo za seboj še mnogo drugih stvari, ki bodo peljale v ekstenzifikacijo proizvodnje, ki pa si je zaenkrat nobeden ne želi.

2. Energetska kriza

Pri dragih gorivih, elektriki, premogu in nafti in občasnem pomanjkanju le-teh so drva, kljub temu da jih dražimo, v splošnem prehitvanju cen vedno znova najcenejša. To se pri TOK Idrinja, ki ima v svoji blagovni proizvodnji skoraj polovico tega sortimenta, kaže tako, da je zaradi nizke odkupne cene, ki znaša komaj slabo polovico tržne vrednosti drv, skoraj v celoti zaostal odkup drv na kamionski cesti. Odkup drv je praktično samo še v odkupu na panju.

To je na primer za OE Gorica, ki ima v svojem sortimentnem sestavu 82 % drv, od sile neugodno. Ta enota bi praktično 82 % morala svojo blagovno proizvodnjo napajati iz odkupa na panju, za kar pa ima premalo kadrov in tudi številne možnosti za odkup na panju so pri prevladujoči drobni posesti že dodobra izčrpane.

Ker bo energetska kriza še trajala, bo povečan pritisk na domačo rabo drv, kar bo v bodoče zmanjševalo blagovnosti v teh gozdovih.

Pri določenem izobilju in poceni gorivih pred leti marsikdo ni računal na svoj gozd in ga je bil za nekaj drobiža pripravljen dati v sečnjo. Danes ni več tako. Vsak vidi v svojem gozdu zalogo drv za slabše čase in dogovor z lastniki je iz dneva v dan težji.

Poleg tega obstaja črni trg za drva in celo do sedaj najlojalnejši lastniki gozdov podlegajo vabljenim cenam. Pri vseh naporih, ki so potrebni, da se v hribih pripravi nekaj metrov drv in se jih spravi na cesto, je težko iti se strogega policajca. Danes si policaj z izkaznico in značko, jutri pa moraš k istemu kmetu, lastniku gozda, da bi se dogovoril za blagovno proizvodnjo lesa. Ta dvojna vloga gozdarja se zdi dokaj problematična.

3. Zadrege lesne industrije

Lesna industrija se je zadnje čase znašla v neugodnem položaju. To se bo hočeš nočeš odražalo tudi pri nas. Če nič drugega, so resno ogrožena sredstva za izgradnjo gozdnih cest. Čutili pa je tudi že resne težave pri iverki, kjer zadnje čase kljub močnejši inflaciji nikakor ni moč doseči bistvenega povečanja cen drv za izdelavo ivernih plošč.

4. Ekonomska in socialna slika podeželja

To je lahko le bežen zapis grobih opazovanj procesov, ki smo jim bili priča zadnjih nekaj let. Ta slika se v zadnjih nekaj letih ni bistveno spremenila.

Proces deagrarnizacije se je dodobra zaustavil in kmečko prebivalstvo se je v vseh občinah naše regije ustalilo na nekaj manj kot 10 %. Kljub temu se kmetijska proizvodnja drži na dokaj visoki ravni, kar je posledica povišanja produktivnosti dela tudi v kmetijstvu. Avtobusne zveze in izgradnja infrastrukture na podeželju je naredila svoje in zaustavila proces deagrarnizacije. To stanje se na TOK odraža tako, da je večina ljudi prezaposlena s službo in kmetovanjem in jim za gozd ostaja kaj malo časa. V nekaterih predelih, na primer na Cerkljanskem, se je očitno izoblikovala močnejša skupina proizvodnih kooperantov, ki postori veliko gozdarskih del tudi drugim, s čimer se večina lastnikov gozdov tudi strinja.

Zaradi zaposlitve in dodatnega vira dohodka iz kmetijstva večinoma ni večje ekonomske potrebe za sečnjo v gozdu. Zato je treba lastnike gozdov povečini le nagovarjati in prepričevati. Izdelava drv in odkupna cena le-teh pa v le malo zahtevnejših pravih razmerah omogoča tako klavrn zaslužek, da se lastniki za to delo vse bolj poredkoma odločajo.

ZAKLJUČKI

I Zdi se, da smo ta trenutek primerno samoupravno in operativno-funkcionalno organizirani. Zahtevnost priprave dela bi terjala gostejše pokrivanje terena s strokovnimi kadri. Da bi se lahko

bolj posvetili gozdu, bi tehnični kader morali razbremeniti del v zvezi z gradnjami prometnic.

II. Tehnološko smo obvladali motorno žago in spravilo s traktorjem. Zaradi visokih stroškov smo se izogibali spravilu s konji (vlačenje in nošnja). Zaradi visokih stroškov in tudi za to, ker nismo imeli dovolj izvežbanih ljudi, smo se izogibali tudi spravilu z žičnimi žerjavi. Zadnja leta pa smo izsolali nekaj dobrih žičničarjev. V spravilu z žičnimi žerjavi vidimo določen tehnološki napredek (saj ne moremo povod in v največjih strmih graditi vlak) poleg tega pa bomo pridobili odkupe na panju tam, kjer kmet ne more sam, ker take naprave nima. Konja bomo uporabili za nošnja drv iz prvih redčenj, ko bomo le-ta izvajali s pomočjo sredstev za razširjeno reprodukcijo republiške SIS za gozdarstvo. S tem bomo v gozdovih opravili zelo koristen gojitveni ukrep.

III. TOK se v zapirajočih se kleščah ekonomike vedno težje prebija naprej. Živeti od slabega sortimenta in imeti pri tem skrajno zamudno in zato drago pripravo dela mora neminovno pripeljati v težave. Vršenje uslug znotraj in zunaj delovne organizacije samo oddaljuje ta trenutek. Najbrž se boste strinjali z ugotovitvijo, da če bi že kdaj TOK šli na boben, najbrž ne bi šli vsi hkrati, pač pa eden prvi in eden zadnji. Idrnja zaradi svoje žilavosti ob tako neugodnih naravnih in socialnih razmerah in pri takih ekonomskih trendih danes še posluje pozitivno. Kaj lahko pa se zgodi, da kar naenkrat to ne bo več mogoče.

Ekološka in sestojna predstavitev pogorja Mija

Jože Papež*

1. UVOD

Pogorje Mije se nahaja na desnem bregu reke Nadiže. Preko Mije poteka jugoslovansko-italijanska meja tako, da je na jugoslovanski strani le severna stran Mije. Celoten predel obsega 927 ha gozdov, zaraščenih senožeti in planin (ter nad Robičem nepreohodnega skalovja in melišč).

Na Miji sta bili nekoč dve planini, na katerih se je okoli l. 1932, ko je bila planina obnovljena, paslo 300 glav goveje živine. Med II. svetovno vojno so pašo na planini opustili. Po vojni so v manjšem obsegu pasli vse do leta 1961, ko so planino dokončno opustili. Sedaj je planina popolnoma zaraščena z bujnim leskovim grmovjem.

Za gozdarje je bila Mija že od nekdaj zanimiva, saj so v njene gozdove močno posegli že Italijani. Najmočnejše sečnje so bile okoli leta 1932, ko so lesni trgovci na centralni planoti Mije zgradili razvejani sistem gozdne železnice, ki je bil povezan z gozdno žičnico, po kateri so spuščali les do Robiča. Gospodarjenje je bilo skrajno ekstenzivno, saj so ves les izdelovali v drva. Lastniki so trgovcem prodali les na panju, potem pa so jim ga tudi posekali, izdelali v drva, ročno spravili do železnice in ga nato po vagončkah potiskali do žičnice. Odkazila ni bilo, sekači so sami puščali redko debelo drevje za semenjake. Posledica takega načina gospodarjenja so sedanji pretežno panjevski gozdovi. Mija je za gozdarje postala ponovno zanimiva z izgradnjo tovarne ivernih plošč v Novi Gorici ter po potresu z razširitvijo ceste Borjana-Podbela in na novo zgrajeno cesto Podbela-Robedišče. Dosedanja cesta Breginj-Logje-Robedišče je bila za gozdarstvo praktično neuporabna, s cestno povezavo Robedišča s Podbela pa se je nenadoma odprlo ca. 200 ha gozdov, ki gravitirajo na to cesto. Hkrati smo si gozdarji in iveraši zastavili vprašanje: Ali je na Miji res toliko bukovine, da se splača zgraditi cesto

nanjo? Zato smo l. 1978 pristopili k načrtnemu raziskovanju in ugotavljanju proizvodnih zmogljivosti rastišč in sestojev. Povzetek elaborata Ekološka, sestojna in sečno-spravilna analiza pogorja Mija je podan v tem prispevku.

2. OROGRAFSKE IN RELIEFNE RAZMERE

Pogorje Mija se dviga od 270–300 m nadmorske višine pri Nadiži in doseže višino 1188 m. Samo severno pobočje se strmo dviga do približno 600–700 m nadmorske višine, strmina pa znaša 30–50°. Nato se izravna v blago nagnjeno in valovito pobočje s poprečnim nagibom 10–30°, ki se tik pod vrhom ponovno strmo dviga. Vzhodno pobočje pa so zelo strme in nekeje tudi prepadne stene, ki se končajo z melišči nad Nadižo.

3. GEOLOŠKE IN PEDOLOŠKE RAZMERE

Spodnje plasti Mije predstavljata dachteinski apnenec, ki proti vzhodnemu delu pogorja prehaja v dolomitiziran apnenec. Od Ljubije do nekako polovice Mije pa so v spodnjem delu morenski nanosi, ki poleg apnenega vsebujejo tudi flišni drobir. Večji strnjeni nanos rdečkastih skrilavcev je na zahodni strani pobočja, drugače pa se pojavlja le tu in tam v manjših ali večjih krpah. Zgornji del Mije predstavljajo jurski apneneci, v katerih so se že razvili kraški pojavi. V tem pasu se pod vrhom Mije in v območju opuščene planine pojavljajo tudi apneneci z roženci. Področje dachteinskega in jurskega apnenca je bilo vedno pod gozdom, v flišnih predelih in nekeje tudi na apnencih z roženci pa je bil gozd izkrcen v kmetijske namene. Te površine se sedaj zaraščajo s pionirsko vegetacijo.

Na apneni podlagi so na pobočjih razvite v glavnem rendzine (organogena in organomineralna rendzina) in le v manjši meri rjava pokarbovatna tla. V zgornjem delu, kjer so razviti kraški pojavi,

* Mag. J. P., dipl. inž. gozd., Soško gozdno gospodarstvo, 65220 Tolmin, Brunov drevored 23, YU

pa prevladujejo rjava pokarbonatna tla. Na bazičnih rdečkastih skrilavcih so razvita srednjegloboka do globoka rjava tla, ki so zelo plodna. Na morenah, kjer se mešata apnenec in fliš, pa so razvite rendzine in plitva do srednjegloboka rjava tla.

4. KLIMATSKE RAZMERE

Podatki Hidrometeorološkega zavoda SRS v Ljubljani o padavinah za postajo v Breginju, ki je na nadmorski višini 557 m, kažejo, da znaša za obdobje 1937–1958 letno poprečje 2477 mm padavin. Pojavljata se dva izrazita maksimuma. Prvi je junija z 276 mm in drugi oktobra in novembra z 267 mm padavin. Podatkov o poprečnih letnih temperaturah za Breginj ni na razpolago. Zaradi submediteranskega vpliva, ki prihaja po reki Nadiži navzgor, so zime v sami dolini mile in brez velikih snežnih padavin. V okoliških hribov, posebno v severnih legah, pa se klima z večjo nadmorsko višino zaostrojuje in se že pozna vpliv alpskega sveta. Ker je na mineralno bogatih tleh v ugodnih toplotnih razmerah dovolj padavin, je vegetacija zlasti na flišu zelo bujna.

5. FITOCENOLOŠKE RAZMERE

Pogorje Mija poraščajo sestoji naslednjih gozdnih združb:

- Enneaphyllo-Fagetum var. Anemone trifolia,
- Luzulo albidae-Fagetum submediterraneum,
- Ostryo-Fagetum.

5.1 Enneaphyllo-Fagetum geogr. var. Anemone trifolia (Predalpski gorski bukov gozd), Kosir 1971

Predalpski gorski bukov gozd se pojavlja v pasu 300–1100 m nadmorske višine in porašča strma enakomerno nagnjena pobočja. Klimatski ekstremi so zaradi submediteranskega vpliva močno omiljeni. Prevladujoči talni substrat so apnenci, pojavlja pa se tudi na dolomitiziranih apnencih z roženci. Razvita so rjava pokarbonatna tla in organomineralna rendzina. Velika višinska razlika, pobočna razgibanost in tudi različnost petrografskega substrata so povzročili izoblikovanje naslednjih glavnih subasociacij:

- typicum na rjavih pokarbonatnih tleh rahlo vrtačastega sveta
- Festucetosum silvaticae na skalovitih legah z organomineralno rendzino
- aceretosum v vlažnih ulekninah na pobočju
- luzuletosum albidae na napetih hrbtih, kjer je zaradi skalovitosti povečana sušnost in oviran razvoj organskih snovi.

Zgradba združbe je stabilna in v normalnih pogojih poteka razvoj prek bukve, kateri so normalno primešani češnja, g. javor, v. jesen in č. gaber. Pri

premočnih sečnjah pa se odvisno od nadmorske višine močno poveča delež spremljajočih drevesnih vrst.

5.2 Luzulo albidae-Fagetum submediterraneum (Primorski bukov gozd z belkasto bekico), Košir 1974 n. n.

Primorski bukov gozd z belkasto bekico je azonalna združba, ki se pojavlja v vseh legah in to na zmerno nagnjenih pobočjih, ki so razbrzdana z erozijskimi jarki. Prevladujoči petrografski substrat tvorijo bazični eocenski fliši in rdečkasti skrilavci. Razvita so kislj rjava tla, v razponu od srednjeglobokih do plitvih skeletnih tal, ki so sveža do suha.

Pobočna razgibanost in razbrzdanost z erozijskimi jarki ter različne lege in nagibi povzročajo, da so se izoblikovale naslednje subasociacije:

- luzuletosum na zmerno nagnjenih pobočjih
- athyrietosum v ulekninah in erozijskih jarkih
- calamagrostidetosum na sušnih južnih legah.

Primorskemu bukovermu gozdu z belkasto bekico so normalno primešani lipak, graden in veliki jesen. Zgradba združbe je labilna. Pri premočnih sečnjah se na severnih legah močno poveča delež velikega jesena, na južnih pa termofilnih listavcev. Na opuščeni senožeti severnih leg poteka sukcesivni razvoj vegetacije prek naslednjih stadijev:

- opuščene senožeti se zarastejo z visokostebelno brezoklenko (*Molinia altissima*)
- drugi stadij predstavlja zaraščanje s črno jelšo
- v tretjem stadiju se pod strnjanimi krošnjami črne jelše prične pojavljati veliki jesen
- stadijev z jesenim debeljakom še ni, zato o nadaljnjem razvoju lahko samo ugibamo, vendar predvidevamo pričetek pomlajevanja bukve.

5.3 Stadij *Aletum incanae* (stadij s sivo jelšo)

Razvojno stopnjo nekdanjega aceretainega bukovega gozda na ledeniških morenah, v katerih se mešata apneni drobir in fliš, predstavlja stadij s sivo jelšo. Sestojem sive jelše, na plitvih do srednjeglobokih rjavih tleh, so primešani v. jesen, g. javor, maklen, č. jelša in bukev. Posamezno in šopasto mlajše bukve nakazuje nadaljnji razvoj v smeri bukovega gozda.

5.4 Ostryo-Fagetum (Termofilni bukov gozd), Wraber 1954

Termofilni bukov gozd je azonalna gozdna združba. Pojavlja se na južnih, toplih in strmih pobočjih. Petrografski substrat tvorijo dolomiti in dolomitizirani apnenci, na katerih so razvita tla tipa rendzine.

Zgradba termofilnega bukovega gozda je labil-

na. V normalnih razmerah poteka razvoj prek bukve, pri prenočnih sečnjah pa se močno poveča delež črnega gabra in malega jesena. Ta gozdna združba ima izrazit varovalni značaj.

6. OPIS SESTOJEV

Kot posledica intenzivnega človekovega udeleževanja se na Miji pojavljajo različne vrste sestojev, od ohranjenih do sestojev v nastajanju, ki se pojavljajo na opuščeni kmetijskih površinah. Različnost sestojnih oblik pa narekuje različne cilje in poti za njihovo doseganje. Osnovne značilnosti gospodarskih razredov so prikazane v tabeli 1. Gozdni fond in v tabeli 2. Predvidena gojitvena dela ter v nadaljnjem tekstu.

6.1 Enneaphyllo-Fagetum, ohranjeni sestoji

Ohranjeni bukovi debeljaki in drogovnjaki se razprostirajo na severnem pobočju pod centralno planoto v nadmorski višini 350–380 m. Poleg bukve se posamezno pojavljajo še g. javor, v. jesen in češnja. Odvisno od potreb lastnikov je bilo v preteklosti uveljavljeno posamično prebiranje in zastorno gospodarjenje. Kvaliteta sestojev je dobra do odlična, v desetletju 1980–1989 pa smo predvideli redčenje in uvajanje pomlajevanja v progah, da bi tako zastavili bodoče gospodarjenje z robnimi sečnjami. Predvidena intenziteta sečnje naj bi znašala 19 % od lesne zaloge in 92 % od prirastka. Gojitvenih del nismo predvideli.

6.2 Enneaphyllo-Fagetum, degradirani sestoji

Degradirani bukovi drogovnjaki in debeljaki se razprostirajo v glavnem na centralnem platoju Mije, kjer so bile pred II. svetovno vojno izredno močne sečnje. Drevje je pretežno panjevskega porekla. Sestojem so posamezno primešani bukovi koši (nekdanji semenjaki), primes plemenitih listavcev pa znaša 5–10 %. Ker so sestoji pretežno panjevskega porekla, smo se odločili za direktno premeno na ca. 60 % površine. Na preostalih površinah je zaradi skalovitosti poudarjena varovalna vloga sestojev ali pa je sestojna zasnova tako bogata, da se sestoje splača negovati. V prvem desetletju smo predvideli premeno na 138 ha in to s smreko in macesnom. Na ostali površini pa smo predvideli redčenje in nasemenitvene sečnje. Predvidena intenziteta sečnje je 57 % od lesne zaloge in 228 % od prirastka.

6.3 Enneaphyllo-Fagetum, varovalni gozdovi

Bukovi drogovnjaki s poudarjeno funkcijo se razprostirajo na strmem skalovitem svetu nad Nadižo in pod samim vrhom Mije. Predstavljajo degradacijski stadij v razvoju bukovega gozda, saj je pri-

mer b. gabra in v. jesena v spodnjem delu in g. javorja in č. gabra v zgornjem delu le posledica pretiranih sečenj v bližnji preteklosti. Primes ostalih listavcev znaša 30–50 %. Kljub poudarjeni varovalni vlogi smo predvideli prvo redčenje z intenziteto 12 % od lesne zaloge.

6.4 Enneaphyllo-Fagetum, sestoji v nastajanju

Bivšo planino poraščajo pretežno grmišča leske. Med lesko so posamezni nadrasli koši bukve, javorja, jesena ter b. in č. gabra, ki opravljajo vlogo semenjakov. Med lesko se že pojavljajo mlajši osebki teh drevesnih vrst, ki so razporejeni posamezno do šopasto in predstavljajo zasnovo bodočega pionirskega gozda listavcev. Odvisno od primešanosti rdečkastih skrilavcev se v manjšem obsegu pojavlja tudi črna jelša.

Na robu plamine, kjer je starejši pionirski gozd, smo predvideli direktno premeno na 19 ha. Na ostali površini bi bila premena prenačljiva in bomo počakali, da bo grmišče počasi prešlo v pionirski gozd listavcev, v katerem bomo čez 30–40 let pričeli z indirektno in direktno premeno.

6.5 Luzulo-Fagetum, ohranjeni sestoji

Bukovi debeljaki združbe Luzulo-Fagetum se razprostirajo v zahodnem delu Mije, tik nad Nadižo. Kljub relativno lahkemu dostopu se v njih ni nikoli veliko sekało. V danem trenutku so to najkvalitetnejši sestoji na Miji, za katere je značilna visoka rast drevoja (do 30 m) in polnolesnost. Bukvi so posamezno primešani lipa, javor in jesen, smreka pa v šopih in skupinah. Višje ležeče sestoje je prizadel snegolom, v tako presvetljenih sestojih pa se je obilno pomladil v. jesen.

V od snega prizadetih sestojih smo predvideli končni posek, na 3 ha pa spopolnitev prirodnega mladja z macesnom. Predvidena intenziteta sečnje znaša 35 % od lesne zaloge in 162 % od prirastka.

6.6 Luzulo-Fagetum, sestoji v nastajanju

Pionirski gozdovi č. jelše in v. jesena poraščajo bivše senožeči na flišni podlagi. Zgradba teh sestojev je v horizontalnem in vertikalnem pogledu zelo pisana. Nekateri lastniki so senožeči opustili prej, drugi kasneje, zato se mozaično prepletajo komaj opuščene senožeči, gošče in drogovnjaki črne jelše, pod katerimi se že pomlajuje veliki jesen. Vmes se posamezno ali skupinsko pojavljata smreka in macesen, ki so ju v preteklosti umetno vnašali. Zastopanost drevesnih vrst je ravno tako pestra. Poleg že omenjene črne jelše, velikega jesena, smreke in macesna se pojavljajo še češnja, bukev, gorski javor, siva jelša in črni ter beli gaber.

Na opuščeni senožeči, na rastišču združbe Luzulo-Fagetum, gre prirodni razvoj prek stadijev s črno jelšo in z velikim jesenom. Ker je 10–20 % po-

Tabela 1
GOZDNI FONDI, ETAT IN PREDVIDENA SORTIMENTACIJA

Vrsta sestoja	Površina ha	Lesna zaloga		Prirastek		Etat 1980-1989		Predvidena sortimentacija		
		m ³ /ha	skupaj	m ³ /ha	10-letni	bruto m ³	neto m ³	hlodi list.	drva trd list.	drva meh. list.
Enneaphyllo-Fagetum – ohranjeni sestoji	145,09	240	34.810	5,0	7.180	6.640	5.800	500	5.300	–
Enneaphyllo-Fagetum – degradirani sestoji	280,28	180	51.090	4,5	12.790	29.150	25.000	4.900	19.900	200
Enneaphyllo-Fagetum – varovalni gozdovi	74,78	110	8.200	3,0	2.250	1.060	900	–	900	–
Enneaphyllo-Fagetum – sestoji v nastajanju	112,03	45	5.150	1,5	1.710	2.380	2.100	–	1.900	200
Luzulo-Fagetum – ohranjeni sestoji	34,60	285	9.850	6,0	2.100	4.090	3.400	700	2.700	–
Luzulo-Fagetum – sestoji v nastajanju	162,23	50	8.110	2,0	3.240	1.200	1.000	–	100	900
Stadij alnetum incanaeae – sestoji sive jelše	55,76	70	3.900	2,5	1.390	1.100	1.000	–	–	1.000
Ostryo-Fagetum – grmičavi gozdovi	240,47	50	12.000	0,5	1.200	–	–	–	–	–
Kmetijske površine	9,57	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Skupaj	1.114,81	120	133.110	2,9	31.860	45.620	39.200	6.100	30.800	2.300

vršine že pomlajeno z velikim jesenom, smo za prvo desetletje predvideli le sproščanje dovolj velikih pomladitvenih jeder in prvo redčenje. Intenziteta predvidenih sečenj pa znaša 15 % od lesne zaloge in 38 % od prirastka.

6.7 Stadij Alnetum incanaeae, sestoji sive jelše

Stadij s sivo jelšo se pojavlja na bivši vaški gmajni pod vasjo Robedišče. Drogovnjaku sive jelše so posamezno primešani veliki jesen, gorski javor, črna jelša, maklen in bukev. V spodnjem sloju so bujno razbohotene pionirske grmovne vrste (glog, črni trn in robida). Na meji s sosednjim bukovim gozdom se v srednjem in spodnjem sloju pojavlja bukev. Sestoji so različne starosti, od šele nastajajočega gozda do drogovnjaka. Krošnje v drogovnjaku so utesnjene.

Na približno 20 % površine, kjer se pojavlja bukev, smo predvideli končni posek zgornjega sloja in s tem omogočili bukvi vzpon v zgornji sloj. Na preostali površini smo predvideli rahlo redčenje z intenziteto 10–15 % od lesne zaloge.

6.8 Ostryo-Fagetum, grmičavi gozdovi

Sestoji te združbe poraščajo strmo in skalovito vzhodno pobočje Mije, v manjših enklavah pa se

pojavljajo tudi na severnem pobočju, predvsem na strmih grebenih, podorih in prelomih. Na vzhodnem pobočju je tudi precej neprehodnega pečevja in melišč. V teh gozdovih z izrazito varovalno funkcijo nismo predvideli nobenih ukrepov.

7. ZAKLJUČEK

Na podlagi sestojne karte in predvidenega težišča sečenj smo izdelali idejni projekt izgradnje cestnega omrežja v dolžini 14,5 km novih cest, predvideli gradnjo ca. 50 km vlak in izračunali stroške proizvodnje, gojitvenih del in gradnje cest. Pokazalo se je, da sta stanje sestojev in struktura predvidenega etata na Miji taka, da so stroški proizvodnje po m³ večji od prodajne cene, 15 % biološka amortizacija pa ne krije predvidenih stroškov gojitvenih del. Ker se pojavlja izguba v obeh panogah dejavnosti (izkoriščanje in gojenje gozdov), je realizacija predvidenih etatov možna le, če je lesna industrija zainteresirana za dodatne količine lesa in pripravljena zagotoviti sredstva za gradnjo gozdnih cest, gojitvena dela pa bi financirali iz sredstev SIS za gozdarstvo SR Slovenije.

Na podlagi strokovne analize proizvodnih zmogljivosti sestojev na Miji so se na Meblo odločili, da bodo financirali gradnjo ceste na Mijo. Rezultat? Do

Tabela 2
 PREDVIDENA GOJITVENA DELA V OBDOBJU 1980-1989

Vrsta sestoj	Površina ha	Priprava tal ha	Sadnja			Obžitev ha	Čiščenje ha	Prvo redčenje ha
			smreka ha	macesen ha	skupaj ha			
Enneaphyllo-Fagetum – ohranjeni sestoji	145,09	-	-	-	-	-	-	-
Enneaphyllo-Fagetum – degradirani sestoji	280,28	138	78	60	138	276	138	-
Enneaphyllo-Fagetum – varovalni gozdovi	74,78	-	-	-	-	-	-	50
Enneaphyllo-Fagetum – sestoji v nastajanju	112,03	19	19	-	19	38	19	-
Luzulo-Fagetum – ohranjeni sestoji	34,60	3	-	3	3	6	3	-
Luzulo-Fagetum – sestoji v nastajanju	162,23	-	-	-	-	-	-	10
Stadij Alnetum incanae – sestoji črne in sive jelše	55,76	-	-	-	-	-	-	10
Ostryo-Fagetum – grmičavi gozdovi	240,47	-	-	-	-	-	-	-
Kmetijske površine	9,57	-	-	-	-	-	-	-
Skupaj	1.114,81	160	97	63	160	320	160	70

konca l. 1986 smo zgradili 13 km cest, posekali 24.800 m² neto, izvršili 80,8 ha direktne in 30 ha indirektno premene ter izvršili obžitev, čiščenje in zaščito s premazi na površini 116 ha.

Specifičnost gospodarjenja in načrtovanja v zasebnih gozdovih OE Gorica

Vladimir CENCIC*

Zasebni gozdovi OE Gorica zaradi svoje razdrobljenosti, nizkih lesnih zalog in slabe sortimentne strukture so določena specifičnost v okviru SGG Tolmin in Slovenije.

preživljanje in je bil les, poleg živinoreje, edini blagovni artikel. Zaradi potreb so gozd prekomerno sekali in stoletno gospodarjenje na panju je privedlo ponekod gozdove že v degradacijo. Po zadnji vojni

GGE	Povprečno ha	Število lastnikov	Število parcel	Povp. velikost gozd. posestev	Povprečno parcel	Lesna zaloga m ³ /ha
Banjščice	6.243	4.112	11.773	1,52	0,53	122
Brda	5.823	5.183	18.981	1,09	0,30	88
Gorica	3.822	7.071	13.953	0,54	0,27	101
Skupaj	15. 886	16.366	44.707	1,0	0,36	105

V blagovni proizvodnji so zastopani iglavci s 7 %, listavci s 93 %, od tega je 82 % drv in le 18 % ostalega tehničnega lesa (hlodovine, drogov in vinograd. kolja). V letu 1985 je bilo na ha gozda le 1 m³ blagovne proizvodnje s povprečno prodajno vrednostjo 7.077 din/m³. Blagovno proizvodnjo je imelo le 500 lastnikov ali 3 % od celotnega števila. Povprečna kubatura odkazanega drevja je bila od 0,10–0,20 m³.

Značilnost goriške občine je tudi neenakomerna razvitost in nerazvitost na gozd. Nižinski gozdovi so služili ondotnemu prebivalstvu več ali manj za kritje lastnih potreb: drv za kurjavo, stelje in kolja za vinograde. Vipavskemu kmetu ni bil gozd nikdar osnovni vir za preživljanje. To svoje mesto v okviru gospodarstva in gospodinjstva je ohranil vse do danes. Zaradi majhnih površin je težko govoriti o nekem trajnem donosu in ravno tako ne moremo govoriti o možnosti povsem strokovnega gospodarjenja, ker je lastnik iz tega gozda jemal vedno le tisto, kar je rabil, ne glede ali je bilo to za nadaljnjo gozdno proizvodnjo koristno ali ne. Tudi sedaj pri odkazovanju gozdnega drevja moramo do neke mere prisluhniti potrebi lastnika.

Drugi ekstrem so višinski gozdovi Zgornjih Brd, Banjščic in Lokovcev. Tu je bil gozd glavni vir za

se je obljudenost teh krajev drastično zmanjšala (v 70. letih za 70 %) in ta gozd, ki je bil enkrat glavni vir preživljanja, je postal naenkrat malo ali nič pomemben. Nepomemben je predvsem zato, ker je mlad, povečini panjevec in ker proizvaja pretežno drva, ki imajo nizko prodajno ceno. Vprežne živine praktično ni več in ker so kolovozi za traktor preozki, so postali ti gozdovi ponovno zaprti. Vse to in staranje hribovskega prebivalstva (npr. v Lokovcih je 32,3 % prebivalcev starih nad 60 let), je pripeljalo do tega, da odkup lesa na kamionski cesti občutno pada. Ta je znašal leta 1982 10.246 m³, leta 1985 6847 m³ ali 66,8 %, ocena za letošnje leto pa je 5500 m³, kar je nekaj nad polovico v primeru z letom 1982. Ta izpad odkupa na kamionski cesti skuša naša enota vsaj deloma nadomestiti z odkupom lesa na panju, ki predstavlja v blagovni proizvodnji vedno večji delež. Ta je bil po letih naslednji:

leto 1982	45,0 %
leto 1983	53,1 %
leto 1984	54,7 %
leto 1985	58,1 %
leto 1986	60,0 % (ocena)

Tak delež blagovne proizvodnje v odkupu lesa na panju predstavlja pri obstoječi zasedbi strokovnega kadra zgornjo mejo. Površine, na katerih odkupimo les na panju, so navadno v bolj odročnih predelih, ki jih je treba odpirati z vlakami ali cestami. Za večje komplekse, ki jih na novo odpiramo, izdelamo sečnoopravilni in gozdnogojitveni načrt.

* V. C. dipl. inž. gozd., Soško gozdno gospodarstvo, TOK gozdarstvo, OE Gorica, 65000 Nova Gorica, Vipavska 57, YU

Za izgradnjo vlak in cest moramo pridobiti predhodno soglasje lastnikov. Ta soglasja navadno dobimo brez težav, ker vsi lastniki so prepričani, da z izgradnjo prometnic pridobi gozd na vrednosti. Takrat so tudi soglasni, da bodo gozd sekali skladno z gozdnogojitvenim načrtom. Ko so ceste in vlake zgrajene, gozd dobi drugačno dimenzijo. Poveča se interes zanj, prvotni dogovori se zavlačujejo in kdaj moramo poseči v gozdove tudi proti volji lastnika skladno s predhodnimi dogovori in z obstoječo gozdarsko zakonodajo. S tako usmerjeno in programirano sečnjo gremo vedno bolj v odročne kraje, tja kjer je interes lastnikov manjši in lastnik zaradi premajhne opremljenosti in težkih terenov ni sposoben izvajati sam sečnjo in spravilo.

Letošnji plan odkupa lesa na panju je 9000 m³. Od tega bomo spravili s traktorji 7500 m³, z žičnim izvlekom 1500 m³, z žičnim izvlekom 1500 m³ in z nošnjo z bosanskimi konji 1000 m³. Izdelava prostorninskega lesa in spravilo tega z bosanskimi konji in spravilo z žičnim izvlekom sta najdražja in v večini primerov ne krijeta niti direktnih stroškov proizvodnje. Večji stroški pri teh sečnjah nastajajo zaradi težkih terenov, zamudnejše in dražje tehnologije dela in tudi zaradi tega, ker izvajamo posek lesa pretežno z lastnimi delavci, ki so v primeru s kooperanti občutno dražji. Posek in spravilo lesa, ki ga opravimo s traktorji, ga izvajamo izključno z našimi kooperanti. Ta način dela in spravila je najcenejši in v večini primerov ne prinaša izgub. Brez kooperantov odkup na panju na našem OE-ju, ki ima tako slabo sortimentacijo etata, ne bi bil mogoč in bi bil omejen le na manjše količine.

Kot primer navajamo nekaj podatkov iz sečnospravitvene in gozdnogojitvenega načrta Lagunje v KO Stara gora, GGE Gorica.

Načrt zajema površino 29,6 ha gozda, od katerih je 6,4 ha mladih sestojev. Na preostalih 23,2 ha smo izvajali sečnjo, 16,2 ha smo obnovili na panj, 7,0 ha pa smo redčili. Gozd raste na svežem in bogatem rastišču hrasta, gabra in kostanja.

Od drevesnih vrst je zastopana predvsem robinja, le grebeni so poraščeni z gradnjem in kostanjem. Gozdovi so raznodobni in do sedaj so bili zaprti ter dostopni le za konjsko ali volovsko vprego. Sam načrt, gledano s strokovno tehnične plati se ne razlikuje od načrtov, ki jih delamo drugod. Njegova specifičnost je v tem, da imamo opravka z velikim številom parcel in lastnikov. Na tej površini je skupno 76 parcel in 66 lastnikov. Z vsemi temi lastniki je bilo potrebno napraviti dogovore, iz katerih je bilo razvidno, da dovoljujejo izgradnjo ceste in vlak ter da pristajajo na gospodarjenje, ki je bilo določeno v gozdnogojitvenem načrtu. Iz teh dogovorov je bilo tudi razvidno, koliko lesa bodo lastniki obdržali za lastno uporabo in koliko bodo namenili blagovni proizvodnji. Na osnovi dogovorov je bila z vsakim lastnikom napravljena pogodba o poseku, iz katere je bilo razvidno, koliko dobi lastnik za posekane gozdne sortimente. Predhodno smo izdelali tudi kalkulacijo stroškov, saj brez te je nemogoče določiti ceno lesa na panju. Celotna površina je bila raz-

deljena na 6 sečnih enot, za vsako enoto so bili izračunani normativi za posek in spravilo lesa, ki so bili osnova za sečne naloge. V vsaki sečni enoti je bilo povprečno 12,5 parcele (od 8 do 19), povprečno je bilo v vsaki enoti 11 lastnikov (od 6–16). Drevje smo odkazali po parcelah, prevzemali pa po sečnih enotah. Zaradi tako velike razdrobljenosti je mogoče sekati vsakemu lastniku posebej. Končni obračun lastnikom je bil narejen po izvršenem poseku in oddaji lesa sečne enote, proporcionalno z odkazano lesno maso in ocenjeno sortimentacijo. Povprečna velikost parcele je 0,39 ha, velikost posesti 0,45 ha, blagovna proizvodnja na lastnika 28,7 m³, domača poraba na lastnika 7,6 m³.

Sortimentacija celotnega poseka je bila naslednja:

Proizvodnja	hlodi list m ³	kolje m ³	goli m ³	skupaj
Blagovna	77	305	1510	1892
Domača raba	7	30	464	501
Skupaj:	84	335	1974	2393

Vidimo, da vrednejših sortimetnov je bilo le 3,5 %. Vinogradniško kolje ima sicer višjo ceno od goli, vendar pa višje proizvodne stroške. Lastnikom, ki niso sami sekali lesa za domačo porabo, smo ga posekali, spravili in odpeljali s sečišča v lastni režiji. Stroške so plačali lastniki sami. Na ta način smo se izognili nereda in mešanja naše blagovne proizvodnje z zasebno.

Iz teh nekaj podatkov je razvidno, da je blagovna proizvodnja iz odkupa lesa na panju zamudna in da zahteva ogromno dela in kontaktov z lastniki, če nečemo, da pride do pritožb in negodovanja. Zaradi tega je tudi ta omejena skladno z zmogljivostjo in sposobnostjo strokovno tehničnega kadra. Kot že rečeno smo predhodno te gozdne površine odprli s cesto in z vlakami. V ta namen je bilo zgrajeno 1060 m kamionske ceste in 3150 m traktorskih viak. Porabljena so bila naslednja sredstva:

za cesto	2.535.151 din ali 2.391.651 din/km
za vlake	1.076.328 din ali 341.691 din/km
Skupno	3.611.479 din

Če delimo vrednost investicije s pridobljenimi m³, vidimo, da je bil vsak m³ lesa obremenjen s 1509 din. Vendar vsa ta investicija ima dolgoročni značaj.

ZAKLJUČKI

Cilj izdelave gozdnogojitvenih in gozdnospravnih načrtov je načrtnejše in boljše gospodarjenje z gozdovi. Zato vsi naši posegi imajo za cilj, poleg izkoriščanja lesne mase, tudi izboljšanje gozdov. Zakon o gozdovih je prepustil gospodarjenju z gozdom gozdno gospodarskim organizacijam, lastništ-

vo pa je ostalo zasebno. Ta delitev, predvsem v majhni razdrobljeni posesti, pripelje do konfliktnih situacij takrat, ko interesi lastnika niso identični z interesi upravitelja, ki zastopa istočasno tudi širši družbeni interes. Lastniki gozdov, ki morajo dati soglasje za ukrepe, ki jih izvajamo v gozdu, na splošno nimajo pripomb na gradnjo gozdnih komunikacij in izvajanju negovalnih del in urejanju gozdov. Do nasprotovanj prihaja praktično takrat, ko bi morali v gozdu izvajati posek. Pri prvih dogovorih, ko je posek v gozd vezan še na izgradnjo gozdnih komunikacij (ceste, vlake) navadno lastniki pristajajo tudi na posek, ker pač računajo, da s komunikacijami gozd pridobi na vrednosti, zakar je vredno tudi nekaj žrtvovati. Vendar samo z enim ukrepom gozda ne moremo dolgoročno izboljšati. Npr. v pionirskih gozdovih, kjer vršimo postopno premeno drevesnih vrst, bi morali zaradi bujne rasti jesena, javorja in lipe po nekaj letih izvesti tudi končni posek pionirskega drevja. S tem začne ponovna procedura z vsemi lastniki, pisanje raznih dogovorov, pogodb itd. Med tem časom pa gozd rase in okrepi zamujajo. Naši nižinski gozdovi na svežih rastiščih rabijo v mladosti stalno spremljavo. Brez tega noben sistem odkazila ni dober in kljub detajlnim načrtom bo gozd ostal takšen, kakršen je. Drobna posest ne omogoča trajnosti gospodarjenja. Prebiranje v teh gozdovih in sekanje samo tistega, kar se trenutno rabi, vodi v devastacijo.

Delo gozdarja v zasebnem sektorju ni samo strokovno, temveč tudi socialno in prosvetiteljsko. Zaradi gonje za kubiki, ki jih moramo nekje dobiti, če hočemo izpolniti svoje obveznosti do družbe in zagotoviti lastni osebni dohodek, ne gledajo ljudje vedno z zaupanjem naš način gospodarjenja. Z drugačno organizacijo finansiranja gozdarske službe v zasebnem sektorju in odkupa bi bilo naše delo verjetno uspešnejše in lažje.

Na odkup na panju in odkup na kamionski cesti destimulativno vpliva več faktorjev:

1. Močna inflacija negativno deluje predvsem na tiste lastnike, ki trenutno ne rabijo denarja. Ti se poslužujejo vseh mogočih izgovorov, samo da ne bi sekali, ker vedo, da je v stoječem lesu varnejše naložen denar kot na banki.

2. Dajatve, ki so vezane na prodajo lesa, predstavljajo pri nas 35 % prodajne vrednosti (biološka amortizacija, stroški gospodarjenja, prispevek za gozdne prometnice). Če bi bile te dajatve vezane na lastništvo gozda, bi lastnik dobil ob prodaji lesa 35 % več. Ta problem pride še bolj do izraza na našem OE, kjer je bilo v letu 1985 le 3 % lastnikov blagovnih proizvajalcev. Pretežna večina bremena, ki ga imajo z gospodarjenjem z gozdovi, je torej prevaljena na zelo majhno število lastnikov.

3. Biološka amortizacija je vezana na prodajno vrednost gozdnih sortimentov – diferencialna renta položaja ni nikjer upošteta in zato ni upošteto različno vloženo delo pri poseku in spravi in tudi zaradi tega se večja število nerentabilnih sečišč.

Gozd v ekonomiki našega kmečkega gospodarstva in gospodinjstva predstavlja vedno manjšo po-

stavko. V letu 1985 smo imeli na ha gozda 1 m³ blagovne proizvodnje s prodajno vrednostjo 7077 din/m³. Če odbijemo dajatve (35 % in prevozne stroške) je bil dohodek (vključno z delom) 3600 din/m³ oz. na ha.

Terensko osebje z dobrim pristopom do lastnikov določene stvari lahko uredi in izpelje, vendar če bomo hoteli izboljšati oz. povečati blagovno proizvodnjo, povečati interes lastnikov do gozda, bo nujno, vsaj za naše razmere, spremeniti določene zakonske predpise.

Sečnospravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih

Zdene Otrin*

Kadar se pogovarjamo o racionalnem gospodarjenju, nam je povsem razumljivo, da ni možno, brez dohrega – strokovnega načrtovanja. Ševeda pa se moramo ob tem vprašati, kaj želimo in kaj lahko objektivno naredimo. Pred nedavnim sr.o se zelo radi tolažili, da ni strokovnega načrtovanja zaradi pomanjkanja strokovnih kadrov. Danes se je to stanje precej spremenilo. V naše vrste so se vključili številni mlad. strokovnjaki, poleg tega pa uporabljamo pri uporabi podatkov računalnike, kar naj bi nam tudi olajšalo delo. Prav gotovo smo pri načrtovanju dosegli velik napredek, pa vendar še nismo in ne moremo biti zadovoljni.

V pričujočem članku se želim pri analizi stanja omejiti le na sečno spravilno načrtovanje v zasebnih gozdovih.

Še včeraj smo trdili, da sečno spravilno načrtovanje ne sme omejevati odkazovalca in da se zaradi tega lahko izvaja šele po odkazilu. Danes smo lahko zadovoljni zaradi prepričanja večine, da je potrebno najprej ugotoviti optimalno tehnologijo spravila in nato izvršiti odkazilo po bioloških in tehnoloških zahtevah. Še tako dobro odkazilo nam ne bo dalo dobrih rezultatov, če bo zaradi tega onemogočeno ali pa izredno težko in drago spravilo.

Pri sečno spravilnem načrtovanju je zelo pomemben tudi obseg in koncentracija del. V ljubljanskem območju in tudi sicer v Sloveniji imamo zelo razdrobljeno gozdno posest. Zaradi tega je načrtovanje zelo težavno. Sečno spravilno načrtovanje za nekaj dreves, kjer so sečišča med seboj oddaljena, je večkrat samo sebi namen. Premiki mehanizacije in ljudi po nekaj urah dela izredno podražijo proizvodnjo.

Nabava gozdne mehanizacije v zasebnem sektorju je bila in je še vedno popolnoma neusmerjena. Kljub strokovnim nasvetom kmetom s strani gozdarjev so posestniki kupovali v glavnem tako me-

hanizacijo, ki so jo na trgu dobili. Pogosto je bila neprimerna za delo v gozdu. Prav zaradi tega lahko posestniki sami spravljajo les le v ugodnejših terenskih razmerah. Temeljne organizacije tako izvajajo usluge posestnikom največkrat v najzahtevnejših pogojih. Povsem razumljivo je torej, da so usluge kmetom po nominalnih zneskih redkokdaj konkurenčne.

Avto kot pojem sodobnega standarda in mehanizacije ima poleg mnogih pozitivnih tudi eno veliko negativno lastnost. Operativno strokovni kader je vse manj v gozdu. Kvalitetni nadzor v gozdu na področju varstva in splošnega stanja gozda je nemogoče opraviti s ceste ali pa celo iz avtomobila. Preveč je v gozdu »obiskov« in premalo strokovnega poglobljenega dela.

Kljub naštetim nekaterim objektivnim in subjektivnim težavam pri sečnospravilnem načrtovanju v zasebnih gozdovih smo v ljubljanskem območju dosegli nekaj uspehov na tem področju.

Obseg sečnospravilnega načrtovanja je v posameznih TOK precej različen: od 5 % do 22 % blagovne proizvodnje. To je obenem tudi delež lastne proizvodnje v zasebnem sektorju.

V primerih, ko kmetje opravljajo dela v svojem gozdu, ne načrtujemo. Menim, da to ni povsem opravičljivo in bomo v bodoče vsaj večjim gozdnim posestnikom ponudili tovrstne strokovne informacije.

Tudi v primeru lastne proizvodnje izvajamo sečnospravilno načrtovanje v enostavnejši obliki, kot za družbene gozdove. Osnova so normativi za sečnjo, spravilo, nakladanje in prevoz. Iz teh podatkov izračunamo posamezne in skupne stroške proizvodnje po veljavnih cenikih. Na osnovi odkazila predvidimo sortimentacijo in prodajno ceno. To je tudi osnova za ponudbo usluge gozdnemu posestniku. Če lastnik soglaša s ponudbo za izvajanje del, je to dokončni znesek ne glede na realizirane stroške. V primeru, da nastanejo višji stroški, jih pokriva TOK.

Prodajna cena je praviloma dokončna ob oddaji

* Mag. Z. O., dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Ljubljana, 61000 Ljubljana, Tržaška 2, YU

lesa kupca. Pri oddaji imamo dobavnice, na katerih je poleg generalij lastnika razvidna tudi sortimentacija in stroški za posamezna dela. Dobavnice obračunavamo dekadno.

V nekaterih TOK, kjer imajo lastno mehanizacijo in lastno delovno silo, ima sečnospravilno načrtovanje kompleksnejši pomen. Zajema poleg normativnega dela tudi dinamiko del. Pri tem se večkrat pojavljajo težave zaradi tega, ker se nekateri kmetje odločijo za uslugo šele v zadnjem trenutku in tako TOK preostane za načrtovanje izredno malo časa. V takih primerih želi kmet v čim krajšem času zvedeti ponudeno ceno oziroma stroške za uslugo.

Ker je ta izračun večkrat precej dolgotrajen, si bomo v bodoče pomagali s terminalom na TOK in z njegovo pomočjo prišli lažje in v krajšem času do informacij.

V organizacijski obliki podružbljanja proizvodnje smo v našem območju usmerjeni v lastno delovno silo in mehanizacijo. Kooperantski odnosi v večini primerov niso dali načrtovanih rezultatov.

Ob zaključku tega razmišljanja želim poudariti, da smo v našem območju pri sečnospravilnem načrtovanju še precej na začetku in da mu bomo v prihodnosti morali posvetiti veliko več pozornosti.

OXF: 923.4

Pristopi k blagovni proizvodnji v zasebnih gozdovih

Marko Janež*

1. UVOD

Slovenija je dežela z močno razvito lesnopredelovalno industrijo, ki za svoje delovanje potrebuje več lesne surovine, kot jo trenutno dajejo naši gozdovi. Viri preskrbe z drugih področji so dražji, pa tudi nezanesljivi. Zato so vsa družbena prizadevanja usmerjena v čim boljše izkoriščenost domačih naravnih virov. Pri iskanju notranjih rezerv in iskanju možnosti za večjo proizvodnjo v naših gozdovih pa analize kažejo na veliko razliko glede na lastništvo gozdov. V družbenih gozdovih se etati realizirajo ali celo presegajo. Zato se možnosti za večjo sečnjo iščejo edino v zasebnih gozdovih, ki jih je nad polovico površine, etati pa se že vrsto let ne realizirajo. Na nekaterih območjih se zaradi tega dejstva še bolj obremenjuje družbene gozdove, da se izpolnjujejo skupne zadolžitve, kar pa že ogroža načelo trajnosti v družbenih gozdovih. Te ugotovitve niso nove. Vendar to dejstvo postavlja pred odgovorno nalogo gozdarje, ki gospodarijo z zasebnimi gozdovi in jih navaja k vedno novim razmišljanjem, kako v sklopu današnje zakonodaje in družbenoekonomskega položaja iskati nove rešitve za izboljšanje stanja.

V svojem prispevku bom navedel nekatera razmišljanja in praktično izvajanje ukrepov pri TOK

Gozdarstva Idrija, ki gospodarijo z zasebnimi gozdovi v tolminskem gozdnogospodarskem območju. Nekateri problemi in njihovo reševanje so zelo podobni kot v drugih delih Slovenije, zato bo poudarek na naših specifičnih rešitvah. Največja teža bo dana odkupu lesa na panju, v sklopu tega pa načrtnemu kompleksnemu gospodarjenju z zasebnimi gozdovi.

2. OBLIKE REALIZACIJE BLAGOVNE PROIZVODNJE

Z vidika različne stopnje aktivne vloge gozdnogospodarske organizacije pri realizaciji blagovne proizvodnje lahko na grobo ločimo dve obliki odkupa lesa od lastnikov:

- a) odkup lesa na kamionski cesti,
- b) odkup lesa na panju.

2.1. Odkup lesa na kamionski cesti

Za to obliko blagovne proizvodnje je značilno zlasti to, da lastnik gozda sam izvrši ali pa organizira fazi sečnje in spravila lesa do kamionske ceste. Temeljna organizacija od njega odkupi les in izvrši samo odkazilo in eventualno načrtovanje in izgradnjo potrebnih gozdnih prometnic. Ta način realizacije blagovne proizvodnje trenutno v Sloveniji daleč prevladuje in je za gozdarje tudi najbolj zaže-

* M. J., dipl. inž. gozd., Soško gozdno gospodarstvo, 65220 Tolmin, Brunov drevored 23, YU

len, ker zahteva najmanj dela. Pogoji zanj pa je ekonomska zainteresiranost lastnika za sečnjo, fizična in tehnična usposobljenost lastnika za delo v gozdu. Zato ta način prevladuje na območjih, kjer so ugodne odkupne cene lesa, kjer je zaradi kvalitete gozdov ugodna sortimentna struktura lesa, kjer so gozdovi zadovoljivo odprti z gozdnimi komunikacijami in kjer med lastniki gozdov prevladujejo kmetje. Le-ti so običajno bolj opremljeni za dela v gozdu, poleg tega pa so tudi bolj vezani na trajni dohodek iz gozda. Kjer gre za večje gozdne posestnike, je smotno, da TOK lastniku naredi gozdnogojivni načrt in vsaj poenostavljeno obliko sečnospravnilnega načrta, ki vsebuje načrt izgradnje gozdnih prometnic, vrste spravila in dinamiko sečnje. Pri tem načinu dela pa je razmeroma zahtevna naloga za TOK-e, da imajo tehnično opremljene in za delo v gozdu usposobljene lastnike gozdov, zato morajo precejšnjo pozornost posvetiti kreditiranju nabave opreme in izobraževanju lastnikov gozdov.

Kot posebna oblika, ki pa se ne pojavlja v velikem obsegu, je tudi odkup lesa na skladišču. Pri tem načinu lastnik gozda poleg sečnje in spravila opravi tudi tretjo fazo, to je prevoz do skladišča. Pojavlja se tam, kjer gozdovi niso veliko oddaljeni od žagararskih obratov ali mehaniziranih skladišč.

Pri TOK Gozdarstva Idrija je žal združenih večina pogojev, ki negativno vplivajo na to obliko blagovne proizvodnje. Imamo slabo vrednostno strukturo lesnih sortimentov, razmeroma zaprte gozdove, veliko število parcel in lastnikov in neugodno strukturo lastnikov (majhen delež kmečkega prebivalstva). Če bi naša blagovna proizvodnja slonele le na tej obliki, bi dosegali polovično proizvodnjo od sedanje in s tem zelo slabo realizacijo etatov, zato smo toliko bolj prisiljeni razmišljati in posluževati se drugih pristopov za povečanje proizvodnje.

2.2. Odkup lesa na panju

Za odkup lesa na panju je značilno, da TOK Gozdarstva opravi vse faze gozdne proizvodnje, sečnjo, spravilo do kamionske ceste in prevoz lesa. Lastnik gozda ne nastopa kot aktivni dejavnik v proizvodnji, od gozda dobi le vrednost posekanega lesa na panju oziroma rento. Ta način blagovne proizvodnje pomeni najbolj skrajno obliko združbljanja gozdne proizvodnje. Le-ta je že povsem podobna tisti v družbenih gozdovih, s tem da je sama priprava dela dosti bolj dolgotrajna in zahtevna. Poleg same priprave dela za izvedbo proizvodnega procesa je najbolj zahteven del sporazumevanje z lastnikom gozda glede samega koncepta ukrepa v gozdu, termina sečnje in višine vrednosti lesa na panju, ki ga bo dobil lastnik.

Kdaj se prične postopek načrtovanja višine odkupa lesa na panju? Začne se pri sestavi letnega plana za naslednje leto. Podlaga je sečni predlog, s katerim se uskladi razmerje med etati na eni strani ter domačo porabo in blagovno proizvodnjo na drugi strani. Tedaj je treba predvidevati, kako bo

mo na nivoju nekega TOK dosegli skupne zadolžitve, katerim so podlaga določila gozdnogospodarskih enot in srednjeročnih planov. Koliko bo višina odkupa lesa na kamionski cesti, lahko predvidavamo na osnovi obsega prijav za sečnjo in višini odkazila v tekočem letu, dober pokazatelj pa je dosežena višina odkupa na kamionski cesti, ki je bil realiziran v tekočem in predhodnih letih. Pri tem je lahko stanje po posameznih revirjih znotraj TOK-a zelo različno. Razliko med predvidenim odkupom lesa na kamionski cesti in želeno višino celotne blagovne proizvodnje lahko nadoknadimo le z odkupom lesa na panju. Za sestavo kvalitetnega plana moramo imeti tudi podatke o sečiščih, kjer se bo izvajal odkup lesa na panju, da lahko planiramo stroške proizvodnje.

Po izgradnji potrebnih gozdnih prometnic se pristopi k realizaciji proizvodnega procesa. Le-ta se izvaja na različne načine: s kmeti kooperanti TOK, z gozdnimi delavci TOK ali z gozdnimi delavci TOZD Gozdarstva ali TOZD, ki se v okviru gozdnogospodarske organizacije ukvarja z mehaniziranim spravilom lesa. Stanje po posameznih gozdnih gospodarstvih je glede tega zelo različno. Pri TOK Gozdarstva Idrija močno prevladuje prvi način, to je izvajanje sečnje in spravila lesa s kmeti-kooperanti, ki so invalidsko, pokojninsko in zdravstveno zavarovani. Zaradi drobne gozdne posesti ne morejo ustvariti dovolj dohodka iz lastnega gozda in delajo zato preko TOK še v proizvodnji pri odkupu lesa na panju od drugih lastnikov gozdov. Kjer gre za ročno spravilo in spravilo lesa s traktorji praktično opravijo vsa dela. Ta oblika se je v praksi izkazala kot najbolj racionalna. Z delavci TOK in TOZD Gozde gradnje in mehanizacije opravljamo le težje oblike spravila, ki zahtevajo večjo usposobljenost in specializacijo, zlasti se nanaša to na spravilo z večbobskimi vitli in žičnimi žerjavi.

V veliki večini primerov prepusti lastnik gozda TOK izvedbo tako sečnje kot spravila lesa, vendar nastopajo tudi razne kombinacije. Ena izmed njih je t. i. odkup lesa pri panju, ko lastnik les sam poseka, TOK pa izvede le spravilo lesa. Zlasti je to pojav pri spravilu lesa z žičnimi žerjavi ali s konjem, saj lastniki gozdov le redko razpolagajo s temi pravičnimi sredstvi.

Sama izvedba odkupa lesa na panju je povsem tehnični problem in se malo razlikuje po svoji problematiki od proizvodnje v družbenih gozdovih. Dosti bolj zahtevni, specifični so vsi tisti postopki pri pripravi dela, ki so potrebni, da do izvedbe sploh pride. Večina težav, ki pri tem nastaja pa po svoji vsebini izhaja iz lastništva gozda, čeprav zakonodaja prepušča gospodarjenje z zasebnim gozdom gozdnogospodarski organizaciji.

Sečnospravnilno načrtovanje je potrebno izvajati povsod, le oblike načrta so nekoliko različne. V praksi nastopajo razne kombinacije, saj v nekem oddelku izvajajo proizvodnjo običajno tako lastniki gozdov kot TOK Gozdarstva. Sečnospravnilni načrt je potreben tudi v primeru, ko lastniki sami izvajajo sečnjo in spravilo lesa, le da sta oblika in obseg na-

črta v tem primeru temu prilagojena.

Tudi glede izmere lesa in obračuna do lastnika parcele so možni razni načini izvedbe:

– obračun po oddaji lesa – vsakemu lastniku izvršimo ločeno odkazilo po parcelah, na osnovi tega pa vse sestavne dele načrta. Plačilo za les na panju dobi lastnik po zaključku proizvodnega procesa, na osnovi izmere lesa pri oddaji, na osnovi katere se dobi točna sortimentna struktura. Tak načrt je najbolj enostaven, obračun pa čist. Izvaja se pri odkupu na panju na večjih parcelah, kjer se vrši proizvodnja ločeno na vsaki parceli, izvajalec sečnje in spravila pa je isti;

– obračun po izmeri lesa pri panju – po izvedbi faze sečnje se sortimente po posameznih parcelah izmeri pri panju, kar je osnova za obračun do lastnika. Po spravilu in odvozu lesa se še prekontrolira oddane in izmerjene količine pri panju in izravna eventualna odstopanja. Tak način dela pride v poštev, kjer se spravlja les na cesto z več parcel na isto mesto. Nujen je tudi tam, kjer je zelo različna sortimentna struktura po parcelah. Zlasti se uporablja pri izdelavi prostorninskega lesa in iznosu s konjem, pa tudi pri spravilu lesa z žičnimi žerjavi in večbobenskimi vili;

– obračun na osnovi odkazila – ta način je manj natančen, ker se neto masa, ki napade pri proizvodnji, ne ujema povsem z odkazilom, poleg tega je težko oceniti sortimentno strukturo lesa. Ta način v glavnem uporabljamo, ko odkazemo lesno maso na večjem kompleksu, proizvodnja pa se izvaja ne glede na parcelne meje. Na koncu proizvodnega procesa je potrebno primerjati odkazano in oddano lesno maso. Ta način je možno izvajati pri homogenih sestojih, saj ne sme biti velikih razlik v sortimentni strukturi med parcelami;

– obračun na osnovi površine – v praksi se pojavlja tudi oblika obračuna, ko se izvrši odkazilo na celi površini ne glede na parcelne meje. Obračun do lastnika pa se naredi po oddaji proporcionalno s površino parcel. Ta način se izvaja na kompleksih z zelo drobno razparcelirano in pri enomernih sestojih. Problem je tudi pridobiti soglasje lastnikov za tak način obračuna.

Po kompleksnosti pristopa in zahtevnosti priprave dela bi lahko odkup lesa na panju razdelili še v dve obliki.

2.2.1. Odkup lesa na posameznih parcelah

Gre za manj zahtevno obliko odkupa lesa na panju, ko se dogovarjamo za odkup na panju na posamezni parceli znotraj nekega kompleksa. Običajno je to tam, kjer je gozd že odprt z gozdnimi prometnicami in lastniki sami izvajajo sečno in spravilo lesa. Vmes se najdejo tudi posamezne parcele, kjer lastniki iz različnih razlogov ne morejo ali nočejo gospodariti s svojim gozdom tako, kot je predvideno v gozdnogospodarskem načrtu ali v detajlnem gozdnogojitvenem načrtu. Lastniki so lahko odseljeni ali ostareli ali pa neopremljeni in

neusposobljeni za delo v gozdu. Da nočejo sekati, je običajno razlog v vzrokih ekonomske narave. V obeh primerih je potreben aktiven odnos gozdarjev, da pride do realizacije gozdnogojitvenih in proizvodnih ciljev. Priprava dela je reducirana na dogovor z lastnikom, ni pa potreben sečno-spravilni načrt, ker gre za manjšo površino. Sam postopek dogovarjanja z lastnikom pa je opisan v naslednjem poglavju.

2.2.2. Odkup lesa na panju v obliki kompleksnega gospodarjenja

Gre za obliko, ki vsebuje najbolj načrten in kompleksen pristop k organizaciji odkupa na panju. K tej obliki bi morali gozdarji, ki delamo v zasebnem sektorju, še najbolj težiti, če želimo povečati blagovno proizvodnjo. Sistematično obdelamo cel gozdni kompleks in ne le posameznega lastnika ali parcelo. Ta pristop pride zlasti v poštev takrat, ko nek gozdni kompleks, kjer se doslej ni intenzivno gospodarilo, na novo odpiramo z gozdnimi prometnicami. Velikost načrtovanega kompleksa ne bi smela biti manjša kot je odsek ali oddelek, lahko pa zajame tudi več oddelkov.

Kakšen je vrstni red načrtovanja oziroma priprave dela in kaj vse naj vsebuje? Izhodišče vsem ukrepom predstavlja gozdnogojitvena osnova, zato je potrebno najprej izdelati gozdnogojitveni načrt. Z njim opredelimo cilje za sestoje v načrtovani enoti, izločimo negovalne in koordinacijske enote in predvidimo ukrepe po posameznih negovalnih enotah ne glede na parcelne meje.

Sledi izdelava sečnospravnega načrta. Tehniko sečno-spravnega načrtovanja poznamo, zato bom pri opisu sestavnih delov načrta natančneje opisal tista poglavja, ki so specifična za načrt za zasebne gozdove. Načrt izdeluje gozdarski tehnik-revirni gozdar, kar je najbolj smotno, saj ga tudi izvaja. Pri izdelavi pa po potrebi, zlasti pri pomembnejših načelnih odločitvah, sodeluje tudi gozdarski inženir – vodja priprave dela ali vodja TOK ali referenta za izkoriščanje in gojenje gozdom pri DSSS. K načrtovanju je potrebno pristopiti pravočasno, glavni del načrta bi moral biti pripravljen že predhodno leto, nekatere sestavine pa je mogoče sestaviti šele tik pred izvedbo.

Sestavni deli sečno-spravnega načrta so:

– Določitev delovnih enot

Podlaga za izločitev delovnih enot so določila gozdnogojitvenega načrta oziroma izločene negovalne enote. Na osnovi ogleda na terenu določimo delovne enote in jih označimo s trakovi dogovorjene barve. Označimo jih tudi na karti, ki naj bo v merilu 1 : 2500 ali 1 : 5000. Kriterij za izločitev delovnih enot so meje negovalnih enot, bistveno različni pogoji sečnje (sestojni in reliefni), različna vrsta spravila, velikost delovne enote (ne sme biti prevelika) in lastniške meje. V vsaki enoti določimo način sečnje ter izberemo ustrezno pravilno sredstvo, kar tudi označimo s kratico na karti.

- Prometnice

Na osnovi izbire pravega sredstva pristopimo k načrtovanju prometnic. Le-te strasiramo in označimo na terenu, nato pa še na karti. To so gozdne ceste, primarne in sekundarne traktorske vlake ter linije žičnih žerjavov. Na karti označimo tudi vse že obstoječe prometnice v gozdu, obračališča in skladišča, kjer se odlaga les po spravilu. Način označevanja se nekoliko razlikuje po posameznih gozdnih gospodarstvih.

- Seznam lastnikov gozdov

Iz parcelne karte ugotovimo, katere gozdne parcele so zajete v načrtovani enoti in naredimo seznam parcel z ustreznimi lastniki. Le-te ugotovimo iz indeksa gozdnih posestnikov ali iz zemljiške knjige.

- Dogovori

Ko je izdelan seznam lastnikov gozdov, se pristopi k dogovarjanju z lastniki. To je ena izmed najbolj mučnih in zamudnih faz v postopku priprave odkupa na panju. Priporočljiv je osebni kontakt z lastnikom. Z lastniki, ki živijo v oddaljenih krajih, pa se kontaktira tudi pismeno. Lastniku se pojasni, kakšen ukrep je predviden v njegovi parceli na osnovi gozdnogojitvenega načrta in do kdaj naj bi se realiziral. Lastnik se mora odločiti, ali bo sam izvedel ta ukrep, ali bo izvajanje prepustil TOK Gozdarstvu. Na osnovi razgovora se sklene pismeni dogovor, najboljše na vnaprej pripravljenih obrazcih. Ta vsebuje določila na relaciji TOK Gozdarstva - lastnik parcele. Precizno se napiše, kdo in do kdaj bo izvedel predvidena dela (izdelava prometnic, sečnja, spravilo, gozdnogojitvena dela). Kolikor lastnik ne izvede predvidenih del do roka, ki se navede v dogovoru, ima TOK proste roke za izvedbo. Pismeni dogovori so kot priloga sestavni del sečno-spravnega načrta in so podlaga, da se pristopi k razmejevanju parcel na terenu in k odkazilu po posameznih parcelah. Podatke o odkazilu vnašamo v seznam lastnikov parcel. V tej fazi že vemo, koliko del bodo opravili lastniki sami in koliko ter katera dela bo opravil TOK Gozdarstva. Imamo torej izhodišče za nadaljnjo pripravo in izvedbo odkupa na panju.

- Izračun normativov

Za tiste parcele znotraj kompleksa, kjer bo posamezne faze proizvodnje izvajal TOK Gozdarstva, je potrebno izračunati ustrezne normative po veljavnih pravilnikih. Normativi za sečnjo in posamezne vrste spravila lesa so izhodišče za izračun kalkulacije proizvodnih stroškov in so tudi priloga načrta.

- Kalkulacije proizvodnih stroškov

S kalkulacijo proizvodnih stroškov pridemo do cene lesa na panju, ki jo bo dobil lastnik. Tudi za to je priporočljivo izdelati ustrezne obrazce. Izhodišče za kalkulacijo so normativi za posamezne faze proizvodnje, veljavne cene postavke za delo, višina nadomestil za delovna sredstva ter odkupne cene lesa. Od odkupne cene za posamezni sortiment odbijemo stroške in tako dobimo vrednost za kubični meter posameznega sortimenta na panju. Iz celotne odkazane mase na parceli in predvidene

sortimente strukture lahko tudi izračunamo celotno vrednost posekanega lesa na panju, ki jo bo dobil lastnik. Pri manj vrednih sortimentih je zelo pogost primer, da je vrednost lesa na panju negativna. V tem primeru je možna izravnavna s pozitivno vrednostjo pri vrednejših sortimentih. Če te možnosti ni, je kljub temu treba ponuditi lastniku neko minimalno ceno in iti zavestno v sečnjo z izgubo, če hočemo realizirati predvideni ukrep v gozdu.

- Pogodbe

Na podlagi kalkulacij za vsako parcelo sklenemo z lastniki pogodbo o sečnji in spravilu lesa. V pogodbi med TOK Gozdarstva in lastnikom se precizira, katere faze proizvodnje bo opravil TOK Gozdarstva, koliko posameznih sortimentov bo napadlo, kolikšno višino nadomestila za vsak sortiment bo dobil lastnik ter dinamiko in način obračuna. Kalkulacije in pogodbe je priporočljivo pripraviti tik pred izvedbo sečnje, saj se zaradi današnjih inflatornih gibanj vrednost lesa in višina stroškov zelo hitro spreminjata.

- Delovni nalogi

Po sklenitvi pogodbe z lastnikom se gre lahko v samo izvajanje del. Potrebno je pripraviti delovne naloge, ki vsebujejo normative za posamezne faze del in vsa ostala proizvodna navodila. Naloge so dveh vrst glede na to, kdo je izvajalec. Če je to kmet-kooperant, je v delovnem nalogu navedena tudi višina nadomestila za delo in delovna sredstva na kubični meter, ki ga bo le-ta prejel za opravljeno delo.

- Varstvo pri delu, vodenje in kontrola dela

V zadnjem delu načrta so predvideni tudi vsi ukrepi s področja varstva pri delu na delovišču in odgovorne osebe za vodenje in kontrolo dela.

Po izdelavi sečno-spravnega načrta se lahko pristopi k sami izvedbi, to je k izgradnji gozdnih prometnic ter sečnji in spravilu lesa na tistih parcelah, kjer smo se z lastniki dogovorili za odkup lesa na panju. Kot je bilo že omenjeno, so izvajalci lahko kmetje-kooperanti ali pa delavci TOK ali TOZD Gozdarstva. Obračun lesa na panju se lastniku običajno naredi po odvozu lesa. Pri večjih sečiščih, kjer izvedba traja več časa, se obračun vrši konec vsakega meseca, pri manjših sečiščih pa tudi enkratno.

Odkup lesa na panju je edina alternativa, če hočemo povečati proizvodnjo (blagovno) v zasebnih gozdovih. Le z lastnim aktivnim pristopom in ustrezno organizacijo lahko nadoknadimo izpad v blagovni proizvodnji, ki jo realizirajo lastniki sami. Pri TOK Gozdarstva idrija se žal višina odkupa lesa na kamionski cesti še naprej niža, postavlja pa se vprašanje ali lahko še povečamo obseg odkupa lesa na panju glede na to, da je tega že sedaj približno polovico celotne blagovne proizvodnje.

Opisal sem postopek pri odkupu na panju, rezultati so vsekakor pozitivni. Ker pa v praksi pri izvajanju ne teče ravno tako idealno, bi opozoril na nekatere zaviralne momente in probleme, na katere bomo naleteli pri takem sistemu dela.

Največ težav je v fazi dogovarjanja z lastniki, pri

čemer se skušamo sporazumeti za sečnjo na njegovi parceli. Interes lastnika gozda je v večini primerov različen od interesov TOK Gozdarstva. Lastnik gozda želi v prvi vrsti čim bolj trajno pokriti potrebe po lesu za domačo rabo in šele nato vidi v gozdu možnost dodatnega dohodka. Zato je največ problemov pri razdrobljeni gozdni posesti in pri lastnikih, ki nimajo veliko gozda. Interes TOK-a je, da se izvede sečnja na celi parceli, kar pomeni, da nekaj let ne bo donosa v gozdu. Seveda to v večini primerov gozdniku ne odgovarja. Nekoliko lažje je dogovarjanje za sečnjo na parcelah, ki so bile doslej zaprte, ker lahko pogojujemo vlaganje sredstev za izgradnjo prometnice z ustreznim obsegom sečnje. V vsakem primeru se najprej skušamo dogovoriti po mirni poti, s strokovnimi argumenti. Postavlja pa se vprašanje, kaj storiti v primeru, ko lastnik vztraja pri svojem stališču in ovira sečnjo. Zakon o gozdovih daje možnost prisilnega izvajanja sečnje, vendar bi bilo verjetno napačno uporabljati to metodo kar povprek. Vsekakor moramo tudi prislusniti interesu lastnika, pot prisile pa uporabiti le v skrajnih primerih, kjer ni bistvenih razlogov za odlaganje sečnje. Tudi v obstoječi zakonodaji vlada določena dvojnost, saj zakon o gozdovih postavlja TOK Gozdarstva kot odgovoren subjekt za gospodarjenje z zasebnimi gozdovi, za katerimi stoje lastniki z določenimi pravicami, ki izhajajo iz lastništva.

Druga slaba stran pri organizaciji odkupa lesa na panju je, da je celoten sistem priprave dela zelo zamuden in dolgotrajen. Zlasti veliko časa, sistematičnosti in potrpežljivosti zahteva kontaktiranje z lastniki. V celotnem postopku mora nekajkrat prisostvovati lastnik (razmejevanje parcel, odkazilo, podpis dogovora o izvajanju sečnje, podpis pogodbe o odkupu lesa na panju).

V zvezi s tem je povezano tudi vprašanje ustreznih kadrovske zasedbe na TOK Gozdarstva. Potrebno je zadostno število tehničnega osebja, če hočemo izvajati tak način dela. Še bolj pomembna pa je kvaliteta kadra. Poleg strokovnosti je potrebna sposobnost komuniciranja z ljudmi, iznajdljivost, natančnost in še vrsta drugih zahtevnih lastnosti. Za delo v TOK Gozdarstva bi morali izbirati najbolj sposoben kader, saj je delo zahtevnejše kot v družbenih gozdovih. Poleg tega smo tehnični kader TOK Gozdarstva obremenili s preveč funkcijami, ki so si med seboj včasih tudi v nasprotju (proizvodna, strokovna, pospeševalna funkcija, funkcija gozdnega nadzornika itd.).

Postavljajo se tudi nekatera vprašanja ekonomske narave. Na vrednost lesa na panju vpliva razmerje med gibanjem cen lesa na eni strani in proizvodnimi stroški na drugi strani. V zadnjem času opažamo trend, da zaradi težkega ekonomskega položaja lesne industrije proizvodni stroški hitreje naraščajo kot cene lesa. To razmerje je še zlasti neugodno, ko imamo opravka z manjvrednim sortimentom (droben les listavcev) na eni strani in dragim spraviлом zaradi težke konfiguracije terena in prerredke mreže prometnic na drugi strani. V

takih razmerah dobi vrednost lesa na panju kaj kmalu negativni predznak. Če hočemo izvajati odkup lesa na panju, smo tudi v takem primeru prisiljeni ponuditi lastniku ustrezno višino nadomestila za les, ki mora biti običajno višje od zakonsko zagaraniranega, da privoli v sečnjo. Lastniki tudi vse bolj gledajo na gozd kot na banko, kjer je denar varno spravljeno pred inflacijo. Po tem kapitalu želijo seči v točno določenem trenutku, ko denar potrebujejo in ne takrat, ko je to želja gozdarjev. V takih primerih se moramo gozdarji boriti zlasti za primerne cene lesa ter proizvodnjo. Pri tem se je izvajanje odkupa na panju s kmeti-kooperanti izkazalo za cenejše od tistega z redno zaposlenimi delavci.

3. ZAKLJUČKI

– Možnosti za povečanje proizvodnje lesa iz slovenskih gozdov lahko trenutno iščemo le v zasebnih gozdovih. Zato moramo gozdarji storiti vse, kar je v danih razmerah možno, da to cilje dosežemo.

– V osnovi ločimo dve obliki blagovne proizvodnje v zasebnih gozdovih, to je odkup lesa na kamionski cesti in odkup lesa na panju. Višina odkupa lesa na kamionski cesti je zadovoljiva zlasti na območjih, kjer je ugodna sortimentna struktura lesa, ekonomska zainteresiranost za sečnjo (ugodne odkupne cene) ter ugodna struktura lastnikov gozdov (fizična in tehnična usposobljenost za delo v gozdu).

– Kjer z odkupom na kamionski cesti ne uspemo realizirati planov blagovne proizvodnje, je edina pot ta, da TOK Gozdarstvo organizira lastno proizvodnjo v obliki odkupa lesa na panju.

– Najbolj načrten in kompleksen pristop je oblika kompleksnega gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, s tem da na parcelah, kjer lastniki ne bodo sami sekali, TOK Gozdarstvo izvrši odkup lesa na panju. Sečnjo in spravilo lesa pa izvede s kmeti-kooperanti ali delavci TOK ali TOZD Gozdarstva.

– Pri odkupu lesa na panju je potreben načrten pristop z gozdnogojitvenim in sečnospravnim načrtom, ki za zasebne gozdove vsebuje določene specifične sestavine.

– Odkup lesa na panju zahteva ustrezno kadrovsko zasedbo pri TOK Gozdarstva tako po kvaliteti in kvantiteti. Postopek priprave dela je zelo dolgotrajen in zahteva veliko dela. Največ problemov je pri usklajevanju interesov z lastniki gozdov in pri ekonomskih efektih odkupa lesa na panju.

– Rešitve bo potrebno iskati znotraj gozdarstva (ustrezna organizacija, kadrovska služba, racionalna proizvodnja, npr. s kmeti-kooperanti) kakor tudi navzven (ustrezna zakonodaja, ki sedaj preveč ščiti pravice lastnika gozda in pomoč širše družbe pri izvajanju nekaterih nalog, ki so sedaj prepuščene gozdarjem).

Ugotovitve in sklepi republiškega seminarja »Gozdne učne poti v SR Sloveniji«

VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete je 20. in 21. XI. 1986 v Radovljici priredil v sodelovanju z IGLG in Zavodom za šolstvo SR Slovenije seminar, namenjen gozdni učni poti kot najpomembnejšemu vidiku uveljavljanja poučne funkcije gozda.

Na tem seminarju so se prvič srečali gozdarji z vseh gozdnogospodarskih območij, ki na tem področju že delajo ali pa bodo delali, pa tudi predstavniki sorodnih področij in organizacij, katerih interesi in dejavnosti se tako ali drugače srečujejo na gozdnih učnih poteh. Seminarja se je skupaj udeležilo 63 strokovnjakov. Gradiva seminarja bodo izšla v zborniku »Gozdne učne poti v Sloveniji,« ki je že v tisku.

* Po dvodnevem programu, ki je obsegal referatni del, terenski del, poročila o stanju poti na posameznih gozdnogospodarskih območjih in razprave po diskusijskih skupinah, so udeleženci na plenarnem zasedanju sprejeli naslednje ugotovitve in sklepe:

UGOTOVITVE

1. Delo na gozdnih učnih poteh je sestavni del (preventivnega) varstva gozdov in dela z javnostjo.

2. Preventivno varstvena propagandna dejavnost in delo z javnostjo nista priznana kot enakovredni sestavini gozdarjevega dela.

3. Potrebe po delu z javnostjo v zadnjem času naraščajo glede na vlogo in stanje gozdov.

4. Zakon o gozdovih popularizacijske dejavnosti ne vključuje med dejavnosti posebnega družbenega pomena, zato bi ga bilo primerno z dodatnim tolmačenjem dopolniti.

5. Za popularizacijo gozda in gozdarstva gozdarji nimamo dovolj znanj in izkušenj.

6. Za dosedanja dejavnost na učnih poteh namenska sredstva niso bila zagotovljena, ker Pravilnik o gozdnobiološki reprodukciji (Uradni list SR Slovenije, št. 32/85) tega posebej ne predvideva.

7. Delo na gozdnih učnih poteh je bilo doslej premalo načrtno. Praviloma ni vključeno v gozdnogospodarske načrte.

8. Sodelovanja med gozdarji, ki opravljajo te dejavnosti, je premalo.

9. Premalo je bilo koordiniranega sodelovanja z ostalimi področji in disciplinami, ki bi lahko prispevale k večji kakovosti dela in njegovih rezultatov.

10. Koordinacija popularizacijske dejavnosti na republiški ravni ne zadostuje naraščajočim potrebam.

SKLEPI

1. Popularizacijska (varstveno informativna) dejavnost mora postati sestavni del proizvodnega procesa in s tem tudi gozdnogospodarskega načrtovanja. V zakonska določila jo je treba vključiti kot dejavnost posebnega družbenega pomena.

2. V okviru skupnih služb DO naj se organizira služba za stike z javnostjo, ki bo hkrati tudi organizator in koordinator vseh dejavnosti v zvezi z gozdnimi učnimi potmi.

3. Splošno združenje gozdarstva naj koordinira prizadevanja, da se gornji sklep (št. 2) realizira na vseh gozdnogospodarskih območjih.

4. Varstveno informativno dejavnost je treba vključiti v gozdarske izobraževalne programe, organizirati pa je treba tudi dodatno izobraževanje gozdarjev, ki delajo na področju popularizacijske dejavnosti.

5. Pravilnik o gozdnobiološki reprodukciji je treba jasno dopolniti tako, da bo mogoče s temi sredstvi financirati tudi varstveno informativno delo z javnostjo. Osveščanje in obveščanje javnosti je namreč ena od osnovnih oblik preventivnega varstva gozdov.

6. Pri Odboru za tisk in propagando SZG je treba ustanoviti komisijo za gozdne učne poti. V njej naj bodo zastopani: VTOZD za gozdarstvo, IGLG in vsa gozdnogospodarska območja.

7. Osnovni namen gozdnih učnih poti še naprej ostane seznanjanje javnosti z gozdom in gozdarstvom. Nespremenjeno ostane tudi ime »gozdna učna pot« – s tem, da se njena vsebina razširi skladno s sodobnim pojmovanjem gozda kot ekološkega sistema, ki ima številne proizvodne, okoljevarstvene in kulturno pogojene funkcije.

8. Razvoj dejavnosti na gozdnih učnih poteh se mora prilagoditi potrebam. Zato je treba vzdrževa-

ti redne slike s šolami (tudi tistimi s prilagojenimi programi), opredeliti pa je treba tudi kategorije javnosti, ki naj bi jim bile poti namenjene.

9. V okviru potreb in možnosti naj se gozdarsko opremijo tudi ostale obstoječe poti, predvsem pa E6-YU in E7-YU. Posebej je treba proučiti vključevanje gozdnih učnih poti v turistično ponudbo.

10. Vsi gozdarji, ki se ukvarjajo z gozdnimi učnimi potmi, se srečajo enkrat letno na eni od gozdnih učnih poti, da si poglobijo znanje in izmenjajo izkušnje. Sredi oktobra 1987 se srečamo na učni poti v Peklu.

11. Ugotovitve in sklepi seminarja naj se objavijo v Gozdarskem vestniku.

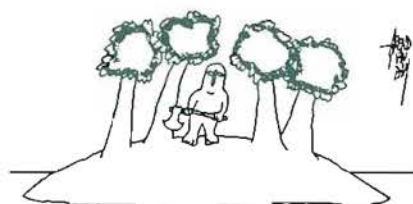
Pri kovaštvu
DIVJAK
LOČICA 1, 63313 Polzela
tel. (063) 701 143

lahko
naročite

ZADIRAČE,
ki imajo
tudi
znak kvalitete

PLAN TEHNOLOŠKEGA RAZVOJA

Gozdarski vestnik